Forsøg

til

HELGELANDS

Flora

efter

Rafns Funkes Hornemans

Ströms og Bomares Værker

udarbejdet

Iste Deel

1828.

Ikke for at tilfredsstille nysgierrige Begierlig-heder, begyndte jeg dette Arbeide, med at ind-samle Planter, men meget mere for, at oprette en Mangel i mine egne, altfor indskrænkede Kundskaber. –

Til tidligere begyndte jeg paa en Beskri-velse over Ranens Præstegield; deels for, man skulde i Fremtiden, at levere et Bidrag til nøiere Kundskab om Nordlandene, hvilke lige-som ere udstødte fra alle Skribenters Opmærk-somhed; deels ogsaa, og det i Særdeleshed, for, ved at opdage Folkets Characteer, Egenskaber, Nærings-veie etc, at vælge mig en fast Plan, til de For-holdsregler jeg maatte vælge, for at virke paa den Post jeg, som Embedsmand, var sat iblandt Menigheden, paa at [illegible] sig selv [illegible] Maal.

Til Mønster for dette Arbeide valgte jeg, Herr Professor Strøms herlige Søndmørs Beskri-velse. Udkastet til den første Deel faldt mig saare let, især da Capitlerne forekomme, hvori Professoren med videnskabelig Kundskab behandler Naturalierne. Mangelen af Kundskab har mig [illegible] sig med de mest [illegible] Følel-ser, hvorimod Fornøielse grundede sig paa min Kiærlighed og [illegible] at [illegible]. Til-[illegible] min Fader, medens jeg var hjemme, som ved Ophold ved Universitetet gav mig [illegible].

5

Anledninger, der den Gang bleve forsömte at bruge. Om jeg vilde indskrænke noget, da vilde jeg dog stedse nödig, at jeg arbeidede i en Materie hvori jeg var gandske uvidende.—

Hvilke nu mit Arbeide skrante, eller skulde jeg kunde haabe at ~~[illegible]~~ opstille mine Beviser med Held!— Udsigterne til at lykkes vare alle borte. Uunderstöttet med Hjelp; berövet Hjelpemidler; indskrænket i en afsides Krog i Nordlandet, fra alle Hjelpekilder bortfjernede, Hjem; selv uden Fortrinligheder i en Bidens Stat, hvor man uden Veiledning lidet kan udrette; dette var mine Udsigter.

Dog, uformodentlige Hindringer, bragte mig nu til at lade mine Undersögelser over Havnen fare. Imidlertid yttrede jeg mine Betjening for vor værdige Biskop Krogh den en Ven og videnskabelig Mand opmuntrede mig og overlod mig Hornemans Plantelære. Ved denne Forfatters nöjagtige Beskrivelse af Planterne troede jeg Arbeidet var let; men jeg blev vaer, at uagtet jeg troede at have fundet den rigtige Plantes Navn, kunde jeg ej skille den fra andre af samme Art.

Ved Tab af at arbeide forgjeves valgte jeg, for at erholde de forlöbne Timers Udsömmelse, at eftergjöre de glubske Planter og ved Lejlighed, at confrerere med Flora Danica for

Ol

at finde deres systematiske Navne. Vel
det samlede jeg 100 forskjellige Blomster hvis
Navne jeg ikke kjendte.

Aar 1825 foretog jeg en Reise til Trond-
hjem, hvor jeg blandt flere Bekjendte ogsaa
traf Studiosus juris Mathias Blytt, der
dyrkede denne Videnskab. For denne min
gamle Skolekammerat opdagede jeg min
Forlegenhed, hvilken han øieblikkelig afhjalp
ved at tegne de systematiske Navne til
mine, kun maadelig tegnede, Planter og [illegible]
dannet den yndigste Bilde til mit Stu-
dium: Flora [illegible]. Ved min Hjemkomst
hensvandt den hele Sommer ved at under-
søge og anatomere Planterne, for at gjøre
mig bekjendt med Terminologien, der for-
hen var mig næsten ubegribelig.

I Marts 1826 blev jeg af hans Høiærværdig-
hed overladt Rafns Danmarks og Holsteens
Flora - Linné System: Plant: Brockhausen
Peders Nomenclator, og jeg foretog mig, at skrive
Beskrivelse over de nu bekjendte 100de Plante
og at samle af ovennævnte Forfattere, hvad
der angik enhver Plante i Særdeleshed.

Med samme Bevaagenhed, som hans Høiær-
værdighed havde hjulpet mig til ovenanførte

[illegible], overlod han mig ogsaa 1 Bind af
Flora Danica til Laan, der gjorde at mit Ene-
dinne, der i Begyndelsen faldt saa tungt, blev
mig det behageligste Selskab i mine ledige
Timer. Jeg begyndte nu ej at klage over
det selskabelige Livs forsvundne kostbare Tid;
thi ingen gives der en Egn, hvor mindre
selskabelig Omgang findes, deels formedelst
Egnens Ubetydenhed, deels formedelst Famili-
ernes Antal, der kun var saare faae.—

[illegible] blev naturligt hos mig en inderlig Lyst at
eje denne til selskabelig Omgang saa inderlig
behagelige Flora Danica, var jo naturligt, men
min Formuens Forfatning vilde gjøre det betænke-
ligt, om jeg vilde kiøbe et saadant Værk, da
dog mange i min Stilling ogsaa fremfor flere
Ting gaae det selskabelige Livs Fornøielser.

Imidlertid trøstede jeg mig ved, at eje
den, som Laan, indtil en Lejlighed tilbød sig,
der gjorde den til min Ejendom.

En Omstændighed der just indtraf paa samme
Tiid som jeg som Landlager ønskede, at blive
Værkets Ejermand. Efter min Formue
[illegible] kiøbte [illegible]
og [illegible] Mos, deres Rødder; for at [illegible]
den [illegible] af en [illegible] paa
tog jeg mig samme uden Betaling; 1 Aar

vor Hjemvenden; Kirkernes Skrud er [illegible]
tydelig, [illegible] de have beholdt Capital, [illegible] og
Renter af den [illegible] Capital [illegible]
[illegible]nerationerne og Kirkernes Provision. Ved Regn-
skabets Aflæggelse for Synodkommission blev
af flere Medlemmer foreslaaet, at jeg skulde
have Betaling som Regnskabsfører. De ved-
de [illegible] imod mit givne Løfte, indvillige
de jeg kun, at et Honorarium kunde tilstaaes
af 20 Rd for enhver Kirke, for Regnskabsføre[illegible]
som i de forgangne 4 og efterfølgende 6 Aar;
for hvilken Sum af 10 Rd hans Høiærværdig-
hed Herr Biskop og Ridder Krogh [illegible]
og af [illegible] for mit bekjendte Studium
[illegible] Flora Danica, der siden mig [illegible]
skjænket og mit [illegible] giver mig en [illegible]
[illegible], om min Menigheds Velvilje og mig
[illegible] enhver anden [illegible]
[illegible]. [illegible] der manglede ikke, udenfor
[illegible], Misundere.

Denne [illegible] af [illegible] at
min Virksomhed for Menigheden og Kirker
var [illegible], nu [illegible] til mit
saa inderlig [illegible]
Tid, de jeg mindst kunde have [illegible]
skjænke mig i Virksomhed, som [illegible]
sine velgjørende Frugter i Fremtiden.

Vistnok har jeg aldrig hverken tænkt eller vil benægte jeg, at dette mit Arbeide skulde komme i Publicums Hænder, men meget mere, at min Hensigt var: at det skulde være en Veiviser, der skulde tilfalde den af mine Venner, der skulde faae Lyst til Naturhistorien; saa bør jeg ogsaa erklære: dette Værk er kun en Samling af hvad mere har andre Skribenter fundet nødvendigt. Intet er af mig selv uden det ... Erfaringer vilde jeg meget beleilig; nye Bemærkninger til Helgelands samle i mine Flora.—

For at gjengjælde min Venighed, der skjenkede mig Flora Danica og at indtrede blandt Almuens Kundskab om det Forraad, hvad har ... naaet os i Planteriget, naar vi nyttig anvender dermed, — har jeg, efter mange og lange Almuens ... Nøgjerende, i mit Sogn, bestemt mig til (ærlig) [illegible] Veiledning til at dyrke Gartil i Nordland ubekjendte, og at bringe vildvoxende Urter til Nytte og Gavn for Almuen. Vilden hvorfra jeg ... Stof til denne Gjengjælden for Velvillie, vil mine ... findes i dette mit Arbeide. Jeg troer jeg ... som jeg naaede til, at denne Folkets Gjængje ... holder den, og ... Udt. der som jeg ... det højeste og laveste 24 = 32 ß pr Exemplar

Thi alltså wil den iblan blifwa den ädlas Gjen-
stånd och ej kunde finnas i den saliges Högsta
mer Fördjupnan ej kunde af egen förmåga
Grubbel gjöra Tjenstaktig.

Til dess wil för Ålderdomen finnas Regle-
ment til detta Tidsbegär, wil ingen nu ingå,
med at sammanlijna det med Hörnemans Plan-
talere, hwilken jag hanar följt; och eftersom
jag finner mig förbigångne Tider, ja Dygder,
i Nordland, så wil jag i Reglementet an=
föra samma, och följaktig i denna Materie efter
hand utallig nyttigt til mina Efterkommare;
Thi- Herrlighetens store Skalde byter Du och
i Naturen, hwo utgranskar den! och hwo
kjänner Dig och ej dina Gjerningar eller för-
som Slägtets Ära at kjänna dem.—

No 1.

2,1

Tofrøbladede
Heelkronede
Fingerböllefam.

Veronica saxatilis. Fig 6.

Anden Klasse.
Første Orden.
Tohannede (Diandria
Eenhunnede (Monogynia:)

1ste Slægt. **Veronica**

Veronica saxatilis

Klippe Ærenpriis

Det nedre Bladene ægformig aflange, næsten heelrandede. Stænglerne nedentil buskagtige. Planten haar blomstret Fl. D. t. 342 under Navn Veronica fruticulosa. Fl. N. 829. Norsk [illegible] Blomme.

Beskriv: Stængelen nedliggende, med opstigende, [illegible] tætbladede Grene 1½ Tomme lange. Bladene modsatte 2 Linier lange, [illegible], mørkgrønne, med Grunden tilløbende i en Stilk, [illegible] med Grunden af Grenene; de øverste [illegible] tandede, [illegible] i Randen haarede. Blomsterstilkene i Enden af Grenene, og have 4-6 Blomster, som ere længere end Blomsterbladene. De nederste Blomsterstilke ere betydelig længere end de øverste. Bægerets Flige lancetformige, [illegible]. Kronen større end paa [illegible] Ærenpriis og mørkere blaae, i Midten rød [illegible]

a [illegible], 1 Klasse – flerårig – blomstrer i July
den voxer paa Fjeldene i Norge.
Benævnelsen er ubekjendt. –

No. 2. 2,1

Veronica Serpyllefolia Fig 4.

2. Veronica serpyllifolia

Glat Ærenpriis.

Art Mærke: Bladene aflange, rundtakkede tilligemed Bægerne glatte, Blosserne lange Blomsterne kjertede. F. D: T. 494. Fl. No 58. Norsk Glat Ærenpriis. — Dansk liden Ærenpriis.

Beskr. Roden krybende, Stængelen 2-6 Tommer lang, ved Grunden liggende opstigende, oftest aldeles glat. Bladene de nederste undtagen siddende, kjertede, undertiden heelrandede oftest takkede, indbyrdes krumnede 3-4 Linier lange. Blosserne meget forlængede. Blomsterstilke kortere end Bægerne og have hver et lidet lancetformigt Blomsterblad. Bægerets 4 Flige ere aflange, ulige deelte. Kronen er blegblaae, smaae. Frøkapslen omvendt hjerteformig, kortere end Griflen. Flerårig blomstrer fra Maj til October.

Den findes meget almindelig her og i vort Sogn.

Egenskaber: efter Gunnerus og Rafn: Denne Plante ere meget smagløse, de ædes af Kjøer, Faar, Geder men især af Heste der med Begjærlighed opsøge dem om Vaaren.

No. 3.

2,1

Veronica officinalis Fig 8.

3. Veronica officinalis
Læge Ærenpriis

Art-Mærke: Bladene aflange takkede. Stænglen fremliggende haarig. Blomsterne i Ax.
Fl: D: T: 248. — Fl: N: 46. — Norsk Bergflojt, Benlejt Bugleik, Blaaveronica. Norsk Thee. Dansk Ærenpriis Veronica. —

Bsk: Roden trævlet hvid krybende. Stænglerne trinde hvid garnede og krybende 6-8 Tomme lange. Bladene blaagrønne, takkede, ovale, imod Grunden smalere, kortstilkede en Tomme lange. Blomsterstilkene tommelange, ... Blomsterne i ... mange blomstrede. Blomsterbladene ligesaa meget af Blomsterstilkenes Længde. Bægeret 4 deelt. Kronen blegblaa. Blomstrer i Junii. —

Denne findes saavel paa tørre Steder ved Kongsfjordens Bratter, som jeg har fundet.

Egensk: efter Næsen. Bladene have en bitter noget sammensnerpende Smag uden Lugt. Vand som er destilleret over denne Plante tilbyder noget Slimagtig for Næsen, ligesom den spirituøse Extract giver en balsamisk Lugt. Den vandagtige Infusion bliver hidt sort med Jernvitriol.

Skiøndt den er meget sammensnerpende og mindre behagelig end den chinesiske Thee er den dog paa flere Steder, saasom i Tydskland

og Norrige Bryggerier Planten brugt i dens Sted
En Tinctur deraf haver en guulladen, eller om den er stærkere, en rödladen Farve.

De ældre Lægere have anbefalet den i flere Arter af Brystsygdomme, som Svedemiddel &c: o: af de Nyere er den forkastet. Men den dog ikke siger Rafn, fortjente en bedre Skjæbne formedelst sine sammensnerpende og styrkende Egenskaber. Efter de nyeste Bonder bruges den mod Indvortes og udvortes Sygdomme hos Huusdyrene.

Den ædes især dens förste Blade som tidlig fremkomme, med Begjerlighed af Faarene, forresten skyes den af Gjeder Kiör og Heste; men Svinet æder den.
Gunnerus siger hele Planten er bitter sammensnerpende og saarlægende.

Bormann anbefaler en The af Urtene og siger at den giör Hjertet friere tilstænde i det den formilder Blodets Skarphed. Et Decoct af den bruges i Svindsot: Brystsyge for Ungdommen og Gaardygne.—

Urtens Samling: Man indsamler denne Urt för Blomstertiden i Juni Maaned medens den blomstrer og efter dens Blomstertid, dog holdes man almindelig Indsamlingen för den blomstrer for den bedste. Bladene afskilles fra Stilkene; eller de tyndeste unge Grene med hosiddende Blade afklippes af. Den förste Maade er tjenligst naar man vil bruge denne Plante til The; den anden naar man vil anvende den til andre Tilberedninger.—

No 1.

Veronica Chamedrijs

Tg 7.

Bladene maae strøes tyndt ud paa Pakkepa= piir, eller paa et reent Loftgulv. Man udvælge et varmt af Solen gjennemvarmet Sted, eller anvender den kunstige Varme, ellers tabe de lettelig sin grønne Farve og blive sorte.

Stilkene eller Blomsterne strøes ligeledes paa et Loft, eller man binder dem i smaae Bundt- ter og hænger dem hen paa et varmt Sted; dog maae Bundterne ej være for store og Tørringen skee hastig ellers tabe de ligeledes Farven.

Denne Plante conserveres som [illegible]. Den taber under Tørringen $\frac{3}{4}$ af sin Vægt.

~~~~~

4. Veronica Chamædrys
Tveskiægget Ærenpriis

Kiendemærke: Bladene ægformige, siddende, rynkede. Stængelen har 2 afvexlende Rader Haar. Fl. D: T. 448. – Fl. N: 47. – [illegible], Smaa [illegible] – Smaa [illegible]. [illegible] Junius. –

Beskrivn: Roden krybende. Stængelen krybende ved Roden, opstigende, trind med en Rad Haar paa hver Side, som afvexle hver ved modsatte, imel- lem hvert Bladpar. Bladene ere modsatte, [illegible] i Kanten, rynkede, lidt haarede ved Nerverne, de nederste mindre og rundere end de øverste – en Tomme lange. Klaserne modsatte, længere end Stængelen, hvorved Blomsterbladene lancetformig=ægformig
~~~~~

af Blomsterstilkenes Længde. Bægerets Flige
næsten lige store, haarede. Kronen hviid himmelblaa,
hviid med Kronrørets Större end de andre Lukker
Kapselen omgivende Spadeformige – Længde 6-8 Tom-
Flerraarig. – Blomstrer i Junii.

Denne Plante har jeg ej seet i Annen men
fandt den paa Biisholmen i Kysen Sogn.

Beate Nafze og Hornemann sige at dens Blade
gjöre som Thee en mere behagelig og mindre
sammensnærgende Drik end Læge Ehrenpriis
Den bliver brun af Söer og Hæder de øvrige Thii
sig omgiven. Bønne brukt af dens Blomster.

No. 5.-

Pinguicula vulgaris Fig. 9.

2:det Slægt.-

1) Pinguicula vulgaris:

Almindelig Vibefedt

Art Mærke: Honningsporen naalformig ret af Kronens Længde. Den øverste Læbe kløvet den nederste tredelt Flikkerne glat. F.D.T. 93.- F.N. 385.- Norsk Tættegræs Melkeroer Feitgræs Blingræs. Dansk Vibefedt Smørurt.

Beskriv: Roden trævlet. Stilken enkelt, trind, omtrent 3-4 Tommer höjt. Bladene ægformige, butte, tæt liggende ved Roden indbøjede i Randen, 1-1½ Tomme lange overgjennemsigtige med kjertelagtige Vorter og Haar paa Overfladen lysgrønne (: temmelig gule :) Blomsten enkelt nikkende. Kronen mörkeblaa, underlæben 5 kløvet - Svælget hvidhaaret. Bægret bladformigt, bredt indbøjet med et haarformigt Skjold paa Ryggen, mellem hvilket Sporen og Bægret er en bred Grube. Kapselen ægformig. Flerаarig — Blomstrer i Juni.

Den findes i Mængde paa Hammer Præstegaard paa dens mange fugtige Enge.

Egensk: efter Nytte: Bladene have, naar de ere Saltsmuldede, en egen Smag. Naar de lægges i Melkebøtterne eller tæres i Melkesien, hvorigjennem Melken gaaer igjennem, faaer Melken, uden at skille Valle eller Flöde - og faaer en meget behagelig Smag. En halv Skaalfuld heraf skal kunne sætte en anden Potte Melk i samme Tilstand, da Syren ...

som desse Blad hafva meddelt den första Mjölk, [illegible] förglömt och giör det nödvändigt, at hvar und ungang at betjena sig af Bladena.

En sådan Mjölk kallas Tätte Mjölk, och är mycket i Bruk i Norge och Sverrige. Äfven i Island är den bekant, hvar man äfven lägger Bladena i Linolja och bruka dem til plåster til gamla Sår. Denna Behandling af Mjölken skal efter [illegible] försäg mindre lyckas med Komjölk än med Mjölken af Renar som Lapparne bruka.

Saften af Plantan brukas äfven i Norrige och Sverrige til at [illegible] Börns Hufvuden för Löss och at hela Sprickor i Börnens Hyn. Den skal färga gult.

Flere Nationer, t.ex. Engelsmännerne hafva satt denna Plantan i at skal [illegible] at den skulle förorsaka [illegible] hos Fåren; men man är nu öfvertygad om, [illegible] Plantan man [illegible] [illegible] [illegible], då Fåren aldeles ej äta den.

Hvar den vexer är altid Tecken til en god [illegible] Grund, der man gräfvat, och deraf komma dess gulladna [illegible].—

Bönderna nyttja denna Plantan mycket och säga den hela färska Sår, när dess Blad gnides emellan Fingrarna och läggas på Sårets [illegible] öppning. Den fettiga och [illegible] Saft, när den smörjes på Vårtorna i Bröstena för at [illegible] [illegible], de [illegible] den [illegible] en [illegible] [illegible]. — När Roten är stött och kokt til [illegible] eller Dryck [illegible] den för [illegible] och Börns [illegible]. — Denna [illegible] denna Saften är bekant

N: 6.-

3e Slägt.

Salvia officinalis

Läke-Salvia

Slägt Märke: Blomkronan läppformig, äggformig randkantade. Blomsterkransen har blomskaft. Bågarna längre än Blomsterbladen, brädade.

Beskrifn: Roten trädaktig grenig. Stängeln buskig 1-2 fot hög — understundom den höjd man har på Halgolaset — vid grunden grenig. Bladen skaftade, motsatta, rynkade, äggrunda, 1-2 tum långa, breda, starkt luktande, men de gnidas. Blomsterkransen 6 blommande. Blomsterna kort skaftade. Blomsterbladen äggformiga, [illegible] affallande. Bågarna 2 läppiga, den öfversta läppen har 2 och understa 3 [illegible] Blomman blå. Flerårig. Blomstrar i Julii. Man har åtskillige Afarter af den s: k: med hvit gulbrokade Blad.

Dess egentliga Hemort är det sydliga Europa — man den odlas i våra Gårdar och trifves väl, understundom den ej uppnår sin naturliga Höjd. — och ej heller har jag sett den blomstra emedan förrän den alt tidig blifver skuren af [illegible] för vårt kalla Klima. —

Egensk: efter Natur: Salvian har en stark [illegible] bitter sammandragande Smak och en stark kryddaktig Lukt, hvari den mindre Afarten väl bör förtjenas. När torkadt [illegible] gifves [illegible] friska Blad, [illegible] det en Smak, lik den af Kamfer, och [illegible] långa förvaringsf[illegible],

hvori det endog skal ymnigare [illegible], efter
nogles Forsög. Tørret taber Plantan sine Kraf-
ter, skiönt den dog i mindre Grad imod hvad
forvaadenes. Den fortjenes i sær [illegible]
for sin Kraft irriterende og fordelende Egen-
skaber, og bruges derfor med Nytte i Infusion
hvor den er Nagtet tilstede i Fibrene, med
gagnende Vallagrad, som [illegible] i Halssyge
med [illegible]: Barnet er et Af-
kog af Bladene blandet med lidt fransk Viin,
hvorigiennem [illegible] nogen Hvening med Tröste
hos Börn; man behöver kun at lægge et Blade
dagl og med Fingeren bestryge at [illegible] paa
Tungen, hvor der maatte findes hvide Flatter.—
[illegible] i [illegible] og Bröstgroger er den be-
kiendt, som et godt fordelende Middel, og Ber-
falkoner bruge en stark Infusion deraf til at
fordrive Melken naar Barnet vannes fra Pat-
ten. Den vandagtige Extract indeholder bittert
og sammensnærgende Stof; Extracten med Vin-
geist ogsaa noget Krydret. Før Bladene bru-
ges bör de vel afvaskes i Vand; ikke som om
sagnet, at Ormene, som opholde sig under Plantan,
forgiftede dem, men vigtigst men fordi Skiön
og anden Urenlighed lettelig ophænges og fast-
holdes af de mastere [illegible] Blade.
Bierne trække af Blomsterne nogen Hon-
ning. Faarene som faae den at æde blandt
andet Foder, skal derefter faae et mere
velsmagende Kiöd.—

som Krydurt bruges den til at give Retter Söl-
sår ogs: en behagelig Smag. Bladene skulle give
en betydelig Deel ætherisk Olie.

Den forplantes ved Frö, eller ogsaa ved at ud-
stykke Roden. Frugtbarest er den, hvor den voxer
i tör og steenig Jord.—

Hornemann anförer det samme som Retzius
men tillige at man i Engelland, skal have brugt
den som Thee. — Dette er den eneste Mynte
hvorom jeg veed denne Urt bruges i Nordland
og som ved sine styrkende Egenskaber ofte
forekommer Skjörbugsfe og de deraf flydende
mindre Tilfælde.—

Gunner siger i sin Naturhistoria: Navnet Sal-
vie er kommet af Salvare helbrede, de ældre tænkte
derved dens helbredende Virkninger. Man ro-
ser almindelig at Brugen af denne Plante med
Viin, som et vedtaget Middel for at give den
udmattende Hovedsvaghed Lettelse. For
at styrke Tandkiödet og rense Byldene i Mun-
den pleier man at skylle Munden med Sal-
vie Vand. Ogsaa gnider man Tænderne med
Bladene for at holde dem hvide og rene.

Mange siger om Salvia: Denne Urt
bruges at koge i Vand til Gurgelvand imod
Tröske. — Salvieblade og Muskatkiernen Tobak
kogt i Öl brugt at holde i Munden, som et
Mundvand, stiller ofte Tandpine. Salvie
er den gode i en svag Mave og den hvide Flod.

Bandets Regnering: Bladene maa indsam-
les før Planten blomstrer, hvad almindelig i Junii
Maaned. Førend de tørres maa Bladene ved
Afstrygning og Afvaskning, befries fra det al-
mindelige i disse hænger Blade hængende Støv
og Ureenlighed. Nogle pleie i denne Hensigt
at skylle dem hastig i koldt Vand, og lægge dem
hen paa et Sted, hvor Vandet snart kan løbe fra
dem, og siden udbrede de dem fra hinanden,
paa det at de desto hurtigere kan tørres, man
alligevel bliver gennem Bladene ved denne Frem-
gangsmaade Farve. De sammenrulles i velluftede
Kister eller Skraankurver. De tabe ved Tørrin-
gen $\frac{25}{32}$ af deres Vægt.

Veiden dyrkes i Haverne og forplantes bedst
med Frøe, men især ved at dele Rødderne; den
trives bedst i god Jord, men bliver kraftigst i steen-
rig Jord. Da denne Urts Blade blive meget brugte
baade af Læger og Klunnære, saa at de næsten findes
i ethvert Huus, saa kunde det nok lønne Umagen
at dyrke denne Plante i det Store. Den dyrkes
bedst med Frøe, de voxe hastigere og give ogsaa mange
Blade især naar Frøet udsaaes hvor Planten skal
staae. Man gjør en Tomme dybe Furer i Jorden
derefter lægger man Frøet i disse, og dækker dem
med megen Jord. Naar de fremkomne unge
Planter have naaet en Størrelse af omtrent
en Tomme, saa tages de bort, som staae de andre
for nær og forplantes paa et andet Sted; thi
Veidplanterne maa i det mindste staae en
Fod fra hinanden. Naar Skulperne brunes efter
de lægges paa et Klæde i Solen for at fuldmodnes

No. 7.-

Fig 12. Valeriana officinalis.

Tredie Klasse
Trehannede (Triandria)
Förste Orden
Enqvindede (Monogynia)

1ste Slægt: Valeriana

Valeriana officinalis

[illegible] — Alle Bladene finnede, Finnerne lancetformige takkede. Fl. D. T. 570. Fl. N. 157. Norsk: Vendelrod, Vendingsrod. I Tronhiem kalder man den Vendelgrod. — Dansk: Baldrian, [illegible], vild Baldrian — Valerian.

Beskrivn: Roden [illegible]. Stengelen 3–4 fod høj, opret, glat, stribet, grenet, trind. Grenene modsatte, Bladene stilkede, ulige takkede. [illegible] af næsten lige Størrelse med de øvrige; de ere alle siddende, og de [illegible] ere deels mindre, de nederste lancetformige, de øverste linieformige og Spidserne takkede. Bladstilkene uldhaarede. Blomsterbladene [illegible] lancetformige, med [illegible] Kanter. Halvskjermen [illegible] [illegible]. Kronerne rödagtige hvide. Flerenaarig, blomstrer i Juni.

Denne meget nyttige Plante [illegible] jeg først [illegible] i [illegible] paa [illegible]-Moe og i

C:–

Skjælvelserne paa mange Steder.—

Egensk: efter Hesse: Roden har en stærk, men ikke ubehagelig Lugt, der endogsaa er i Stand til at fremkalde Svimmel. Smagen er i Begyndelsen sødlig, siden bitter og bidende. En mættet Infusion med Vand har Rodens Lugt og Smag. Extracten med Viinaand er bittrere, mere bidende og har ingen Smag med Tungen. Ved de Forsøg, som ere anstillede hermed, udenfor det menneskelige Legeme, overbeviste man sig om dens Kraft til at imodstaae Forraadnelse. Efter Carminatis Forsøg hos sunde Mennesker, forøger den Blodets Circulation og den dyriske Varme.—

Tidligen bekjendte var dens krampestillende Kræfter, som overalt dens Virkning i Nervesystemet. Fra Fabius Columna af der forsøgte den paa sig selv og indtil Wendt, som nyeligen udstrakte dens Virkekreds, er den brugt af næsten alle Nationers Læger.

Mod Hysterie og Krampesygdomme overhovedet, mod Orm, mod Forstoppelse i Hjertekarrene etc: have mangfoldige Erfaringer stadfæstet dens Værd.—

I Pulver bruges den sædvanligst fra ½ til 2 Drachmer, undertiden og som i større Gaver fortælles i chroniske Sygdomme; saaledes har ogsaa Quarin med god Nytte givet den til Qvinder, hvis deres Børn havde Krampe, og Ormene indtraadte, som ellers er uvel.

sin Virkning til Urine Gang og Sveddrift. — Til
Afkogning bruges 1 Lod Rod til 1 Pot Vand, som
afdampes til det halve, hvorpaa Halvparten bør for-
brugt hele Dagen, som fornemmelig Skal
formindske dens ubehagelige Lugt og Smag. I Pulver
af Roden gives med Destillation, i Almindelighed
1 Lod Dosis; men da den ofte forfalskes med Vale-
riana olitoria — ligner Kraaterterten undertiden
mindre. Denne har en meget stærk Lugt og
ansees af Flere for det ypperligste antispas-
modiske Middel —

Et saa ypperligt Middel fortjener, saavel formedelst
kunde Apothekerne søge at have, saa godt som
muligt. Roden bør derfor indsamles om
Foraaret før Stængelen er fuldkommen udskudt.
Man tager især den, som vokser paa tørt og høit
Land, da Erfaring har viist at den er virk-
somst. Man vogte sig for at blande den med
Sumpbaldrian, eller den stinkende, der
ej fuldeligen have dens Egenskaber. Man
tørrer Roden med en sagte Varme, at de flyg-
tige Dele, som de ypperligste, ikke tabes. Tør-
ringen foretages bedst i tørt Vejr paa et
luftigt Loft, eller ved en maadelig Varme-
ovn. Man bevarer den paa et tørt Sted, gjen-
nemskuer ikke for meget deraf paa Hængen,
og gjemmer Pulveret i vel tillukkede Glas:

Kjendemærker, Farve, og Smag ere de den Dygtigste
bruger den. — Pulveret ejer den Lugt som

meget at naar man forsøger at slaa med
denne Lie, springe de i Jorden derefter. Rotte-
fangerne betiene sig af Roden for at lokke
Rotterne sammen. Naar den lægges imellem
Klæderne, skulle de bevares for Møl.

Brunels siger Roden har ofte viist sig virksom
ved Faldsot, Krampe og Nervesvaghed naar man giver
imod Slag.—

Forresten anføres intet videre end det
af Resen berørte Urtebøgerne anførte.

Bomare siger i sin Naturhistorie: Roden af
denne Baldrian har en Sammenflødighed af en kryd-
ret oljeagtig Deel, hvilke Bestanddele giør den
tjenlig for Faldsot, [illegible] Orm og [illegible], tjen-
lig for Modersyge, og befordrer Qvindekiønnenes
Maanedtider. Den hielper dem meget, der
ere plagede med Dryster, eller krampagtige
Bevægelser, samt dem, der ere Stakaandede.

Bernts Anmerkning: Den opgraves om
Foraaret, førend Stængelen er udskudt; man
tager saavel Roden som Udløberne (Stoloner)
Man tager især den Rod som voxer paa tørt
og høit Land; thi den er meest virksom.
Man vasker ikke denne Rod, men søger med
en stiv Børste at rense den. Man gjemmer
den efter at have skaaret den i smaa Stykker,
i rene, tørre og vel tilproppede Glasflasker,
som man sætter paa et tørt men ikke for
varmt Sted; man maa ikke [illegible]
[illegible] af den af [illegible], med man har [illegible]=

hvert han vente snart at bringe sig. – Udvortes
dernæst maae aldrig glemmes: at Du tør vel Tilgrog-
gat Medicinflasken. Tørringen skeer ved en
maadelig Varme i Skygge og Lufttræk; dog maa
Tørringsstedet være meget vel bevaret for Kat-
ter; thi alle Katte elske Lugten af Valerian Ro-
den og hade deres Ruin gaaende. Denne Rod
taber i Tørringen 3/4 af sin Vægt.–

N: 8.

Valeriana dioica.

2.– Valeriana dioica
Tvebo Baldrian

Art Mærke: Rodbladene hjerteformige ægformige udeelte; Stengelbladene halvfinnede, med lancetformige, butte, hentrandede og lidt tandede Fliger. Fl D: 687.–

Beskr: Roden krybende, lidt krybende(?) hele Planten glat; Stengelen opret, kantet, 6–8 Tommer høj. Den [illegible] underhiden(?) Ranker nær Roden. Rodbladene skiltede(?) butte, hentrandede korte. Stengelbladene modsatte, siddende i 2 eller en Par, længere end Rodbladene. Fligene paa øverste ere lancetformige paa de nederste aflange; Endeligen større end de øvrige. Bladene ved Blomsterne linjeformige, udeelte kortere end Blomsterne. Kronerne hvide. Han og Hunblomsterne sidde paa tvende adskilte Planter. Støvtraadene længere, men Støvvejen kortere end Kronen. Hanplanten er mindre og spinklere end Hunnen, men har betydelig større Blomster.–

Jeg har fundet en Plante der nøjede i Udseende med Valeriana officinalis og havde megen Lighed med den, kun at dens Blomster vare hvide er ikke den Plante noget der har alt almindelig.–

Oeconomiske Nytte: Roden troes at være ubetydelig. F. Hanfreundt(?) tilskriver Grøsper(?) Kommer

den [illegible] [illegible] foranævnte Brød, kunde de
ere meget Smagere. Til Salat kunde Bladene [illegible]
om Baerene, disse ædes af de fleste Huusdyr med
Begjærlighed. –

3.1

No. 9

N17. Eriophorum vaginatum

2den Slægt.

Eriophorum

Eriophorum vaginatum.

Skedefinnglet Kidruld

Art Mærke: Straaene omgivede, trinde. Axet enkelt. [illegible] [illegible].
F. D.: F. 236. Fl. N. 659. Norsk Harull, Tafuld.
I Nannen kaldes den Myrkolla. Dansk: Kidruld

Beskriv: Roden krybende. Straaene en Fod høje, sædvanlig trinde, opretto, glatte, med tvende Skeder, hvoraf den ene gaaer til Midten af Straaet, den anden med Grunden af den høiste Bladets sidde med Roden, og ere trinde, linieformig, lidt tilbagebøjende, stribede, med Grunden den hindeformige omfattende. Axet opstaaende i Enden af Straaet og før og under Blomstringen [illegible], efter Blomstringen [illegible] med en lang Uld og understøttet af Blomsterblade. Perennis. blomstrer i April og Maij.—

Den findes overalt hvor jeg har reist i Helgeland paa sande Enge og i Myrer [illegible] [illegible] [illegible] at være [illegible] af den.

Oecon: efter Hafn: Den [illegible] [illegible] den en Planta med Begjerlighed af Hornqvæget

og Knopperne, at Bladene gjöres paa den Tid hin-
des afskilte efter at den de blödere og naar de
Blomer blive, hvorfor Brugh og [illegible] den Tid blive
skaarne udörk. — Imidlertid kan mindre for-
ud den folgende Tak, at den og [illegible] og
drikker Saft; man skal kunde [illegible] sætte
ved at drikke den igjennem en Afkogning
af Kulsækker (Symphytum officinale
Roerene [illegible] den om Baaren, skiöndt den
meget giver dem nogen Kund [illegible].

N: 10

Eriophorum polystachion

Fig 14. Eriop. angustifol.

2. Eriophorum polystachion

Bredbladet Dunuld

Kiendemærke: Straaet trindt. Bladene flade. Axene stilkede. Fl. D. F. Fl. N. 174. Norsk Myrlok – Myrstierne Myrkol, Griskol, Myr uld, Myrdun, Dunuld Myrfnok Myrfinel. I Hamar kaldes denne, som den foregaaende Myrkolle. – Dansk: Kjæruld, Engeuld, Dunuld. –

Beskriv: Straaet trindt, bladet, stribet, glat, 6-8 Tommer höjt. Roden krøblet. Bladene linieformige, kortere end Straaet, glatte, imod Enden stærkt kiölede, med Spidsen omskiftede, i Kanten ru. Bladene ved Blomsterne (2-3) med Spidserne hindeformige udvidede. Axstilkene lidt sammentrykte, af ulige Længde. Axene fordeelige, kortstilkede før Blomstringen, langstilkede og hængende efter Blomstringen. Bælgenes Skjæl ere lancetformige – lancetformige, skinfine. Frøulden lang hvid – Aarvarig blomstrer i Myrer og staaer i Frø i Junii.

Almindelig paa Helgeland, ligesom den foregaaende af denne Slægt.

Engelsk: efter Hahn: Om Roden eller denne
Plante med Begierlighed af Hornqvæget og
Hesten; de Bladene paa denne Tid kunde
afbides ogsaa er den da blødere, men naar
den bliver ældre, hvorfore Skaden paa den
Tid skeer meget. Det er af denne Aarsag
[illegible], hvad Gud gjennem at den skulde
give Anledning til Underholdning for Horn=
qvæget. Den høstes om Sommeren paa ad=
skillige Steder i Norge, naar man befrygter
Fodermangel, og den kan da alle [illegible]=
dende [illegible] til Føde.

Naar Nælden blandes med Faare=Uld,
Svinehaar eller Silke, kan den forarbej=
des til adskillige Tøiarter, den er for kort
til at spindes alene. Uden Blanding har
man forsøgt den til Papiir og Lysevæger,
til hvilket sidste den fornemmelig bru=
ges paa Island; ogsaa Fattigmanden kunde
nytte den. Indsaltet af de Skotsk man har
anstillet Forsøg, at Nælden bliver skiønne
og stærke, men varede ikke længe. Nælden
hvilket burde den snarere være mindre skikket
til at forarbejdes, end blandet med andre
Materialier. Naar, siger Forfatteren, var
Manufakturvirker nogensinde [illegible]
at forarbejde vore indenlandske Produc=
ter, skulde Bønder, som nu sælge deres

med Tiggerhænge, hvorhos deres Underholdning ved at samle og vaske haardenne Planter.

I Norrig bruges Ulden, af de mindre Formuende til at fylde Dyneblöder med, hvortil den ellers maaske være mindre tjenlig end til Lysstöbning, da den klumper sig. Tyrarne legger Ulden i sin Rund imod Østvinde, blander den med anden Uld og sender deraf Kanter til sine Elskere, hvorved bliver Ulden langt finere og Kanterne mere nytte. Den grove Uld kaaser ved denne Behandling at finest Lerflammt.

Som Decoct har man anvendt den imod brændte Saar og Tungheld, ogsaa bruges imod Hudlöshed.

Kreaturene ædelse af den, om Vaaren. Hvor den findes paa Enge, varer den et Tegn paa sumpagtig Grund. —

Horrebow siger at i Island ansees det for lykkeligt at vide hvor de Steder hvor den vokser. —

No 11 –

4, 4

Scabiosa succisa. Tab. 66.

Fjerde Klassen

Fyrhannade (Tetrandria)

Första Ordn.

Enhonade (Monogynia)

1:a Slägt.

Scabiosa

Scabiosa succisa

Art Märke: Blommorna fyrdelade, med 4 klufvet Strängalbladen tandade. Blomsterhonungarna klotformiga. Fl. D: T: 179. Fl. N: 187. Svensk: Ängskal, Grönblad, Svartblad, Blaabol, Blaa ängsk Blaakål, Stor Blomma. I Skåne har jag hört at den kallas: Djäfvulsbett. Dansk Engelsk Blaaknog, Djefvelsbid, Fandensbid

Afbitt Skabiosa

Beskr: Roten afbitt, med sidotrådar, fort-agtig. Stängeln 1 fot hög, upprät, trind: neder till glatt, ihålig; ofvantill dunhårig, grenig. Grenarna temmelig långa, 1 blomstrade. Rot-bladen äggformiga, kortskaftade, helrandade, ludna. – Stängelbladen mot satta omfat-tande, fintandade, undersidan helrandade, [illegible], spetsiga; de öfversta lancetformiga helrandade. Det almännelige Bägare, har smal äggformiga Blad. Blommorna äro blåaktige

kugleformige samlede. Støttebladene noget længere end Kronerne. Frøet aflangt firkantet haaret, i Toppen kronet, med 5 fortrykte Børster. Planterne blomstre fra August til October.

Egenskaber efter Sagn: Denne Plante, som i ældre Tider haver været brugt imod næsten alle Sygdomme, har derved givet Anledning til den Overtroe: at Dievelen haver afbidt dens Rod, fordi han misundte Menneskene dens gavnlige Kræfter; de fleste Nationer kalde den endnu Dievelsbid. — Det er gaaet med denne, som med de fleste Urter, der ere udraabte for Universal Midler mod alle Sygdomme; den Erfaring viser at dette strider imod Naturen; den Ukyndige stræber af Indbildningens ... til Skade for Helbred og Pungen, ... sig heller ... med ... Haand. Naar ... man ... at ... Naturens ... Afmagtens og ...
— ja hvor man ej i vores Egn giøre dette Spørgsmaal og hvor meget mere ej i Nordland! —

Nu bruger man Planten ikke mere. Dens Rod har en svag ... men bitter Smag, hvilke Egenskaber ogsaa den øvrige Deel af Planten besidder, dog kun i svagere Grad. En Afkogning af den er bitter og ... Samme

frembringe og kunde vel bruges med Nytte til at farve Haar. Man griber derfor en Afkogning heraf til at toe Haar med i Badstuens Sted efter ovenmeldte Dom, og saa skal den have visst god Nytte med Drengerne.—

Afkogningen skal ogsaa farve uldent Töi og Garn grönt: Planten maa plukkes for den blomstrer, de friske Blade lægges lagviis imellem Garnet og koges i kort Tid, afkiöles om Natten, hvorpaa Vandet igjen anden Dag faaer et Opkog og Garnet hænges derover og tildækkes. Man gjöre ordentlig friskt Vand dertil og skylle Garnet saalænge deri, til det har en smuk grön Farve; med lidt Tranvitriol bliver Afkoget med at sort. Tager man den törre Plante skal Farven blive gröne. Af de törre Blomster fik Bomuldsgarn en bleggröne Tugge og Uldent, som tillige med Vismuth behandledes hvori fik en Smaragdgröne Farve.—

Bierne söge Blomsterne og Sværmerne ved den gjerne. Dens Blomstring tilkjende giver Hösttiden

Plantet ind i Haven udbreder den sig og gjör god Virkning for Öiet thi den bliver meget grönt

Krün taler ogsaa om denne Plante og siger den kaldes Grönblad fordi man farver grönt med den, hvilket han beviser paa folgende Maade: Först koger man Bladene

i Vand, siden legger man Töiet, som skal farves deri og lader det nogen Tiid staae ved en sagte Ild eller Glöder, derpaa tager man det og igjen legger det ud paa Græsset, strøer [illegible] derpaa, legger en [illegible] ovenpaa og lader det ligge saaledes en Natters Tiid. Det er baade seldent og [illegible] der saaledes farves og vor det [illegible] gaaer Farven dog ej af. —

Horrebow siger i Island legges den tilligemed Garnet nogen kort Tiid, afskylles i koldt Vand og tages igjen som [illegible] [illegible] [illegible] er grönt [illegible].

Bomare roser denne Plante overordentlig i sin Naturhistorie, men da af [illegible] af [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] er [illegible] i [illegible], maa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i [illegible] hans Værk. —

Denne Plante findes paa [illegible] Præstegaard paa övre Side af Kirken.

Zoe: Tent: Isl: Plant: 1773.– Folia rusticola Norlandiae colliguntur et lanam colore obscure viridi tingunt

No 12.

7, 1

Asperula odorata. Fig 74

2:dra Slägt. Asperula

Asperula odorata.

Doftande Myska

Med Hvita Bladen 8 sittande kransformiga. Blomkronorna [illegible]. Frukten har haarade Fl. D: F. 562. Fl. N: 270. — Norsk: Myske, [illegible], [illegible]. Dansk: Myske, Bokar, Skovmærke

Beskrifn: Roten krypande, grenig, trådlik. Stängeln rak, enkel, 4kantig, [illegible] glatt. Bladen sittande i kransar, [illegible], [illegible] eller [illegible] i kanten, de nedersta kransar [illegible] de största. Vid grunden af Bladen sitter en krans af hvita haar. Kronorna hvita [illegible]. Frukten besatt med [illegible] Borstar. — Flerårig blomstrad i Maj.

Denna planta fann jag vid roten af [illegible] buskarna på norra sidan af [illegible] Prestgård [illegible]

Egensk: [illegible]: Plantan [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] en [illegible] [illegible] lukt, hvilken den [illegible] [illegible] [illegible] Vatten eller Vin. En [illegible] Infusion [illegible] en [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], skal den [illegible] [illegible] [illegible]. Den besitter en [illegible] Egenskap; [illegible] brukas den ikke mera i Läkekonsten, [illegible] [illegible] [illegible] tillbaka för många andra

Den Tider har man brugt den i Brystsygdomme. Man koger den og med usaltet Smör og Lægger med denne Salve, Sprækker paa Dyrenes Spener og andre Saar. Naar den brændes giver den en betydelig Mængde Ludsalt.

Hammermann siger: Lung bruges den i Danske som i Norske Apotheker sælges under Navn af grön Brönske, eller Stenmerke Brönske. Den er sammensnerpende, forstyrrende, krampestillende.

N° 13

Fig. 75. - Gallium boreale.

3te Slægt Gallium

Galium boreale

Nordlig Snerre

Rod krybende. Bladene lancetformige, 3 nervede, glatte. Stængelen opret. Fl. D: T. 1024. Fl. N: 104. Norsk: Maure, Maureblom, Hvidt Maure, [illegible] [illegible]. Dansk. Glat [illegible].

Beskr. Roden graaagtig krybende, [illegible] Stængelen rank, [illegible] [illegible] 4 kantet. Bladene [illegible], [illegible], [illegible], i kanten lidt tilbagebøjede og ru. Bladene ved Blomsterne 2, modsatte, ægformige. [illegible] 3 deelt grenet. Blomsterne hvide. Frugten besat med korte, fine, hvide Haar. Blomstrer i Julii og August.

Denne vokser i Mængde paa Hammerö [illegible] paa nordre Side af Præstegaarden.

Oecon. anden Nytte: Den har [illegible] brugt i Sverrig og Norge til at farve uldent Töi rödt med. Man stöder den til Pulver og koger [illegible] derned en [illegible] i [illegible] Öl, hvorved det faaer en smuk röd Farve, især dersom det forhen [illegible] [illegible] med Birkelöv eller [illegible] — Lycopodium clavatum — .

Man tager Saftet af Roden saa meget som ö-
[illegible] eller Tøjet. Ved at fälle Potaske til, blir
Farven mörkere. Gummat derimot angriber Tøj-
deret.—

[illegible] i Jön, som [illegible] den af [illegible]-
haar og [illegible]. Rötterna efter den ikke og [illegible]
magar den, saasnart den bliver gammel. Bin-
ne trolle af Blomsterne.

Ström siger i sin ovennævnte Beskrivelse:
Först koger man Tøjet der skal farves lidt i
Vand, dernæst kaster man Alun deri og lader
det staae saa i 9 Dage, indtil Tøjet er blevet
[illegible], da det tages op for at törres uden at
skylles. Dernæst tages [illegible] Roden, som skal
være tagen förend dens Blomster springer ud,
være vel tørret, udblödt i Vand i 2 Dage,
hvorpaa den koges i Vand blandet med [illegible]
Öl. Naar den saaledes har kogt nogen tid, lades
Tøjet deri og koges atter, indtil Tøjet og tages
og skylles i Vand.

Gunner: Ejus Flor. Norv. 1773. Rusticae dioeceseos nidrosiensis
radices copiosissime colligunt & lanas luteas antea tinctas
colore rubro inficiunt.— Omne quod cum hisce radicibus
tingitur & pulcherrimum & constantem colorem recepit.

No. 14.- 4,1 Tofrøbladede.
Heelkronede.
Kodriverfam.

Fig. 69.- Plantago major.-

4e Slægt Plantago

Plantago major.

Glat Vejbred

Art Mærke: Bladene ægformige, glatte, kortere end Stilkene. Skaftet trindt. Axet tæt taglagt. Mange Frø. Fl. D: 461. Fl. N: 389. Norsk Groblad, Grobladke, Groeblad. I Kammen almindelig bekjendt: Groblad. Dansk: Vejbred Graaebinge, Stort Vej gras.

Beskr: Roden tyk med mange Trevler. Bladene grundstaaende, deg undersiden tidt laadede, sædvanlig glatte 7-9 nervede tæt samlede ved Roden og tæt liggende paa Jorden. Skaftet trindt, fiinhaaret. Axet langt valseformigt. Støvknapperne purpurrøde. Støvvejen hvide. Planten blomstrer i Juni og Julii.

Den voxer meget almindelig ved Veje findes i Mængde paa nordre Vaagen til Fjeld, desuden ogsaa paa tørre Steder.

Egensk. efter Hahn: Roden har ingen Lugt men en harsk sødagtig Smag; naar man tygger den farver den Spyttet lidt rødt. Bladene have en svagt sammensnerpende lidt bitter Smag.

e.

Dens Virksomhed mod Blodflod, som hugget Saar i Halssygdomme og [illegible] er af de Ældre höjligen roset, men haver ej bekræftet sig ved nøyagtige Erfaringer. Almuen pleier at bruge de friske Blade til at rense Saar og Bylder. Man bruger i Ysland Frönne til at standse Durkløb hos Faar. I [illegible] gives den udpressede Saft undertiden mod Hoste og skal efter Allioni i Forbindelse med bittre Midler f: Ex: [illegible] have hævet Feberen, hvor Chinabarken er brugt uden Nytte.

Den ædes af Heste, Faar og Sviin, Gjeder og Köer vrager den. Frönne ere blodgjörende og giver en god Föde for Canarie Fugle og andre Sangfugle.

[illegible] siger: den er styrkende sammensnærpende og Frönne blodgjörende.

Kunstbrug: Denne Plantes Blade indsamles i Julii Maaned, den behandles paa følgende Maade: Bladene törres hastig paa et varmt Sted, og omvendes under Törringen. De törre Blade maae gjemmes i vel tillukkede Kar. De friske Blade bruges, som bekjendt, som et saakaldet Lægemiddel paa Brandsaar, eller til at vedligeholde de Saar, som ere foraarsagede med spanske Fluer.

No 15.

Alchemilla vulgaris.

Fig 67. –

8de Slægt. Alchemilla

Alchemilla vulgaris

Almindelig Løvefod

Art Mærke: Bladene foldede, lappede, takkede. Fl. D: 693. Fl. N: 192. Norsk: Løvebagrør, Marikaabe, Marisstak, Skaal, Skaalergrør, Skøgegrør, Marisstak. Dansk: Løvefod, Vor Frue Kaabe, Marie Kaabe. – i [illegible]

Beskr: Roden tyk, grenet, med mange Sidetrevler. Stengelen udbredt eller opstigende, grenet, bladet, omtrent 4–8 Tommer høj. Bladene nyreformede, rundlappede, med 5 store og 2 mindre Lapper, takkede [illegible]. Stengelbladene mindre [illegible], kortstilkede. Axelbladene indskaarne, meget store. Blomsterne meget lidt [illegible]. Bægeret 8 [illegible]; hver anden [illegible] [illegible] gule [illegible]. Blomstrer [illegible] i Maj og Junii. –

Denne Plante findes almindelig paa [illegible] Græsgange, [illegible]

Egensk: eller Nytte: Den hele Plante er lidt sammensnerpende og bruges derfor, til at standse Blodflod og ellers som styrkende Middel. De smaalandske Bønder, drikke en Afkogning

imot tvungaktige Tilholde og paa stenede
bruger man at lægge dens Blade paa gamle
Saar. Den forhindrer at bringe til Saarene
Forraadnelse.—

Paa Grund af dens sammensnærpende Egen-
skaber har man med Nytte anvendt den ved Gar-
verierne. Naar, som bejtses med Alun og Jern
stenen i det i Indledningen sagde Forhold, faaer
i en Afkogning af denne Plante en grönlagtig
oliv Farve. Jernvitriol eller Salzburger Vitriol
bringer Farven mörkere og skiönnere.—

Heste, Koder og Faarer giver den at gode forbi
men Svinene æde den og gierne, uagtet Bladene
paa stanner, at de skulde give bedre og federe Melk
Qvinder. Bierne drage af Blomsterne og Dyrene
ne nyde den.—

Formerman siger i Norge at Svinemoden
ikke har sammensnærpende og styrkende Egenskaber.

Cramer taler meget om Dens Nytte. Man fætter
denne Plante i de sammensnærpende Stunder
hore &c. Den heler Saar, giör opløst Blod
tyldt, standser de altfor stærke Maanedstider,
lægger for Blodgang. Den er meget god for
Blodspytning og Blodsot, saa og for Saar og
Skader i Lungen. Det övrige som denne
Forfatter anförer anseer jeg for altfor vid-
löftigt til at anföre.

No. 16.

Fig 68.

Alchemilla alpina.

2. Alchemilla alpina
Fjeld Løvefod

Ess: Mærke: Bladene fingrede, takkede, paa Underfladen silkehaarede. Fl. D: T 49 Fl. N: 193.
Norske N.: Sølvfløyde, Fjeldkaabe, Lille Marikaabe.

Beskr: Roden tyk med mange Trævler. Stængelen grenet, tyk, snart opret, snart opstigende, 3-4 Tom høj. Bladene langstilkede, dybt 5 deelte Flikkerne i Spidsen takkede, paa den øverste Side mørk grønne, paa den nedre smukt sølvglindsende. Blomsterstilkerne hvidglindsende. Blomsterne mindre og hvidere end paa den foregaaende [illegible]. Blomstrer i Julii. —

Paa min Reise til [illegible] i Bergens Stiftsbygder fandt jeg denne Plante paa Strandbredden ved Gaarden Tufteraandet. —

Egenskab efter Gunnerus: Paa Sønmøre bruger man den til at fordrive Hævelser i Brystet og Halskjertlerne

№ 17. 5,1.

Myosotis palustris.

Femte Klassen
Femhannade (Pentandria
Första Ordn.
Enhonade (Monogynia

1:a Slägt. Myosotis

Myosotis palustris
Eng Förgätmigej

Art Märke: med öfre, glatta Fröhusfliga, der äro af lika längd med Blommans Rör. Samt därnäst nästan glatta Blad. Stjelken lidt grenut. Fl. D: S: 583. — Fl. N. 583 (Myos: Scorpioides Lin:) — Norsk: Engelgräs Blomst. Forglem mig ikke. — Menförändre dette Myosotis Slags ... Dansk Forglemmigej — Förgätmigej, det uden de bragte norske Navne, der äre danske.

Beskrif: Roten krypande, lidt tjockande, den skjuter ut eller flera grenar, kantade, hårhaarade, i toppen nedåt böjda Stjelkar, som ... Bladen sidan vid grunden äro liggande. Bladen ... vid ... sittande, ... Blomstren sitta i ... af Toppbladen, fina, ... tillbakaböjda Stjelkar, ... i ... under Blomstringen och äro ... Blommorna ... Fröhuset är ... föruti den ...

omkring fröna, när de mognar. Kronan
är himmelsblå och dygligt tillsluten med
5 gula fjällar. 4 äggformiga glatta frön.
Fleråårig. Blomstrar om sommaren.

Denna mycket täckliga planta, som finnes
växten öfverallt är ingen Sällsynthet i S...
bredt vid Vägsidan, som ofta i Namnens Skildrade
hos Bönderna gemenligen mig den under
namn Förgätmigej.

Arten Myosotis palustris sylvatica eller
Hvarf Förgätmigej, der kan utmärker
sig med en större Fägring, hafver jag ock fun-
nit i Skogsmarken i Sannes Socken.

Egenskap: efter Sommaren. Den är en
mycket fruktig planta och förtjenar rum ibland
våra Trädgårdar. Att den skal förorsaka dödli-
ga Tillfälle hos Boskapen har man igenfun-
nit, med försök hos Veterinär Skolan. Emel-
lertid blommar den ej äts af Kreaturen

No. 18.

Diapensia Lappo

2den Slægt

Diapensia Lapponica

Lapländsk Fjeldgræs.

Med Marker[?] Med Stilkede Blomster. Fl. D: T 47. – Fl. N: 118. –

Beskriv: Roden traadet. Stængelen tidt tve-agtig[?], med Roden udbredt, ogsaa deelt i flere Grene fra et Punkt, 2–3 Tommer lang. Bladene aflange tungeformige Skiver[?], altid grønne, krumme nedad, tilbagebøjede i Randen, lagte paa hverandre, paa Overfladen gritkede[?], 3 [illegible]. Blomsterstilken 1 bladet, enekelt, udgaaer af samme Længde som det øvrige af Planten. Kronerne [illegible] Hvide. Frøgjemmet ægformigt. Støvvejen sammenbøjet[?] [illegible]. Blomstrene [illegible] i Julii.

Denne [illegible] smukke Plante fandt jeg paa min Reise fra Gaarden Bryggefieldake[?] til Smalsundsvær[?], [illegible] udbredt paa Slagefjeldet[?] i [illegible] Sogn.

Egensk: efter Formanen[?]: ubekjendt.

No 19.

Menyanthes trifoliata

Fig 91.-

3de Slegt.

Menyanthes trifoliata

Almindelig Bukkeblad

Art Mærke: Bladene 3 koblede. Kronernes Inder-side meget haaret. F. D. F. 541. F. N. 623.

Norsk: Gjeitkløv. Bukkløv. Vatnkløver, Vallgras, Myrakonge, Myrabukjen. I [illegible] bekjendt under Navnet: Gjetsløv. Dansk: Bukkeblad Tysk: Kløver Feberblomst.

Beskr: Roden tyk, krybende, leddet, fremliggende, [illegible], Stængelen haabladet, med Grunden [illegible], [illegible], glat i Toppen [illegible] Fod høj. Bladene langstilkede [illegible] bredt [illegible], glatte [illegible], [illegible] Blomsterbladene [illegible]. Blomsterne sidde i en axformig [illegible]. [illegible] i Enden af [illegible]. Kronerne hvide med 5 brede [illegible] glatte. [illegible] paa [illegible]. Blomstrer i Mai og i Juni Maaned.

Denne Plante findes i Mængde paa Myrer [illegible] paa søndre Side af [illegible] f: E. Fyrbakken — Elland [illegible] o: s: v:

Oekonomisk Anvendelse: Denne Plante, som man [illegible] have følte nogle Planter ved Siden [illegible]

- i Skiörhet, är utan all Lugt; men har dock med en mycket bitter Smak. Dess Blader ofvan gjutet med hett Watn gifwa en mycket bitter Thé, som förmenas vara styrkande magen och lösande och afförande Egenskap. Med Skiörbiugs Blandsot, Slaghet i Magen, i Gickt och Hårdbölighet kan man bruka den med god Nytta och nyare Läkare hafva betjent sig af den i [illegible] Febra. Af de friska Blade brukas en Handfull til Afkokning, af den uttorkade Växt fran 2 til 4 Lod. Stängeln stött til Pulver skal förorsaka Stolgang och Kräk-ning. -

I Brödmangel har man i Lapland betjent sig af den torkade Rot, blandad med Miöl til Bröd som dock ej blifwer behageligt.

Bönderna i Westgöthland bruka Bladerna at sätta på Öhlet i stället af Humle. Man wil påstå, at det är denna Ört, som gifwer det [illegible] starka sin Werkning. Så mycket är wist, at då den i Staden 1789 [illegible] en nyligt Bygg-gar Ware, som undrade sig öfwer, at man ej beställde sig af denna Planta til Öhl, gjorde försöket, dergenstädes Hr Hallberg at förgjöra med den, der efter Doctor Liljeblads Förgällning halft saaledes ut, at man nogsom ickte kunde märka, med holde sig för wärkelig Porter. Tillagningssättet är följande: De torkade Blade kokas och skummas, hwarefter den ...

hvorefter tages. Af dette Afkog drikker man hver
Morgen paa Kildet til den Tid, da man vilde fatte
Frugten paa. Vil man have Fosteret ud, gør
[illegible] en tiltagende Portion af Brændevin [illegible].
Der er siden i Sverrig paa flere Steder gjort
heldige Forsøg hermed, og det berømte [illegible]
[illegible], som fra Stokholm forskreves til Trondhjem,
skal paa denne Maade være tillavet. 4 Lod af
Roden bruges for 1 Qvinde.

For Landmanden i Almindelighed er
denne Plante meget nyttig og vigtig; foruden
det, at den er for Qvæget en god og især for
Faaret en fortrinlig Foderurt, kan den ogsaa med
Nytte anvendes imod Sygdomme hos Faarene,
[illegible], som kommer af slet Fordøjelse, med [illegible]
[illegible] og [illegible] hos Faarene; man giver dem
den nypressede Saft, eller et Afkog deraf, eller
Pulveret gjort til Latwerge med Honning el.
[illegible]. Af Pulveret tages 2 Lod og af
Afkoget 4 Lod til hver Indgift efter Forskrift
fra Veterinair-Skolen i Berlin. Paa den dan-
ske Skole gives 3 til 6 Lod af Pulveret og første
med hver Indgift hvorved man [illegible]
deraf. Den [illegible] Rod gives paa mange Steder
[illegible] om [illegible] og [illegible] med
Foderet. —
Qvinder og frugtsomme Koer kunde ved den

en Plante hvorsteds, naar Kreat græsser ud om Vaaren før Græsset begynder at groe. Dette bør da man giöre, saameget hellere, som Planten gaar til [illegible] igjennem [illegible] af Creaturene, og volder Tørlighed og besværlige Fordøjelse.

For at have denne Blomme tidlig i Vaaren kan man plante Roden om Vaaren, eller Høsten i en Potte fyldt med Jord og med et Hul i Bunden, denne sættes i Vand, som dog ej maa staae over den og forbliver der indtil Planten begynder at blomstre, da den tages ind og underholdes med Vand i et Fad. Dyrket paa denne maade vil den give flere end dobbelt saamange og meget skiönnere Blomster end i vild Tilstand.

Hornemann siger at denne Plante, der voxer meget hyppig paa Færöerne bliver brugt der tørret som Tobak, hvilket den og skal meget ofte være brugt i Norrland. — Dens Rödder ere meget bindende saa at man kan ride over Myrer hvor den voxer. —

Ström siger 1 Deel pag 107 i sin Söndmörs Beskrivelse: Soleklöv bruges af nogle i Lever, som et Middel imod Skjörbug. Men af Bönderne sages den i Öl og tages ind imod Brystsyge. I Engelland holdes denne Urt for et fordeles godt Lægemiddel imod alle langvarige og [illegible] de Sygdomme saasom Vattersot, Gulsot, Brystbyld i Lungen og andre Indvolde.

Mange sige Bukkeblade er et meget godt blodren=sende Middel i Skiörbug, Ledsaat, under [illegible]. Gigt [illegible] Fordøien, naar [illegible] eller Sinnen er [illegible] og i Heimlöt.

Bukkeblade=The. Tag Bukkeblade 2 Lod, slaa der=paa kogende kogt The en Pot, lad det staae i nogen Tid at trække, sie det saa af, og drik deraf en god halv Thekop fuld 4 Gange daglig, eller en Kop Morgen og Aften i [illegible] Lyden. Under=tiden giörer man, naar Bladene bruges fri=ske og da giör man best at tage af Brüsemynte eller Sommerets Stilgraat en Thekop fuld, at [illegible] Gange hver Formiddag. Man kan ogsaa i Ste=den for The bruge Valle eller kogende Vand [illegible]

Bukkeblade Extract laver man, naar man sa=mler Bladene i Maj, sitter og vasker dem, la=der Vandet löbe vel af dem, hakker dem, som man hakker Kaal, legger dem i en reen Krukke, slaaer varmt Vand, og lidt fransk Brande=viin, eller godt Kornbrandeviin derpaa, dobbelt af Vandet imod Brandeviinet, saa at Vædsken staaer over Urterne, naar de trykkes fast ned i Karret. Vil man være bestemt i Maalet, da 3 Pægle Brandeviin og 6 Pægle Vand paa hver 2 Lb. Urter. Man legger en Blærebind med en Steen [illegible] for at nedtrykke Urterne, lader det staae i nogle faa Dage paa et varmt Sted, ind til det begynder at gjære eller syde, saa man [illegible] Vædsken Olden i [illegible], saa [illegible]

k.

og Saften af igjennem at simre og denne Saft stryges paa langsomt Ild i et Kar af Tin Porcelain Steen eller Leer. Under Kogningen röres ofte deri at det ej svies, naar det er saa tykt som en Extract eller tyk Honning, eller det ej klæber ved Fingerene, naar det er koldt da er det tykt nok. –

Bönderne lader ogsaa om Kaalblaterne og sige at de have sig meget godt brugt istedet for Humle paa Öl og efter deres Forsikkring skulde und og bevare Öllet fra at suure. Denne Plantes Blade ere meget begvemme til at fortjære og fordeele Dagsmarks Vædsker at drive Vand. Det er Saften man ahler udpresser af dem, eller og udblöder der Kræfterne deres gode Egenskaber. Men den maa bruges med Forsigtighed og ej for ofte. Den giver Ondt og for Hoste og Brystet.

Af Bende Tilberedning. Man indsamler til Törringen Bladene almindelig i Maj Maaned, men da de ikke indeholde flygtige Dele, kan man i Mangel af Tilfælde indsamle dem indtil September; meest virksomme ere de för og efter Blomstringen. Man borttager fra Bladene de store lange Bladstilke og törrer dem ved maadelig Solvarme eller Ovnvarme og om Sommeren i Lufttræk. Man gjemmer disse Blade som Blade af Salvien. De tabe ved Törringen 4/5 af deres Vægt

N:20.

5, 1

Tofrobladede
Heelkronede

Campanula rotundifolia

Fig 100.

4. Slægt Campanula

Campanula rotundifolia

Rundbladet Klokke.

Slæt Mærke: Rodbladene nyreformige Stængelbladene linjeformige. Fl. D. T. 1086. Fl. N. 362.
Norsk: Blaaklokke, Blaabielde, Kjölleblom, Ringerbölle — I. han bekjendt Blaaklokke.
Dansk: Smaa Klokker.

Besk: Roden bedaagtig krybende. Stænglerne opretle, trinde, stribede, bladede, glatte i for Siig; Bladene glatte; Rodbladene stilkede, rundagtige, nyre eller hjerteformige, takkede; gjerne visne før Planten blomstrer; Stængelbladene nogle visse, siddende, linjeformige, heelrandede eller saatakkede. Blomsterne sidde i en Top, paa fine Stilke og ere hældende. Kronerne smukt blaae, sjælden hvide. Begerlandene spidse, syilformige, udstaaende; aabne; blaagraa; blomstrer i Julii og August ofte endog i September.

Denne Plante voxer overalt paa tørre Enge — den er almindelig overalt endog i Fjelddalene. —

Brugt: efter Rafn: naar Stængelen og Kronen brækkes give de en hvid melkagtig Saft som har en ubehagelig Smag. Saften af Blomsterne give en blaa Farve

som kan bruges af Malere og til at skrive
med, som ved tilsats Allum bliver grön. Efter
Dambournays Forsög fik den med Wismuth tin
beredte Uld, som farvedes i denne Saft en ni-
gjenne Farve. Efter hvilken farves paa Sündmör
baade uldent og linnet Garn blaat ved at nedlægge
Töjet imellem Blomsterne. Bladene og den
unge Rod lade sig spise.-

Om Hösten have man i Besynderlighed
Qvæget over denne Plante begjærlig men Svi-
net nægter den.

Gunner L. c. - Corrollae expresso dant pigmentum coeruleum
quod pro atramento ejusdem coloris inserviat, si
alumen addatur, idem pigmentum fit viride -

5,1

No. 21. -

Fig. 101

Campanula latifolia

2 Campanula Latifolia
Bredbladet Klokke

Det Mærke. Bladene ægformige-lancetformige Stængelen aldeles trind. Blomsterstilkene en blomstrede. Bægeret [illegible]. F. D. F. 782 - og nu jeg villigere at antage denne Plante er F. D. F. 85 - Campanula Latifolia alba - da den Blomster kun er blaalig hvide - Norsk Navn Reinklokke - Rusle Klokke. Almindelig bekjendt under Navn af Klokke Danske Klokker.-

Beskr: Roden hvid grenet krandset; den giver Melk, naar den beskjæres. Stængelen opreist kantet eller trind glat bladet, i Enden mangeblomstret 1-1½ fod høj - jeg har seet den 2-3 fod høj - Bladene kortstilkede, ægrund lancetformige, store dobbelt takkede [illegible] eller [illegible]. Blomsterne komme frem i Bladhjørnerne i Enden af Stængelen. Stilkene ere [illegible] en Blomstrede, og ralle for [illegible] efter Blomstringen, [illegible] med Blomsten. Bægerets Fliige lancetformige [illegible] takkede og [illegible]. Kronerne store [illegible] blaalige - før Blomstringen violet rød i Toppen kantede. Knopperne rød - Denne er den [illegible] af denne Slægt der [illegible] her.

Denne [illegible] smukke og [illegible] en [illegible] Plante fandt jeg paa Dikkers [illegible], [illegible] har jeg fundet den paa Dunderland [illegible] Byen

Til Østeralmeie

Bogst: efter Resen: min Formening bestyr-
kes ved at gjennemlæse Resens Forklaring. da
han siger at Figuren i Fl. D. T. 85 er en Plante
der voxer i Norge og som han og Jæger haft
begrundet — da den visner meget hastig og torret
taber ganske sin Skiönhed, saa kan den neppe
bekjendes af andre end dem der have seet den
paa sit Voxested.

Gunst: Den dyrkes af Gjeste Haver og staar
den er en ikke ringelig Prydværk for Man-
naster, da vore Fjeldbygger plukke den og
koge den som Kaal i Melk. Den giver en me-
get sund Spise — Dens Stengler indeholde
en maltagtig sød Saft. Den fortjente for
sin Skiönhed Plads i vore Haver.

No 22.

Fig 104. –

Viola palustris

5te Afdel. Viola

Viola palustris

Eng Viol

Kort Beskr: Liden Stængel. Bladene nyre-formige glatte. Roden krybende. Fl. D: T: 83. Fl. N: 170 — Norsk Engviol.

Beskr: Roden trævlet krybende, den skyder ingen Blomsterstængel, men fiirkantede 2–3–4 Tommer lange Bladstilke, som paa Midten have 2de smaae Blomsterblade. Bladene langstilkede. Bladstilkene glatte paa den øverste og trinde paa den underste Side. Axelbladene ægformige lancetformig, takkede. Blomsten liden. Kronen blegblaae, underlæben blegrød stribet som den citerte Figur i Fl. D: Flerårig blomstrer i April og Maj.

Denne Planta haver jeg fundet paa den søndre Side af Hamnes Præstegaard.

Egenskab: Den besidder ingen Lugt eller Smag. Køerne æde den, derimod vrage Faarene den.

5,1

No. 13.

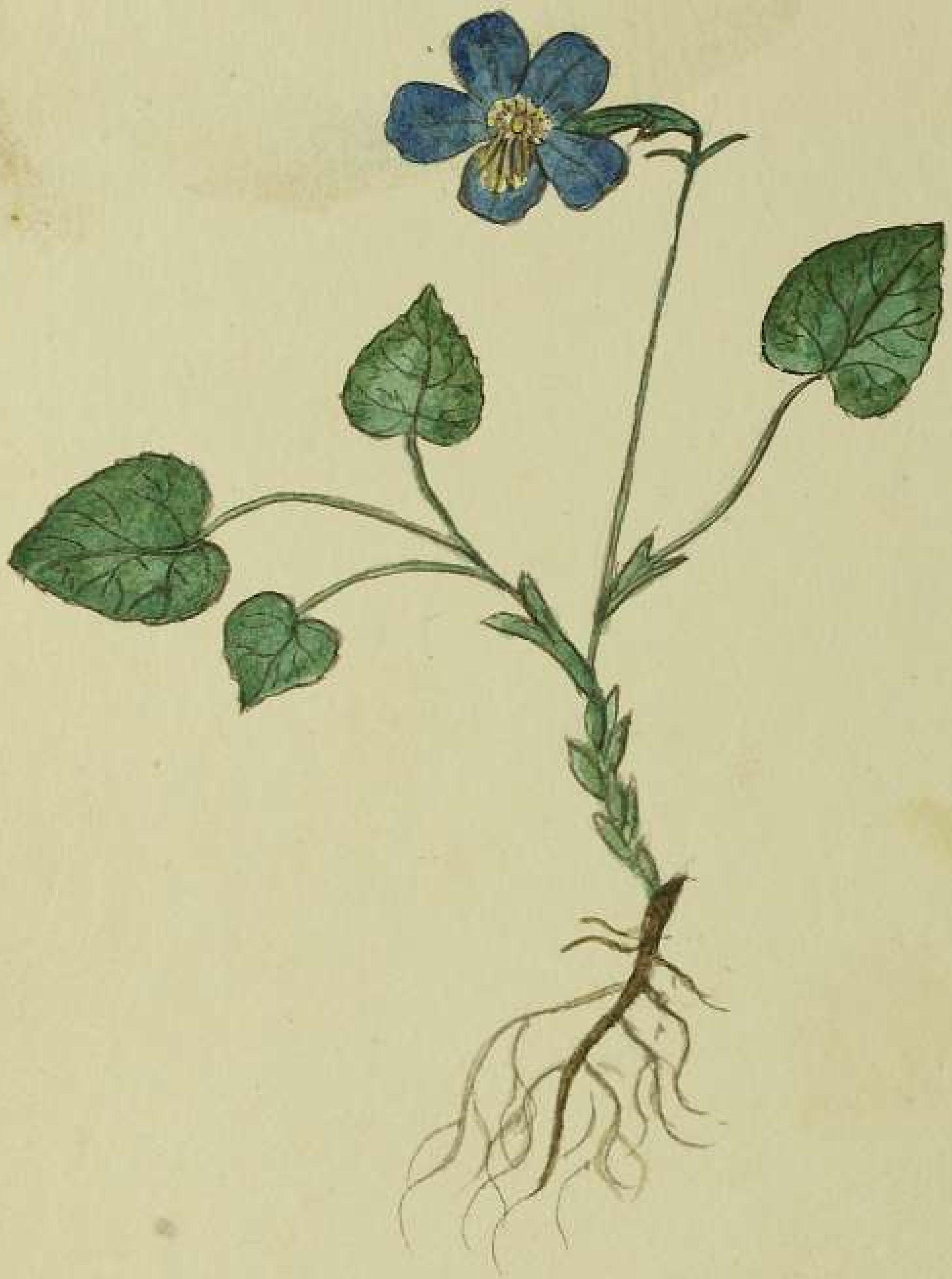

Fig: 106.

Viola canina

2.) Viola canina
Hunde Viol.

Med Stængle som ere [illegible] og opstigende, [illegible], Bladene aflang hjerteformige. [illegible]= [illegible] [illegible]. Fl. D: [illegible]. Fl. N: 172.
Norsk: Hunde Viol, [illegible], [illegible].
Dansk: Vild Mark Viol, blaae Viol.

Rod: [illegible] [illegible] trevlet. Stænglerne [illegible] fremme imod Blomstringstiden og ere kantede, dybt furet, grønnet blaaet, glat med den nederste Deel fremliggende og med den øverste Deel krummet opstigende 4–6 Tom lang. Bladene ovenpaa glatte rund takkede. Bladstilkene [illegible] [illegible] i Kanten. Axel bladene lancetformige, takkede og rundhaa= rede. Blomsterstilkene komme frem i mel= lem Bladstilkerne og Stænglerne; de ere ogsaa glatte, 4 kantede og have krumme skjælfor= mige Blomsterblade, som sidde midt paa Blomsterskaftet. Kronerne ere blaae ligesom hos Viola odorata. Blomstrer: [illegible] blomstrer naar den velluktende Viol have afblomstret.

Denne Art er ofte fundet [illegible] [illegible] ved Præstegaard.

Egensk: efter [illegible]: Blomsterne af den=

skulle give aldeles ingen Nytte. Roden har en meget slimet [illegible] Smag. [illegible] Forsøg af Oste og Villemets forannævnte Deen, givet i Afkog til 2 Qvintin, Brækning og Rolgang hos Mennesket, i ringe Grad. [illegible] har jeg ofte Mennesker i Sköttingen og saa anstillet Forsøg med denne Rod. Resultatet af disse var, at 1 Qvintin af Pulveret, taget efter [illegible] Mellemrum, foranførte Brækning og Afføring i maadelig Grad. Derimod har Afkoget af at større Qvantum ikke haft lige Virkning. Den kan saaledes kun henregnes blandt de svagt afførende. For at ogsaa [illegible] den [illegible] og [illegible] Baarene, førde blomstrene og [illegible] med en ringe Varmegrad.

Paa Dyr synes den at have liden eller ingen Virkning. Saaledes har jeg givet en Puddelhund 2 Qvintin af den friske Rod med Afkog af 2 Haandfuld af Bladene tilsat [illegible] Vand, uden deraf at spore nogen Forandring hos Dyret.

[illegible] Anvendning [illegible] man i [illegible], den [illegible], som [illegible] [illegible], naar Sönnen [illegible] [illegible] med at [illegible] over [illegible] Violen.

Den [illegible] af [illegible] Hader Faar og Sviin men [illegible] ingen den.

5,1

No. 14.

Fig 108.

Viola biflora.

3. – Viola biflora

Toblomstret Fiol

Kat. Mærke. – Stengelen 1–2 blomstret. Bladene nyreformige, takkede Fl. D: T. 46. Fl. N: 141. – Norsk: vild gule Fiol. Fjeldfiol.

Beskr: Roden leddet krybende. Stengelen 3–4 Tommer høi; udeelt bladet. Bladene stilkede hjerteformige fiintakkede, flere samlede ved Roden, paa Stengelen to vexelviise. Kronen gul med Grunden indvendig sortstribet. Den findes baade med to og en Blomst. Fleeraarig blomstrer i Julii og August.

Den findes paa Hammers Prestegaard nesten overalt.

Egenskab: siger Bondemand ubekjendt.

4. Viola tricolor

Flerfarvet Viol

Art Mærke: Stængelen kantet udbredt. Bladene aflange, kantede rundtakkede. Axelbladene lyreformige halvfinnede. Fl. D: T: 623. F. N: 171. – Norsk: Stifmor – [illegible] – den lyse Dag og mörke Nat. Dansk: Tanke Blomst. Stifmoders Blomst, [illegible] Blomst, Trefoldigheds Blomst.

Beskriv: Roden traadet. Stængelen kort, tyk, grenet, bladet. Blomsterstilkene kantede, stribede uden Blomsterblade. Bladene æggeformede, stilkede, i Randen [illegible]; de nederste [illegible] hjerteformige. Kronen ofte 3 farvet, nemlig violetblaa og gule. Bægeret stundom [illegible] længere end Kronen. Aarig. Blomstrer hele Sommeren igjennem. –

Denne Art findes i Norge paa Finmarks Kirkegaard, jeg har ogsaa fundet den paa flere Steder. –

Egenskab: efter Nafn: Den friske Plante smager noget bittert, naar den tygges og efterlader en Skarphed paa Tungen, ved at gnides imellem Hænderne faaer en egen mær slags Lugt. Naar den [illegible] forholder man noget Slim. [illegible] ved at destillere, den friske Plante, nogen Olie som havde ene Lugt med Planten og en skarp Smag.

No. 25.

Fig 109.

Viola tricolor

en Infusion af Urten har en Smag uforven=
de Skarphed, hvoraf jeg ei Udholdt, men sielden
Virkning. Roden, givet i Pulver til 1 Qvin=
tin har samme Virkning, nemlig og saa Urin
drivende og Sveden Svaar deraf en egen ube=
hagelig Lugt. – Dens Nytte imod Malke Skorpen
Crusta lactea hos Börn og mod andre Hudsygdom=
men er især vigtig. Starck og Haase have i sam=
me Tilfælde med Forsög aller forhenværende Planten
den hos som de gamle have tillagt den. Starck
brugte enten en liden Haandfuld af den friske
Plante, eller at Afkogningen af den törrede Rod i
Malk; heraf gav han de Börn der vare plagede
med Malkeskorpen, hver Morgen og Aften.
Dette Middel var altid tilstrek, saaledes hos saadanne
som tillige vare [illegible] angrebne af Gigt. Haa=
se og Alschof have brugt det med lige Held. Den=
sidste havde taget Afkogningen af Urten og Rod
den i 6 Unzer Vand, indtil kun Halvdelen var til=
bage, og da tilsat saameget Malk, som et Barn
inden Dage kunde drikke om Dagen. Det er
et nyt Phænomen, som dette Middel har fremvist for
mange Urter, at det kan bruges eller dog blandes
med Malk, da den saaledes bliver mindre übel.
Man kan ogsaa til Forandring giöre det til en
Syrup med at indkoge Enebær deri og forsöde
det med Sukker. Professor Gesten i Stockholm ha=
ver brugt den med Held paa denne Maade.

Mod Hudsygdomme hos Voxne har den ogsaa
forhen viist sig nogen Kraft; især have Svenske
Læger givet den med god Virkning mod Ringorm

–

Haase mod Skab – impetigo – og andre Sygdomme,
som udbrede sig over det hele Legeme. Denne
sidste Plantesafter har ogsaa Virkedt den ... som imod
mod Gigt og Feber mod Gonorrhoea. Til Brygning
gives den bedst i Pulver med Sukker. Den udpres-
sede Saft blandet med Vand er ogsaa foreslaaet med
Nytte, ligesaa Extracten, i Pilleform.

Hyrder fortæller at Nordlænderne farve rödt
med Roden, men Maaden er ikke angivet.
Dambourney har Granken af hele Planten eller af
Blomsterne kunde faaet nogen ~~Planter~~ Farve som kunde an-
befales. – Imidlertid angiver Haase at den med for-
skjellige Tilsætningsmidler giver en blaaguul, en
blaagrön, en brun og graae Farve.

Efter Ruberg's Forsög skal Planten af Kreaturer
æde som Faaret og Geden, men Hesten vrager den.

Brende Brugen: Den indsamles tilligemed Roden
sammen alle Blomsterknopperne ere udsprungne
almindelig i Junii eller Begyndelsen af Julii
Maaned. Megle indsamle i Stedet for denne
Markfiol eller Vilde Stedmoder Viol Viola
tricolor arvensis, og den saa kaldte, adskillige Dyr-
som, udene af samme Virkning. Den maa tör-
res hastig enten ved Hjelp af Varmen, eller ogsaa
strøer man den meget tyndt paa et af Solen ig-
jennemstrømmende Loft. Den taber under Törrin-
gen 3/4 af sin Vægt.

F. 1.

No 26.

Fig 83. –

Glaux marittima. –

7de Slægt. Glaux maritima.
Almindelig Sandkrybe.

Slægt. Mærke: Bladene ægformig aflange; de øverste modsatte, de nederste afvexlende. Blomsterne i Bladhjørnerne Fl. D. T. 548. Fl. N. 62. – Dansk og Norsk Sandkrybe. –

Beskr: Roden har lange krybende Trævler. Stængelen opret ved Grunden sin liggende og krybende, særdeles lidt grenet glat 3–4 Tom. høj, tæt besat i Enden, med siddende glatte helrandede paa Underfladen bløde Blade. Blomsterne sidde enkelte i Bladeglene og ere lyserøde. Capselen kugleround. Plantevis blomstrer i Juni og Juli. –

Den findes ved Havfjordens Bredder.

Egensk: efter Hahn: Denne Plante giver en god og sund Salat og skal efter de Bønders Erfaringer forøge Melken hos Fruentimmer som give Die, naar de nyde den i Suppe. Den bedækker Sølvgrund men er for liden til at anbefale til Dyrkning i vore Haugelande. –

5, 2

No. 27.

Chenopodium album

Anden Orden

Digynia

1. Slægt Chenopodium

Slægt Mærke: Bladene rudeformige, ægformige, indgravede, med fremstaaende Halvrande. De øverste Helrandede. Frøerne [illegible]
Fl. D: F: Fl. N: 297. Norsk: Hvid Melde. Mel
Dansk: Hvid [illegible] Melde.

Chenopodium album

Hvid Gaasefod

Beskr: Stængelen opret, grenet, glat, stribet, omtrent 2–3 Fod høj. Bladene ruderformige, langstilkede, ungefit tandede, [illegible], de øverste lancetformige. Blomsterne [illegible] grønne Hovedbladede. Frøerne inden Bægret. I Mængde blomstrer i Juli, August og September.

Egensk: Denne Plante udmærker sig ved hverken Lugt eller Smag. Den er hos os den almindeligste Plante Slægten og voxer almindelig ved Møddinger og [illegible] og bliver der et skadeligt Ukrud.

De unge Blade bruges i Holland som Kaal. og Pallas beretter at de russiske Folkeslag bruge Frøet i Mængde til Brød og Grød.

Ved Tilberedning af [illegible] og [illegible] bliver Hampfrøen af Vinden bestrøet med Frøe af en Plante af denne Slægt, man bruger denn

hvilket giver Skindet de fornøielige Egen-
skaber man finder deri.

No. 28.

Fig 95. —

Gentiana nivalis

2 = Slegt Gentiana

1.) Gentiana nivalis

Snee Entian

Art Mærke: Kronen 5 kløvet. Bægerets Tænder ligestore, skarpe. Stænglerne fleer blomstrede. F. D.: T. 17. F. N: 183. I Sammen kalder del: Smaa blaa Øie.

Beskrivelse: Roden trævlet, smaa. Stængelen opret, deelt ved Roden, ofte omtrent 4 kantet bladet. Grenene oprette nesten af Stængelens Længde 1 blomstrede. Bladene med fulde hele Rande, glatte. Rodbladene omtrent ægformige udstaaende, butte, mindre end Stængelbladene, som ere lancetformige, skjulte og staae i større Afstand fra hinanden. Bægeret henved ½ Tomme langt, rørformigt, 5 hiørnet glat. Hiørnerne [illegible] [illegible] indvendig [illegible] Kronen [illegible] Blomsten blaa, udvendig grønagtig.

Blomstrer i August.

Denne smukke Plante har jeg ikkun fundet paa Gaarden Ollersvolds og Bygdens [illegible]

Egenskab siger Gunnerus ubekiendt. I hans [illegible] holdet at den er [illegible] for [illegible] Lyne.

№ 29.

5, 1.

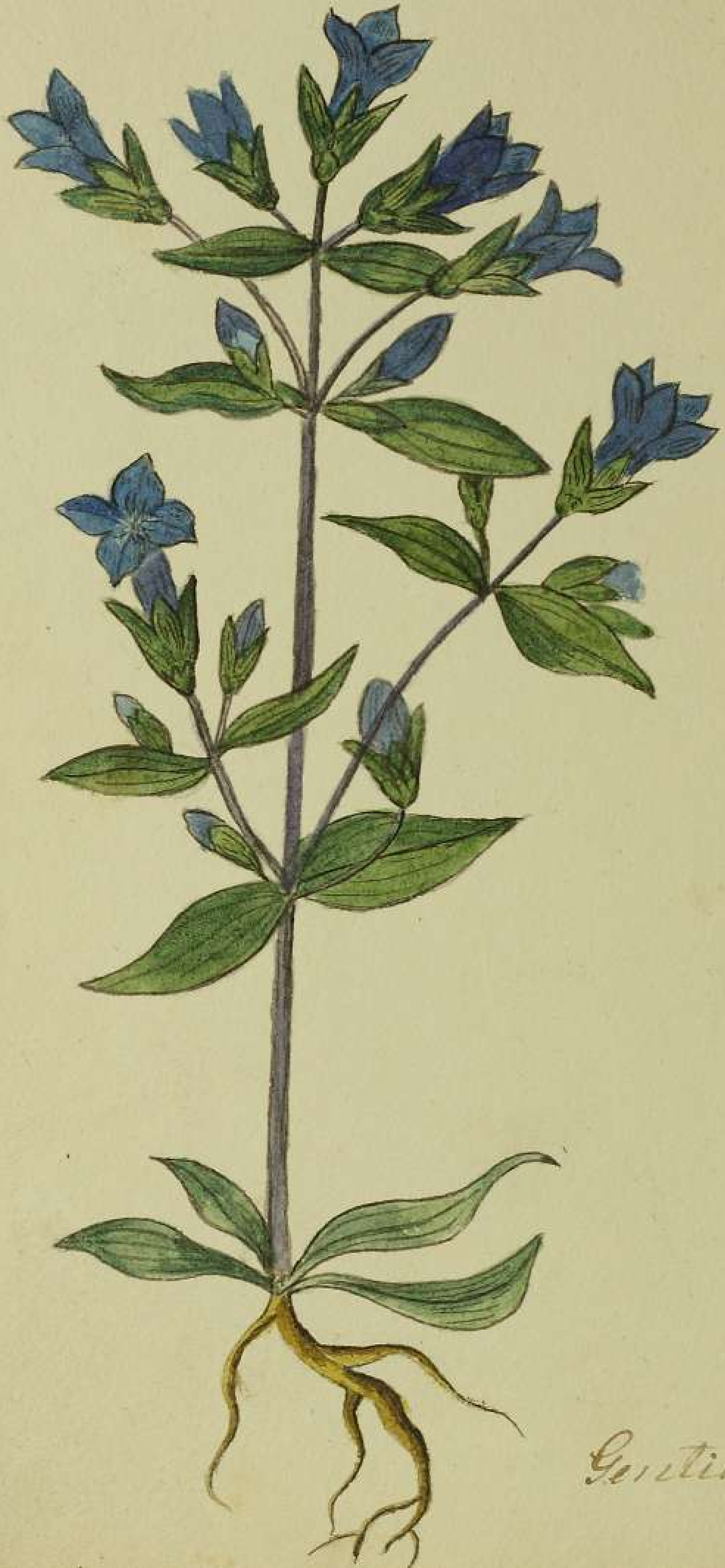

Fig 94.

Gentiana campestris

2. Gentiana campestris

Mark Ensian

Art Mærke: Kronen 4-5 deelt. Bladkranset. Svælget skjægget. De yderste Bægerflige me-get store. F. D. F. 367. Fl. N. 96. Norsk Ensian Kongsurt. Skjegrös. Solgrös. Galdgrös. Blaaurt. Dansk: Ensian. —

Beskr: Roden trævlet, og ligner meget Gentiana Amarella undtagen at Stæng-len er tykkere og mere grenet. Bladene ere bredere og Blomsterne større. De 2 yderste Bægerflige ere store og lancetformige, de tvende indvendige meget mindre. Skjæl stor og ægformige. Saavel Blomst. som Stængl.

Af denne Plante har jeg fundet baade een med blaae og en anden med hvide Blomster hvoraf den sidste maa regnes en Afart af den anden. Paa Præstegaarden Hammer findes den ikke sjelden. Derimod har jeg seet den paa Bringebaklie i stor Mængde.

[illegible]: Rødderne af denne Plante er meget bitter; den er brugt til at sætte paa Øl istedet for Humle. En Dekokt og af den skal give som et afførende Middel og brugeligt paa flere Steder blandt Almuen.

№ 30.-

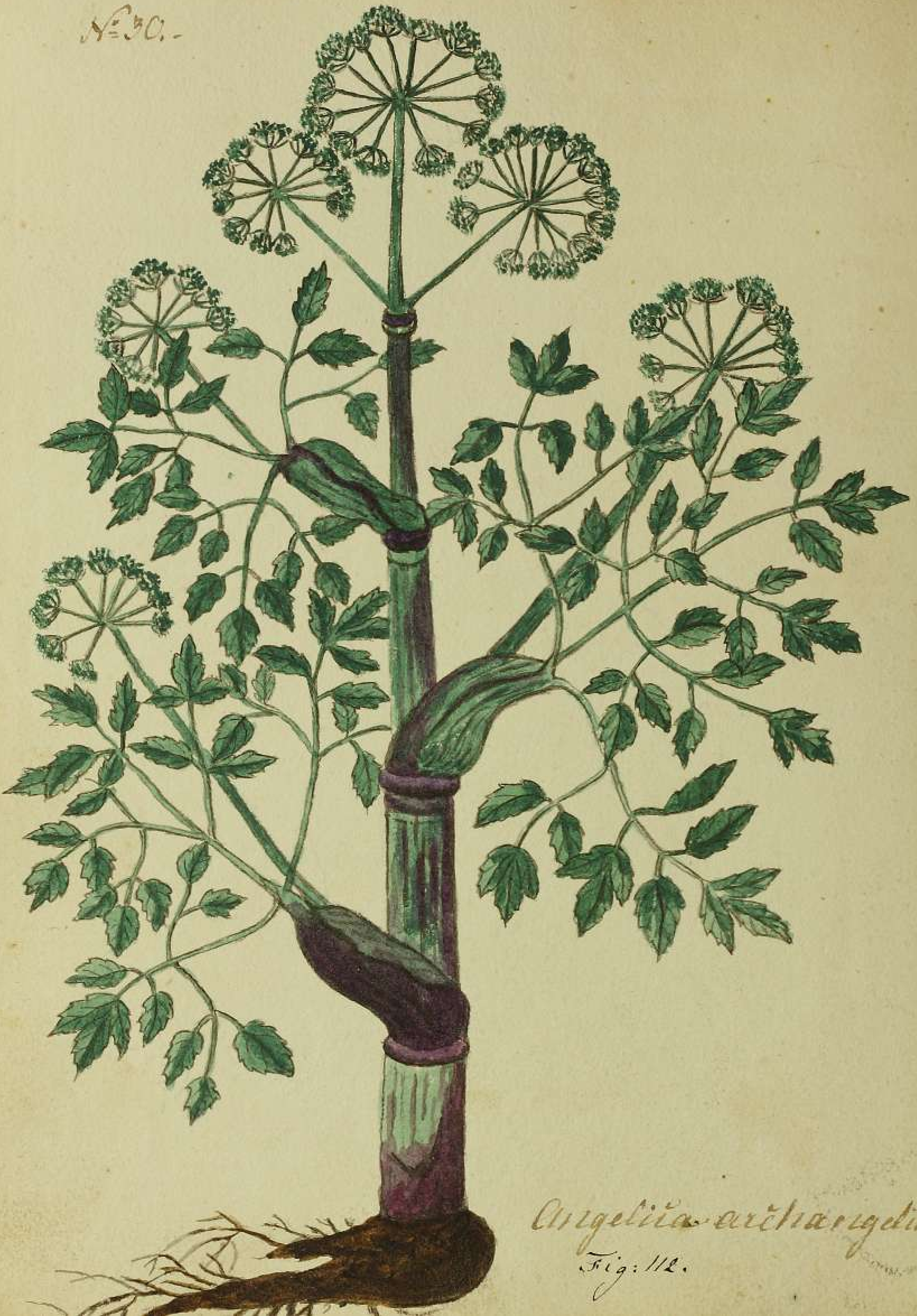

Angelica archangelica

Fig: 112.

3e Slägt.

Angelica

Angelica archangelica

Hör till femte Klassens andra Ordning Femmänn. Tvåqvinn. och uti Lilje-blads Flora — F. S. 206. Fl. L. 98. Svenska Namnen: Qvanne, Kvannerot, [illegible]. Danska: Angelik, Engel-urt o. Engelrot.

Beskrifn: Roten tjock, köttig, [illegible], tjock, hvit [illegible], ihålig, [illegible] rödaktig strimmig. 4 à 6 fot hög. Stamm-bladen mångformiga, [illegible] och [illegible], glatta; det öfriga Blad [illegible] i 3 flikar. Bladstjelken vid grunden [illegible], tjock och i kanten hinnaktig. Den stora Skärmen har en nästan klotformig figur och bestående af många Strålar. Småskärmarne äro täta och halfrunda. Det stora Svöb [illegible], [illegible] Blad. Det [illegible] Svöb bestående af omkring 8 [illegible], [illegible] Blad. Kronbladen [illegible], [illegible] Blad. [illegible] bredt afplattade och [illegible], [illegible]. 3 upphöjda Strimmor. 2 [illegible]. Blomstrar i Julii.

Växer mycket allmänt i Lappens fjälldalar [illegible] mycket [illegible].

Egensk. och Nytta: Alla delar af plantan hafva en stark kryddaktig lukt och smak, som tillika är angenäm och behaglig. Roten äger [illegible]

overgaaer de øvrige Svale-Græs. Den er først
sødagtig og sød, siden behagelig bitter. Naar
den saaes om Vaaren, udskyder en grøn
saadan Kraft af Naturen, som Gummi Harpix. Den
opløses let i Brændeviin, hvilket derved faar
mer grønt. Naar saae man ofte deraf en grøn
Farve, [illegible] blive den lidt [illegible]

Den velbekiendte Plante, Angelica, som
voxer her og der i Lapmarken, — de sidder
disse Egenskaber i en ringere Grad, end
den som voxer ved Norrigens [illegible]
lige Nordkap. I Engelland anseer man
den som kommer fra Norrigen, som den beste
men Linnée berømmer fornemmelig Roden
som i Lapland opgraves om Vaaren eller
Efteraaret. Lapperne selv agte den saa meget
at de have forskiellige Navne til de forskiel-
lige Deele af Planten og efter den forskiel-
lige Alder. — Førend den blomstrer spise de
den baade raa og tillavet, og have de først
den større Brug af. Linnée tilstaaer, at han
spiste den gjerne i Lapland, mange andre
Danske smagte den kun ikke. I Nordland
[illegible] den i Aaret 1740 under Tørtiden nø-
det brugt til Brødspisen og til Mad. Man
gjorde nu allene Roden, men ofte de tørre-
de Stengler og Blade til Pulver, og blande-
de med Meel. Indbyggerne paa Færøe spise

ögon mycket gjorde Skaden för den Norrigen-
Barken, som är blåaktig, ström och bitter, af
sträfva fång. Enligt att den är Tonmat:
Blommorna begynder den at blive brun og så
siden ikke mere. Om Sommaren framställer
man den at samme Mälke, som när den tillgjuts
smält. Nogle anbefale den og med Bikkar.
Professor Fabricius fandt paa sin Reise i Norge
paa nogle Steder Bladene ophængte under Loftet
og man vilde bruge dem som Tobak. Ved
Rökning tabe dog Bladene meget deraf sin
bedövende dåsige Egenskab. Naar Brændevin
afskilleres gjennem Roden, meddeles dette en
meget behagelig bedövende Smag.
Som Medicin er den paa mange Steder
at finde mod Brystsygdomme, mod Colik
og Mavesvaghed, undertrykt Menstruation
o: s: v: hvor den bruges efter rigtig Indication
er den sikkert et virksomt Middel.

Hvad man siger om denne Planta: naar
Planten er ung holdes den skjön i Norge, for
nat og dag imellem Blomsterne skal den fordri
ve Möl. Om Plantens Tillavning for Lands
Befolkningen vaar Barnörna: – Den är ytlö-
lende, fjernt og mærkelig en brugt
imod Brystsygdomme.
Professor Ström siger i sin Söndmörs B.

skrivages Anordningens Kreaturene imod
Vallergrist.—

Brändts Anmærkning pag 37. Den maa egen-
ges tidlig om Foraaret førend Maj Maaned;
den kan tillige forbyttes med Skov angelik-
a, som gaar mørk ud og faaer flere Rødder
end. Den maa hastigen vaskes i koldt Vand
og Rødderne skiærnes bort. Den skiæres i Sky-
gen og tørres hastig paa et varmt luftigt Sted.
Under Tørringen, maa den tiere og til vendes,
men ikke før den er bleven gjennemtør. Vægt-
kaaren kan ogsaa tørres paa Ovnen og tørres
De tykke lange Rødder maaske lidt blive angre-
ne af Kniven, men de skal efterhaanden og be-
strøes med lidt Viinaand. Den taber ved
Tørringen ¾ af sin Vægt.—

I Kamarsdegn findes en Mængde Ryn
som den er holdes imellem den er ung; jeg
har selv seet Forskiællen imellem Saaer
og Hvid og denne bestaaer deri: at Vægt
en Saaen — om man kan tørre stoltet — tre
Saar formindes den bliver saakaldt Vægt.
Den bestaaer i denne Tid af tykt Blad
der udbreder sig vidt der, flere gange tre-
dobbelte indtag en stor Bredde, men kun
liden Højde — naar den saaledes i 2 Aar
har staaet bliver den det 3die Aar til Vægt

det vill säga den yngre af dess Blomster og Stora
som omgifver en vexalt.–
I Naturen är det Ungdomens förnöjelse
med hvarandra at gaa i Granskog og anseet
Höjheten, som en Solkorbikten; dog synes jag
at den i detta Fredstugjald är ungt som nogon
egentlig Art.– . Roten af Granen anses
för den fortreffligste og gjenget og tjelig om
Barnen, naar Dunen hafver forlatt dess Föde
Stad.– Denna Rot anses i flera Händer
som mycket nyttig, da den brukas som at Fred-
forvahren fött gaa Barnsdomen för många Dag
dome– og Rodenfalls Dygga de gaa, der ej bruga
Tobak og anses lelliga som nyttig at gaa i
Munden for at forekomme Smitte, naar man
gaar ind til Syge–

Fra mina fjällresor hafver jag sedt at Bön-
derna bekomer Tobak i deras Tobakspipor med
Bladene af denna Buske, men gaa mit Spørgs-
maal om det skeede for Lytten, blev mig
svaret, at det kun skede for den behagelige
aromatiske Luft som den udbredte i Stuen
Men i fjällkirken, hvor ilt om Söster
sildig kom ind fandt jag Kirkegolvet nær
fuldkommelig opfyldt med disse Blade og bönder
hela Gudstjenesten udenfor gaa Marken
Händerna maatte alltid vara nære og jag
blev underrettet om at de brugtes at

at gene Dörren efter Tilgningen, da de nemlig
hökte ... paa disse Blade, der gav dem sin
fulde Herlighed hastig igjen og formerede deres
Smak. — Derunder bruges de ogsaa til Smaa-
stek paa samme Maade og var at [illegible]
hvilket de ikke gjerne vilde undvære.

Iblandt at Bladene ere brugte som Tobak, var
jeg allerede ej i mit Fødested, derimod blev
de tillegemmt meget andet brugt som Föde
midt i Aaret 1812. —

Bonner siger i sin Naturhistorie: En liflig
Lugt som minder sig til Bisam; en skarp aro-
matisk Smag ere Kjendetegn paa at den er god.
I Frankrig sylter den i Sukkerdikke og bruges
enten til at tygge til, tygge paa eller ogsaa at
drikke Brændevinen lagt paa hvori den er
blött. Den holdes for at være god for Mave
Hjertestyrkende, Sveddrivende, Urindrivende, nyt-
tig for Gift og at bevare for Pest. Naar
den er stött strøes den paa Klæder for at be-
vare for Smitsomhed; den bruges i Flam-
skabre for gale Hundes Bid og Skiörbug.
Den lægges ogsaa i hule Tænder for Tandpine
som derved stilles. Iblandt de Planter hvoraf
Theriak tillaves, er Angelike Roden en af
de fornemste. —

Angelica Sylvestris

Skog Angelik.

Kent. Märke: Småbladen lika stora, äggformiga sågade — Fl. D: F. F. S. N. 214.

Svensk: Kötte hjertane — Hjertsman — Skogstut Hundlok — Sprätte — Pipor Gräs — i Dalarne bekant under namn Hjelmina — förmodeligen fordi Hjelmänggarne deraf gjöra sig flöjtor; — också kallas Skogstut. — Dansk: Vand Angelik.

Beskr: Roten kägelformig grenad. Stängelen grenad bladrik, trind, glatt, fint strimmig grenad bladad, 5=6 fot hög; Bladen dubbelt finnade, understundom af samma färg som Stängelen. Småbladen åtskilda från hvarandra, skarpt sågade, litet dunade på undersidan, smalare än hos den föregående. Bladskaften breda, med grunden omfattande och bugtade. Skärmskaften trinda strimmiga finhåriga. Skärmarne hafva syllformiga mångstrålade; Strålarne litet dunade; Skärmhöljet mangler ofta eller består af några affallande Blad. Småskärmen borstformiga=hårformiga många. Kronbladen oval=spetsiga inböjda; Frukten aflång, med en vingad kant och upphöjda ribbor, mindre än hos den föregående. Flerårig Blomstrar Julii.

[illegible] efter Kaffe. Arten har meget Lighed i
hos sig men er meget mere [illegible] end den fore-
gaaende. Blade og Stilke have ingen synderlig
udmærket Smag eller Lugt. I Mangel af
forrige The, kunde denne vel bruges, men
da i meget större Mængde. Mod Hysteria
anvendes den i Sverrige.

Uld som var beitset med Wismuth, an-
tog naar den farvedes med [illegible],
en guldfarvet [illegible], en skiön standhaftig
Farve.—

Medens [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Svin [illegible]
der [illegible] endog [illegible] Stængelen. Bierne [illegible]
af Blomsterne.

Angelica sylvestris.

Fig. 113.

N. 32.

Chaerophyllum Sylvestris.

1ste Slægt Chaerophyllum

Chaerophyllum sylvestre.

Almindelig Hundekjörvel

Art Mærke: Stængelen stribet, jævn, med lidt ophöjede Led. F. D. T. Fig. N 294. Norsk: Hundekage Hundekarve - Hundefleinge Hundekloik Hvidkrisler — I Almen almindelig Hundekage Hundekarve. Dansk: Skarntyde stor Skarntyde - Hundekage.

Beskr.: Roden kegleformig, lidt grenet. Stængelen opret grenet, trind, stribet, bladet, ved Roden haaret, i Ledderne tyk og lidt böjet, høie 2=3 Fod Høj. Bladene dobbelt og 3dobbelt finnede Smaabladene indskaarne, i Randen rue, skarpt takkede; den midterste Bladnerve haaret. Bladstilkene korte, brede ribbede paa Undersiden og hule, randede paa Overfladen. Skjermene i Enden paa Stænglerne og Grenene. Smaaskjærmene bestaae af 5, tilbagebøjede, ægformige, hule, randhaarede Blade. Kronbladene hvide, flade, Frugten trind, aflang, glat, langstribet glinsende. Blomstrer i Maj og Junii.

Denne findes som et almindeligt Ukrud i Haver og ved Gjærder. saaledes ogsaa her.

Egenskab efter Navn: Planten röber sig ved en skarp stinkende Lugt. Man har anseet

den som giftig for Menniskene, hvorom dog hverken nöjagtigere Forsög og Erfaringer kiendes. Man veed desuden at Bönderne brugt ofte i Engelland, som [illegible].

Blomsterne give en god guul Farve, hvortil de af Landmanden almindelig bruges. De afplukkes tilligemed Stengelen og törres indtil man vil bruge dem, eller ogsaa de koges friske med Allun. Bladene og Stengelen give en grön Farve, der er vel smuk.

Köerne æde Planten med Begierlighed, Faaret og Geden æder den og gierne. Hesten og Svinet vrager den. Bierne söge Blomsterne.

Linn: Usu Plant. Fenn: Flores cum alumine luteum probent colorem & herba ipsa, si cum summitatibus colligitur sub florescentia & mox siccatur, puro & pulchro viridi tingit colore Vid act holm 1742

Carum Carvi. — Fig 116.

5. Slegt Carum

Carum Carvi

Almindelig Kummen

Art Mærke: Stengelen grenet. Bladstilkene vingede. Frøene Smaastribede. Fl. D.: t. 1091. Fl. N.: 332. Norsk Navne. Karve. Karvekaal. Almindelig bekjendt i hænim Navne. Dansk Kommen.

Beskr.: Roden tapformig. Stengelen opret, grenet, kantet, glat, stribet omtrent 2 fod høj. Bladene dobbelt finnede, glatte, Smaabladene indskaarne med korte tragtformige flige. Fra Enden af Stengelen og Grenene sidde mange Svøb. Skjermsvøbet som imidlertid mangler har sædvanlig kun 2 – 3 Blade. Kronbladene ere hvide, hjerteformige indbøjede; det ydre Kronblad lidt større end de øvrige. Frøene aflange, femribede, med 5 ophøjede Linier, naar de ere modne. Toaarig. Blomstrer i Junii og Julii. –

Den voxer paa nedlede Marker i stor Mængde f: Ex Enger i Ros, og paa Strand. Nagu Vogn 4 f. 81:

Frøet har en behagelig krydret Smag, lugt, det Smagen noget skarp, bitter og irriterende. Det at slaa Brænd paa det udtrukke Lugtestoffene med med Vinaqvit, men Smagen bliver svagere. En saadan Infusion faar

er blegröd Farve. Det af Afskallen Frööt gaaer
alt det Fugtdeele over og et meget seigt Slimlöst
Frö bliver tilbage. Den ätheriske Olje er ogsaa
i nogen Mængde tilstede i disse Frö: 30 Unzer
Frö indeholde 1 Drachme ätherisk Olje.

Frugten af den vilde Plante er mere skarp
end den dyrkede Fröers vegne paa Olje og mere
behagelig i Smag. Den anvendes med Nytte
som et vinddrivende Middel, enten Frøene
indvortes brugte, [illegible] nemlig til en Spiritus
indtagne med Brændeviin, eller ogsaa den
ätheriske Olje indgnides paa Maven. Denne
Olje har en grön Farve og er meget hedende.
Hypochondrister og hysteriske Personer, bruge
Frugten med Nytte. Mod intermittens Feber
har den undertiden vist sig virksom. Den
skal ogsaa forøge Melken hos dem som give Die.

Den oekonomiske Nytte af Kummenfröet
er meget udstrakt. Det bruges i Bröd, Suppe
Brændeviin, til Kummenost, Olie o.s.m.
og det er ikke til den Ende at Planten dyr=
kes, der ogsaa som saadan er bleven en
ikke ringe Handelsartikel. Den trives
godt i ethvert velarbejdet Jordmon. Gjöd=
ning behöver den ikke og derfor Pladsen for
[illegible] hvor Kartoflerne, behöver man
blot at [illegible] Jorden nogle Gange. Den
udsaaes om Foraaret, paa samme Maade som [illegible]

hoppes ekke for djupt, när man betäcker i det
högsta med en Tomme djup Jord. När
Fröet har vuxit godt, vil man med denna
Behandlingsmaade haa en god Tommanshöjd
i andet Aar. När Frönene ere blagne brü-
ne, afskiæres Stilkarne. I en Jord som haar
god afslemning, som ere modnast og allers lat
wilde labes, hvorpaa Stilkarne lægges hen for at
eftermogne.

Roden anvendes for den afgörende Planta, og
spises af nogle som Pastinak, Bladene give
et godt Foder for Kreaturene. De Slagte Sviin
äger äta dem i [illegible] og [illegible]
[illegible] ord[illegible] de unge Blade.

Bondemanden siger i Norge bringer man
den til Bugge til den saakaldte Tommekaal
[illegible] en herlig Spise om Vaaren; Indsom
[illegible], man [illegible] med Forsigtighed, de
de til [illegible] afhalde, man plejer derfor at
samle Stænglerne i at indbundt Lagen.

Manger siger Roden er god for Magen
og driver Vinden, [illegible] bragt [illegible]
skört en god [illegible] med Brænd nogle
Gange om Dagen. –

Denne Kunjiærning [illegible] intet
videre end det af andre Auctorer anforte

N° 31. 32.

Fig 117

Pimpinella saxifraga

6te Slægt Pimpenella

Pimpinella Saxifraga

Almindelig Pimpinelle

Art Mærke: Bladene pinnede, rodbladenes [illegible] ægformige, og Stængelbladenes linjeformige Smaablade. Fl. D: T 669. Fl. N: 353. Norsk: [illegible], Pimpernelle, Sandrod. Dansk: Pimpinelrod, [illegible] vild Pimpinelle.

Besk: Roden lang, [illegible]. Stængelen op=ret, stiv, grenet, lidt [illegible], trind, stribet 1-2 Fod høj. Grenene aabne; de som bære [illegible] bladløse. Blomsterne [illegible] og [illegible]. De nederste Stængelblade [illegible], modsatte. Blad-[illegible]. Skjerme-stilkene [illegible]. Skjermen i Enden af Stængelen eller Grenene, [illegible]. Frøbladene [illegible] for Blomsterne. [illegible] hjerteformige, [illegible]. Blomstrer i August.

Den findes paa tørre Steder paa Hammers Præstegaard [illegible] i [illegible].

Egenskab: efter [illegible]: Roden har en [illegible] og [illegible] Smag og i [illegible] [illegible]

den sig ogsaa med Luften. Bladene ere skarpe
og ej ubehagelige af Smag ligesom Spinat
Roden indeholder et harpixagtig Stof og en gummi-
agtig vedhæftelig Slim.—

For nogle Decennier siden spillede denne
Planten en betydelig Rolle i Lægekunsten. Man
havde Saft, en Plamatinctur, en Vandtinctur
en Storkgolsartinctur o.s.v. Man paastod at den
hos dem der havde brugt meget Qvægsölv, bort-
førte Levningerne o.s.v. Man anvender den kun
til at forbedre Smagen med hos andre Medi-
camenter, eller som opløsende Middel og de
[illegible] eller med en Tilsætning af
Stien og Vand. Dyrlægerne burde ej lade den
blive uforsögt. Bladene kan bruges som Salat
den giver Creaturerne et godt Foder.

Hornmann siger Roden bruges at give Bræn-
devinen en blaa Farve. I Norge bruger man at
kunde helbrede Tandpine dermed.

Bemerk. Anvisning: Dens Rod opgraves om
Foraaret, naar Bladene vil begynde at skyde Stæn-
gel, almindelig i Maj Maaned. De gamle trösk-
agtige, trädtilige og ikke skarpsmagende Rödder
maae ikke indsamles. Man vasker Rödderne
hastig i Vand og gjennemskjære dem, efterat de hastig
ere törrede i nok tillukket Luft. De maae
hvert Aar samles paa nye. Den taber $\frac{1}{4}$ i [illegible]

No. 36.

Sambucus nigra

Tredie Orden
Trehunnede Trigynia

1ste Slægt.

Sambucus nigra
Almindelig Hyld

Kjendemærke: Kalkkronen 5 deelt, Kronbladene ægformige hvælvede. Stammen træagtig. Fl. D. T. 545. Fl. N. 407. – Dansk og Norsk Hyld Hyldetræe, sort Hyld.

Beskr.: Stammen træagtig grenet 6=8 Fod høj; Grenene modsatte, trinde, graae, fiint plettede, leddede, hvidmarvede, nøgne. Bladene modsatte, ulige finnede, med 5 Smaablade, glatte Smaablade. Kalkkronen i Enden paa Grenene. Blomsterne smaakkarrede. Støvdragerne udspilede. Støvknapperne gule. Bærrene purpur=sorte, glindsende. Den blomstrer i Juli. Bærrene modnes i Septemb.

Hyld voxer og i min Bakgaard i Asker med Ligusterne, hvor de aarne Blade komme fra de søndre Egne og Smaalehnenes Fodder, og da jeg har Formodning om at det vil vise sig hvide Frugter, havde jeg det hentet herfra sin Plads blandt andre.

Forkl. efter Navnet: Den sorte Hyld forplan=

ter sig let ved Frøe og bringes hen i den magre-
ste Jordmon. Som en Busk, der vorer hurtigt
til, og hvis Nytte er betydelig har man forsøgt
den til levende Gjerder, men forgjeves. Den
gjør den aaben forneden og dens Stammer døer
snart ud, skiønt den vel igjen giver friske
Rodskud; holder ikke heller den vel ved at be-
skiæres. –

Imidlertid fortjener den at dyrkes for sin
mærkelige Nyttes Skyld. Indgjerder eller hvor man
vil hurtigen have Lye, synes at være passende
Steder for den. –

De Stammer indeslutte vistnok nogen Marv,
men Veddet er haardt, seigt, gulladende, og der-
for godt skikket til smaa Arbeider, som Luus-
aler, Haandgreb og Indfatninger for adskillige
Instrumenter, Bommerstave, Skomagernaale, des-
uden til forskjellige Maskiner hvorved skeer mange
Snitter, da det ikke saa let brænder. Til Ild-
brændsel lader det sig godt bruge og Kullene som
brændes deraf ere og af stor Værdie. De min-
dre Stammer til Hyldebøsser og Bondepiber og
Marven deri bruges til elektriske Forsøg, til
at udmærke Kugler.

Den grønne Bark, samt Bladene har i Begyn-
delsen ingen siden en bitter, bedøvende og ækkel
Smag; den virker som et afførende, i mindre
Grad, som et opløsende og urindrivende Middel,
undertiden foraarsager den endog Brækning.
I haardnakkede Vinkelforstoppelser og i Vattersot

er Dosen fra ½ til 1 drachme eller en Afkogning af Barken brugt med Nytte. Man bruge dem imidlertid med Forsigtighed. Bladene have en stinkende Lugt og bedøvende vammelig Smag. Medens de ere unge foraarsage de, indvortes brugte, betænkelig Virkning, som kan have farlige Følger, hvorpaa Bartholin og flere fremføre sørgelige Exempler; det er derfor at ønske at ingen vilde udtage dem, i Tydskland paa nogle Steder bruges til at spise dem som Salat, eller indvortes tage dem paa andre Maader. – Forfatteren paastaaer at man ved at slaae Kaal, Frugttræer o: s: med Hyldens Blade, skulde man holde sine Hauger frie for at ødelægges af Larver og andre Insekter.

Blomsterne have en bedøvende Lugt og en bitter lidet vammelig Smag, men ere fremfor de øvrige Dele nyttige. Friske ere de afførende, tørrede derimod svededrivende, uden dog at foraarsage nogen Hede. Man drikker dem som The imod Forkjølelser, i hidsige Febre, mod indslagne Rosen, Mæslinger og andre Hudsygdomme, hvor deres ofte heldige Virkning ere umiskjendelige. Indvortes bruges de i Urteposer til at fordele
Inde forskjellige Hævelser enten ene for sig eller blandede med de saakaldte Kamilleblomster og Humle. Ved Destillation meddele de Vand

noget af deres Lugt; dette synes som et svagt irriterende Middel. Af de friske Blomster laves i Tydskland, de saakaldte Hyldekager. Hyldeeddike laves ved at fylde Blomsterne paa Eddike, til det faaer Lugten deraf.—

Bærrene have en særlig og ubehagelig Smag og indeslutte en rødagtig Saft, der ikke som den [illegible] farver Papiir Violet. Disse besidde en lidt afførende Egenskab. Naar Saften af de friske Bær afdampes til Tykkelsen af en Honning og blandes med Sukker, har man den saakaldte Hyldemos, der virker som et mildt sveddrivende, opløsende og i noget større Gaver ogsaa som et afførende Middel; hvorfore den hyppigen bruges imod en stoppet Uddunstning og i næsten alle Forkjølelses Tilfælde 4-6 Bær dagligen; ogsaa bruges den til Gurgelvand i Halsbetændelser og blandet med China har Hofmann og Tissot fundet gavnlig Virkning deraf i forraadnede Febre. Ingen Landmand burde lade sit Huus mangle dette Lægemiddel, som han selv saa let kan tilberede. Men man vogte sig for at koge Saften i Kobberkar, fordi alle glasserede Leerkar ere her mere [illegible]. 15 Pund Bær give 10 Pund Moos.— Bærrene give Linned en brun Farve, naar det, bejtset i Allun, komme i Farvekjedlen, hvori lidt Spanskgrøn opløses, efter at denne er kogt af Bærrene

röd, som sedan är betäckt med Bismuth hvar-
nes skiöld och beständig blågrön färg. Man
brukar ofta at gifva Trädstammarne en rödlig
färg med dessa Ord: Gröna afföra och gifva
med Smörjning en Olja. 2 Pund kokade och stötte
Frön af Lärkträd gifva ¼ Stp grön tjock Olja.

I synnerhet är Fjälbons Verkning på
Djuren, de skulle Bladen sköra de unga och Bor-
ken göra et godt Medel emot Ohyra hos Får-
ren, at Medel der är så mycket bättre
anvande, som de sedan ... dessa Djur. I
synnerhet är detta likväl icke den enda Nytta
den kan göra i Hushållningen. Bönorna
användt man ... gifvig för Svin och Blom-
ster för Kopparsnyglarne.

¼ Skeppa Blommor af Fjälbon, som vägde
2½ Lispund, gaf 4½ lod Olja och detta igjen 28 lod
vax och 24 lod calcinerat Socker.—

Frönen ... , hvars den af ... Svin
djur. Annorlunda ville icke tyckte til den.
Sedt Ormarna skulle; med deras Utdunstning
fördrifva Mullvarparne och Sorkarna, äro ing-
en troligt. Dessutom planterade den utanför
Källdörrar och sauber därmed at förhindra
Svinen at skal hafva inden för.

Hvarken har intet vidare än det nu
efter lässu ... fullständig anföra.—

Mangen taler om Hyl. Sambucus i sit Landapothek og siger: Enhver Landmand bör have Hylletræer voxende ved sin Gaard, da Hyllen er et kraf-tigt Middel; men det bör dog agtes at Hyllen ej maa plantes og til Husene, eller meget nær ved dem; thi saa herligt at Træet er formedelst de Lægemidler man kan faae af det, saa skadelig er dog dets Skygge og de Dunster det giver fra sig især om Natten.

Den mellemste Bark af Hyllen har samme Egenskab, som Ellebark, nemlig at den opvæk-ker Brækk.– og bruges derfor især i Vatter-sot paa samme Maade. Undertiden faaer man stærk Brækning af den, hvilken dog ej skader naar den ej er alt for stærk.

1.) Hyllebarkdekokt. Tag Hyllebark 4 Lod Malurt Knopper 6 Lod Hvidlög, 3 Quintin, Rabarber 2 Quintin; mal Barken, Malurten, og Rabar-barren til fiint Pulver og sigt dem igjennem Flor; gjör dem til en Mos med Hvidlögen som tilforn er vel stödt, og saa meget Sukker som behöves. Heraf tages en god Theske fuld 5 eller 6 Gange om Dagen, eller saa ofte man kan taale det i Vattersot. Den som ej taaler Hvidlögen kan udelade den. Bruges denne Mos paa de gode Dage, da forebygger den under-tiden Doldren.–

2.) Hylledekokt. Tag Hyllebark 1 Lod Melk og Vand af hver en Pægl, kaag den til Halvdelen er indkogt; sie den og lad den Vattersottige drikke, det halve om Aftenen og det andet halve om Morgenen.

3.) Hylleplaster. Tag frisk usaltet Smör og frisk Linolje, af hver 12 Lod, grön frisk Hyllebark 8 Lod hakket; kaag dem tilsammen ved en jævn Ildild, indtil de ej give nogen synlig Damp fra sig; press dem saa igjennem en stærk grov Linned Klud; bland saa og smelt deri under bestandig Omrören, fiint stödt Myrrha og Voks af hver 12 Lod; lad det saa svale at man kan giöre det til Plasterruller. Dette Plaster anvendes paa gamle Saar, hvor det borttager Hede og Rödme, og kan ligeledes bruges paa der værkende Mave og Bylder.

Bærrene samlede, som er forvarit og kogte med Drikke, spiser man mange af dem paa engang, de gjennemgaaende Stykke. De ere gode for Vattersottige.

Blomsterne bruges udvortes, som Thee for at svalke, i Brystets Sager.

4.) Hyllemalt. Blomsterne koges i Malt, en god Haandfuld til en Pægl, siles af, og denne Malt er god at holde i Munden for Bylder paa Tandkiödet.

og den Tandpine som kommer deraf; ligesaa naar de for anden Aarsag i Munden.

5.) Hyldethee. Hyldeblomsterthee bruges som Thee med eller uden Melk og Sukker, mod Forkjølelse, Hoste, Forkjølelses Gigt, Tørsyge, til ligesom med Hyldesaft. →

6.) Hylde-Øl. Man koger en Haandfuld Hylde-blomster i en Pot godt gammelt Øl der er varmt og en Time derefter Sie og drikke det varmt om Aftenen for at svede derpaa.

7.) Hyldesaft. Bærrene naar de ere vel modne støder man dem med en Trædstøder i en Træ eller Leerskaal og koger Saften deraf til en Moos paa samme Maade som Enebærmoos. Den bruges til at svede paa 2 gode Matskeer fulde eller 1 Kop, i Tydsk Øl, Ølgjelle, gammelt Øl eller Theevand varmt indtaget; kan derfor bruges i alle Feber og Smaae Lægemsdeligheder, strax i Begyndelsen i Forkølelse og Hoste. Ligeledes kan det tages i Koldfeber naar Kulden begynder eller rettere en Time forud, da man kan tage noget mere drikke meget og varmt ovenpaa, og legge nogle Timer stille i Sengen for at svede; dog bør man ej bruge det før man er renset vel ud med afførende Midler. Under den tørre Hede i Koldfeber, kan man og bruge det for at lindre, da man begynder at faae Svedsen fulde af Sengen

og ofte. Hos sommer er det upprörende. I Skiörbug
og Skiörbugs-Feber er det godt at bruge daglig Hylle-
saft, og uden at spise derpaa om Dagen; man
kan da tage en Maadskeefuld Aften og Morgen.
Man kan ogsaa bruge Hyllesaft og Enebær-
roob til at blande Purgeer med for dem, som
ej kan tage Purgeer ind f: E: Natdarbere Sme &c
Man stryger ogsaa Hyllesaft paa aabne Brystsaar,
og gamle Beenskader, som ofte læger dem,
naar man tillige bruger den daglig indvor-
tes. Naar man blander 2 Skeer Hyllesaft med
en Pægel varmt Øl eller Viin, og holder
roelig en Stund i Sengevarmen, da hindrer
det Tandpine af Forkjölelse eller Gigt, især
om man tager en Tandpine at svede paa.
I Brystsvaghed kan man ligeledes bruge Hyl-
lesaft istedet for Honning eller Sukker.
De som plages af Gigt eller Tandverk, kan
med Fordeel tykke hver Dag om Morgenen drik-
ke Hyllethee, om Middagen spise Saften til
deres Mad og om Aftenen tage Saften med
Valle nogle Uger og Maaneder i Rad, baade
som Cuur og til at forekomme Sygdommen.

Om Höst og Vaar tages Hyllesaft og Ene-
bærmoos hver Aften og Morgen en Skeefuld
af frisk Kost for at forekomme de Sygdomme
som de sædvanlig indfinde sig og holdes Land.

kanften. Man kan ogsaa tage det paa Bröd eller allene uden at vanske paa Syden, eller holde sig fra sine Forretninger.

Tröstemor. – Desligeledes kan i Tröske hos Börn og gamle Folk gives dem med Söllesaft, hvori er blandet 20 Draaber Blod til hver Skeefuld.

Denne Forfatter har endnu mange flere Steder hvortil denne Saft kan bruges vide Mangors Landapotheket pag 53.–

Mendts Anviisning: Man tager Barken af de mellemste Grene, som naar de ere unge have et graaagtigt Udseende, og ere besatte med Knopper. Barken af de yngste Grene er aldeles grön og Barken paa de ældste Grene og Stammen er graaagtig og almindeligviis skrukken. Til medicinsk Brug betjener man sig kun af den grönne Mellembark, ved hvilken Regle [illegible] Saften bliver siddende, som de i Foraaret maae befriet fra den udvortes tynde graaagtige ryntede Hinde. Den forbruges almindelig tört; men gemeenlig Saften deraf. Ved at törres taber den en stor Deel af sin Virksomhed.

Törringen maa skee noget hastig, men dog ved ikke for stærk Varme. Den taber ved Törringen $\frac{4}{8}$ af sin Vægt.–

Man afplukker Blomsterne i Junii Maaned i en varm Middagsstunde eller Eftermiddag

naar de tydelig ere udsprungne. Man udströer dem strax enten paa et varmt Loft, eller, som er bedre udströer dem paa et Lagen, som hænges udspændt med sine 4 Hjörner paa et varmt Loft. Nogle afskiære Hyldeblomsterne saaledes at de lade dem sidde med deres Stilke, hvilke hvorved de hænge dem paa Snore eller Luftstedt. Naar Hyldeblomsterne ströes ud paa et eller andet Sted, saa maa de under Törringen ikke vendes eller röres de første. De conserveres som Rosenblomster og tabe under Törringen $\frac{49}{64}$ af deres Vægt.

2den Slægt Alsine

Almindelig Hönsebid
Alsine media

Slægt Mærke: Bladene ægformige hjerteformige. Stengelen krybende, med en opstaaende Stribe af Haar. Fl. D: T: 525 – Fl. N: 191. Norsk: Svinearve Vasarv. – Dansk: Store Fuglearve Hönsebid, Fuglegræs Fuglestarre.

Beskriv: Roden trevlet. Stengelen grenet, liggende, tiltrind glat, fra 3 Tommer til henimod 1 Fod lang; imellem Bladene sidder en Stribe med hvide Haar saaledes, at dens nederste Ende begynder i Hjörnet imellem Bladet og Stengelen og ender sig med den överste imellem de modsiddende Blade. Bladene modsatte, men Formen ægformige tilspidsede, helrandede glatte, undtagen lidt hvidt nerve, randhaarede; Stilken haaret; de överste

Bladsiddende. Blomsterstilkene i Enden af Stænglen og i Bladhjørnerne, enlige, en blomstrende paa den ene Side; den som bærer den aabne Blomst er den længste. Kronbladene hvide, meget dybt deelte. Bægeret paa næsten længere end Kronen. Kapselen ægformig, med en [illegible]. Frøene [illegible], saaring Blomster næsten hele Aaret.

Almindelig Anvending Hjemme –

Egenskab: efter Smag: Planten har en lidet bitter, men ubehagelig Smag. Den er især bekjendt som en ypperlig Føde for Sangfuglene. Naar man giver dem Blade give de en [illegible] som [illegible]. Den er et slemt Ukrudt mellem Haugeurter.

Den ædes med Begjærlighed af Svinet; Heste vrage den; Faaret er ligegyldig med den; Hesten æder den men ej med synderlig Lyst.

Blomstret afgiver om man vil et Exempel paa Planternes Søvn. Det aabner sig nemlig om Morgenen Klok: 9 og lukker sig efter Middag. Linné har bemærket at det paa Regnfulde Dage, ere lukkede bestandig. Curtis har derimod fundet det aabent strax efter flere Regnbyger.

I Medicin har Planten været anvendt som et Saar-Middel –

Gunnerus siger: Paa Søndmør bruges den blandet med [illegible] at [illegible] grøn. I Norge skal den anvendes som et Huusraad mod [illegible].

Alsine media

No. 37.

Fig 179

Parnassia palustris.

Fierde Orden
Fireqvindede Tetragynia

Parnassia palustris
Hvid Leverurt

Art Mærke: Nectarierne hjerteformige. Stængelen eenbladet kantet. Fl. D. T. 584. Fl. N. 131. Norsk Høstblommer, Jaablomst, Hjerteblomst, Mariæ Fingerbaand. Dansk: Hvid Leverurt, Leverblomst.

Beskr: Roden trævlet. Stængelen eller Skaftet opret, tidt firkantet glat 1 blomstret, 3–6 Tommer langt. Bladene glatte, hjertedannede udeelte; Rodbladene flere samlede, stilkede; Stængelbladet stilløst. Blomsten stor i forhold til Planten i Enden paa Stængelen. Kronbladene hjerteformige, hvide, længere end Bægeret, hvide, med gjennemsigtige tidt rödagtige Aarer. Bægerfligene lancetformige lige store. Honningdragerne modsatte Kronbladene, hvidagtige, hjerteformige, kamformig deelte i 8–10 Traade, som hver have paa Enden et gult Hoved. Stövdragerne som sidde modsatte Bægerfligene og imellem Honningdragerne holde sig een efter den anden hen over Stövvejen. Stövknapperne hjerteformige. Kron

ne sidde paa den ovenværende Frugtknudes øvre
Spidse. Roden varer 2 Aar, mange Stængler,
Blomstrer i September og i October.

Denne Blomst er ikke sjelden i Skov paa Hem-
nes Præstegaard.—

Egenskab: efter Navn: denne smukke Plante
mangler al Lugt og Smag. Den er merkværdig
for Maaden hvorpaa Befrugtningen skeer. Støv-
naalene bøje sig nemlig i en bestandig [illegible]
Orden hen over Arret og reiser sig og igjen,
naar Støvet er udkastet.—

En Afkogning af denne Plantes Rod og Blade
have mange brugt mod Skambidsvaske og mod
Sygdom i Lungerne, hvoraf dens gamle Navn,
andre paastaae at Planten besidder en mindre
værdi Kraft.

Geden æder den med Begjærlighed; Hesten
og Faaret ikke gjerne og Koen samt Svinet æde
den. Bierne suge dens Blomster.

Hornemann har intet videre end det af
Navn anført.—

N: 38.

Fig 120. –

Statice armeria

Femte Orden.

Femhannede Pentagynia

1ste Slægt. Statice

Statice Armeria

Almindelig Jaarnloger.

Det nøgne Skaft overalt Bladene i almindelige tungeformige – Blomsterne i et Hoved. Denne her aftegnede er vist Hornemanns Export Statice Armeria elongata, der ogsaa findes i Fl. D. T. 1092. – Norsk Haugeblomster.

Bygn: Roden træagtig med lange tykke Trævler, Rodstykket en eller flere, ugrenede, runde, udvalte, haarede fremdrivende 4–6 Tommer lange Stængler eller Skafter. Bladene sidde alle ved Roden og ere tykke, glatte, randede. Blomsterne sidde i et Hoved paa Enden af Skaftet; de ere tæt samlede, kjødrøde og have ved Grunden et Skærmblad taglagt, stivhinnet Svøb. Kronbladene omvendt hjerteformige med Negl. Bægeret hindeagtig med 5 røde Striber. Støvdragerne kortere end Kronen. Støvvejene ved Grunden haarede fjærformig. Blomstrer i Julii og August.

Denne Plante fandt jeg paa Gaarden Saura
i Nesne Sogn i en liden Dal ved Strandbredden.
siden er den funden paa Løften.

Landh: efter Rafn: Planten har ingen Lugt og
Smag men en meget skarp sammensnerpende Smag. Den
giver ikke godt Foder for Creaturene, men spises
dog af Hesten og Faaret; paa sandige Steder bør man
ikke hindre dens Udbredelse, uden at have noget
bedre istedenfor, saameget mere da den i Mangel af be-
dre Føde Bierne søge Blomsterne.

Den mindre Afart, siger Rafn, hvilken er
Hornemans Havegræs Statice armeria, og altsaa
bliver sidstnævntes Afart Rafns Havegræs — er
bekjendt under Navn af engelsk Græs. Hvor bruges al-
mindelig i Haver til at indfatte Rabatter, da
den er mindre og bukker sig mere ned ad Jorden
er den og saa derfor mere tjenlig.

Hornemann siger: I Island bruges Roden i
Melk og spises.—

2 = Slægt Linum

Linum usitatissimum

Almindelig Liin

Kjendemærke: Bægerbladene ægformige, spidse, 3 nervede. Kronbladene rundtakkede. Bladene lancetformige vexelvise; Stængelen enlig. Norsk: Hör, Liin.—

Beskriv: Roden trævlet. Stængelen opret, rund, grenet i form af en Top, tynd, stribet, glat bladet, 2 = 2½ fod høj. Bladene vexelvise siddende, heelrandede, tilspidsede, glatte; de nederste lancetformige, de øverste linjeformige. Blomsterne stilkede, paa Enden af Grenene. Bæger bladene glatte glatte og i Randen lidt hindefor mige og haarede. Kronbladene omvendt ægfor. formige, stribede himmelblaae. Støvdragerne ved Grunden sammenvoxne. Støvknapperne hvide. Støvveien køllaformige. Kapselen tilspidset. Frøene flade aflange meget glindsende 1 aarig blomstrer i Julii.—

Den voxer vild i det mere tempererede Euro= pa hos os dyrkes den for sin Nytte.

Egensk:. Uddraget af Rafns Flora. Hørren er en af de nyttigste Planter, og man anfører tiga med dem, der dyrkes til Linets Kraving i Bygdegaard.— Barkliine og nogle Fordbunde ved den

meget hæderlige, men dog har man [illegible] i Silde-
mængde og ikke af dens Qvalitet. Indførselen af Hør
og Hamp, har man beregnet, koster Danmark og Norge
300,000 Rd.

Fiint Lærred og Olie ere de vigtigste Fabrikata
af Hørren. Men da Hørren, som altid [illegible]
vigtigste, saa indsees at Hørdyrkningen vil betyde
lig [illegible] Nationens Indtægter ved Kornavlingen
hvilket tydelig nok sees ved at giøre Beregning
paa det Forbrug af Lærred, der medgaaer i den
simpleste Husholdning her etc.

Hørren trives bedst i en god Muldjord; men
den voxer og saa temmelig vel i de slettere Jordblan-
dinger, som vi ere altfor fattige. I Engelland
vælges almindeligviis en stærk Leerjord, som
holder meget Vand. Hvor man har Enge, med
at godt Jordlag ovenpaa, og ej Leergrund, under
sig, som have lagt Eng — det er gammel Pløie-
[illegible] betaler det sig godt at dyrke Hør i disse. Man
[illegible] boer den o-
Hvorledes Jordblandingen end er
[illegible] forarbejdet ved 3 a 4 Pløininger og
[illegible] og [illegible] i Forhold til Jordens Beskaffen-
2-3 Harvninger i nordlige Egne, der have o-
[illegible] Beskaffenhed [illegible]
[illegible] almindelig ere [illegible]
[illegible], kan man tage at [illegible]
[illegible], som nøiagtig [illegible] og [illegible]
[illegible] En [illegible] Forklaring [illegible]

og god Hör og en Prise for Arbeid som man mulig-
den behörlige Tegning.

Paa mange Steder giöder man til Hörren, men Anskuelsen af mange Erfaringer lære at den friske Giödning giver vel Gröden mere stærker Hör og at meget Ukrud nu fölge deraf. Efter de Iagttagne nöiagtige Forsög og Hr. Hörbereder Schrols Underretning til Landvæsens Oeconomie og Commerce Collegium i Kiöbenhavn 1791 – befandtes den Hör, som var saaet efter Stakket, at være bedst af Qvalitet. —

Valget af Fröe er en væsentlig Sag ved Hör-Avlen. Erfaring haver lært at det 2 a 3 Aar gamle Fröe giver langt bedre Hör end det friske. Nog Fröe giver ... saa ufuldkomne Fröeavler forbedres merkelig ved at gjemme og ved Törring. Derfor kan man ofte istedet for at gjemme Fröet i en Bogvonn. Det tyngste og mest lange Hörfröe ansees altid det bedste og man pröver det ved at kaste for det bugsle og man pröver det ved at kaste en Haandfuld i et Glas med Vand. Synker det maaske til Bunds, da er det godt i modsat Fald. Den förste Gröde af en Sæng og ... Hörsaaer Schroll er altid den bedste.

Udsaaningen af Hör skeer efter Vejr tidligst i April eller först i Maij, altsaa efter Tid og Vejr. Hr. Schrol udsaaer 7 Skp: i et Tönde Land. Dog anmærker han at forholdsvis udfordrer forholdsvis Mængde som ... Erfaringer er bedst Lærer. ... Erfaring

har lært, at den tyktere Udsæd giver det fineste og blødeste Hør, men slettere Frøe. Hvor man altsaa tænker paa at avle Frøet, der saaer man tyndt tyndere. Den udsaaede Hør med harves blot med en let Tandharve og tromles.

Hvor man kan undgaae Lugningen er det det bedste og dette skeer ved Valget af Landet. Hvor den er nødvendig maa det skee med den største Forsigtighed for ej at nedtræde Hørplanten naar den er 4-5 Tommer høj. For at befordre Udryden og Stivheden af Hørren bruger man i det Brabantske at støtte den d: e: paa en Afstand af 5-6 Fod fra hverandre stikker man i Jorden Grene eller tynde Stokke af omtrent 2 Fods Høyde, som i Toppen have 2 Sidegrene i Form af en Gaffel. Paa disse lægger man tynde Stænger, saa lange som de kunde faaes, og udbreder igjen over dem mindre Kvister saa det hele seer ud som smaae Gjærdnaler. Under dette Tag trænger de spæde Hørplanter sig med deres Spidse igjennem disse Aabninger, hvorved deres Vext i Længden forøges og de sikkres for ej at falde ned paa Jorden.

Hørren rykkes, naar den er fuldkommen moden. Man kjender dette derpaa at Stængelerne begynder at blive gule, Bladene falde af og Frøet bliver brunt. Naar den er rykket udbredes den enten paa Jorden for at tørres, eller man binder den i smaae Neg — Baand — som ej ere større

end man kan gribe over dem med Haanden, hvorpaa man gilter dem i smaa Bundter indtil de ere törre, hvorpaa Riblingen gaaer for sig. Riblingen bestaaer deri, at man paa en dertil indrettet Redskab afriver Fröehusene, som falde paa et udbredt Lagen eller Dekken og siden tærskes i Solen og efterhaar med en liden Kølle — d: e: i vort Sprog: en liden Koge.— Den Kam hvorpaa Riplingen skeer kan være et Stykke Træe med lange Tænder, med et Skaft i, i hvilket den der Rippler holder med den ene Haand og med den anden Neget eller Forbaandet der saaledes trækkes at Fröehusene falde paa Lagenet. Det er nödvendigt, at Hörren ved Afskurningen sorteeres, at den længere adskilles fra den kortere, og den fiinere fra den grovere, denne Umage vil siden lönne sig godt. Baandene hvormed Hörren bindes gjöres af Siv og kan bruges i flere Aar.—

Naar man er færdig med Riplingen, da vandrer Hörren det er: den nedsænkes i Vand. Hensigten hermed er den samme, som med Rötningen nemlig at giöre den skiörre og löse Taverne. Nogle troer at opnaae denne Hensigt ved at udströe den paa en nyelig afslaaet Eng, hvor den er sikker for at blive undfanget af Kreaturene, paa nogle Steder har jeg seet Hörren udbredt paa Huustaget; Naar den saaledes har lagt i 3-4 Uger

rives den sammen, naar Barken ved Stænglens
Yderdeling falder skarpt af, den bindes da i Bündter
og sættes paa et tört Sted. Man har erfaret at
denne Maade ej er den bedste, da Hörren skal bli-
ve stridere og give meget mere Blaar d: e. Stry
end naar den rødnes paa en anden bedre Maade.
Den bedre Maade til Rødningen er at man
udgraver eller graver sig en stille staaende Vand-
samling, der har klart Vand og er fri for Vand-
planter. - Har man en Bæk i Nærheden kan man
jo let lede Vandet derfra i en saadan Dam, som
man graver i Forhold til den Mængde Hör man
vil rødne f. Ex. 3 Alen bred 2 Alen dyb og lang.
Dammen maa ligge aaben for Solen og Vandet
maa staa saalænge ubrugt i den, indtil man
seer Insecter samle sig deri. Naar man nu
har sorteret Hörren efter sin Længde binder
man den løselig sammen i store Bündter og stik-
ker dem ned i Vandet med Toppen ned og Roden op.
Ovenpaa lægges et Lag med Straae, som holdes
fast ved sammenbundne Stænger eller
Stör og paa det Hele lægges igjen Stene, dog
saaledes at Hörren vel holdes ned i Vandet men
ej aldeles trykkes ned til Bunden i Dammen.-
Hörren ligger almindelig heri i 12 til 20 Dage
efter Vejrets Beskaffenhed. Naar Stængelen
let knækker eller gaar fra den træagtige Deel

paa den mod, som kan erfares ved at lægge et eller
flere Hørstraae og og prøve det imellem Tænderne.
Den tages da ud af Vandet og udspredes paa en Plads
derefter tidet Græs for at tørres, paa samme Maa-
de som Hamp med naade Tørrebaand.

Naar man nu vil tørre Hørren, da maa
den skjærpes det er efter Regn tørres i Huler
paa Marken, hvori man lægger brændende Ild og ud-
breder Hørren ovenover paa Stænger, eller paa en
Hylde i Form af en Stige med imsflettede Kvi-
ste imellem. Fordeelagtigst var det at have og-
muret en Ovn eller Mure 2 Alen dybt nedenfor
den og ½ Alen over Jorden 5 Alen lang og 5 til 6 Qvar-
teer bred, og siden smalere ovenantil; da var man
sikker paa, at Stænglerne som tabes fra Hørren ved
dens Tørring, maae falde lige ned i Ilden og ikke
og ikke falde sig paa Siderne hvor de fik antæn-
des og kunde gjennem saa let skille Ild i Hørren.
at Mænnesker maae bestandig passe Ilden og med
Vand slukke paa naar den vil blive for høyt.
Mange Steder i Norge bruger man den almin-
delige Badstue til denne Tørring, hvilket dog
er imod Lovgivning og andre flere indrettet
da disse Badstuer let kunde antænde det tørre
og Ildfangende Hør. Andre troede jeg baade for
Kornets Tørring, som for Hørren, at man ikke
det for disse saakaldte Badstuer indrettede Tiøl
var efter Kornkøllers, ved have en lang Ovn over

gu belagt med Steenheller, der ender sig i en og
samme Muur, f. E: Denne Sorgas Steenhellen vaar
var 2 à 3 Alen lang, 1½ Alen bred. Denne ender sig
i en opgaaende Bagsteen. I den lange Ovn indlagde
Staven, der ej behøvede mere af, med den som
nu medgaaer til Badstuens Ophedning og naar
den engang opildede Steenglød vedligeholdes ved
maadelig Brænde hvorved den ej allene det, paa
den paalagte Steen uden at samme bliver gjennem
trængt af Røg, men den paa Steenhellen lagte
Føde kan hænges uden Fare for at antænde.

Regningen bestaaer deri at skille Kornet
fra Straaene eller at berøve de tvedagtige Dele
fra Bagsten. Man haver hertil et egentligt
Redskab, hvilket i de forskjellige Egne er noksom
bekjendt. Det bestaaer nemlig af 2de forskjellige
Stænger, hvoraf det underste er en fast Stok, som
staaer paa 4re Fødder og det øverste bevægelig paa
denne ved et Baand. Det virker som en enarmet
Vægtstang eller en Vægtstang af anden Sort.
Det kræver en vist Haand, da Kornet ellers ofte
vil skiønne ikke, istedet for at dens Bark blot
skulde brydes. Imidlertid er det gjort saa nøjagtig
at Kornene ej skal brydes eller beskadiges, undtagen
naar Arbejderen er øvet; thi det følger af
en saadan Vægtstangs Natur at Kraften vil
virke stærkest noget Hvilepunktet, altsaa vil

det Stød, som Hørren faaer være saare forskjelligt efter det som Hørren bliver lagt paa enten nærmere eller fjernere fra dette Punct. Egentlig bør Stødet som Hørren faaer være fast og langsomt, men derimod bør den presses [illegible]; men dette kan kun skee naar Hørren lægges under den øvre Ende af Løftestangen. For at undgaae denne Uleilighed af Tilberedningen har man en bedre mekanisk Maskine hertil. Den bestaaer af 3 Valser med Furer i, som passe i hinanden. Disse 3 Valser drejes omkring ved Hjelp af et Svinghjul og et Haandgreb.

Naar Hørren nu paalideligt er braget, det er at dens Bark er knuset, da skal den skjættes eller swingles, hvilket skeer paa samme Maade som med Hampen. Hensigten med denne Skjætning er at den ved foregaaende Bragning brudte Bark, som endnu maatte sidde fast imellem den traadige Deel, kan bringes ud. Hertil bruger man enten en Blok, hvorpaa det bragede Hør lægges paa, og en Stok i Form af en Dolk, man [illegible], hvormed man vedholder at banke Hørren indtil den er ganske reen; eller og man blot slaaer et Bundt af Hørren imod et Bræt, som er befæstet mellem 2 opstaaende Pæle. Da dette Arbeide er møisomt, saa har man indrettet Møller, hvor et Hjul [illegible] ligt, som drives ved Vand og med stor Hurtighed omdreier en Axe hvori flere Slagtræer ere fæstede.

Achen foreslaaer at den ovenfor anførte Blöd-
kürde have en ordentlig Kast(?) at den ej kan vælte; den
i sin almindelig Indstesnings(?) Huul burde glattes
og afrundes meer, og Skyltonne(?) have en Form
af en Halvzirkel eller en krum Sabel giordt
for de nu brugelige lange Tiinge(?). Hvorved vilde
Hörren ikke lide saa meget og Arbeidet gaae
bedre for Haanden.

Efter disse Tilberedninger er Hörren ferdig
til Salg. Men nöjere(?) nöjtig for denne videre Til-
beredning er denne Forklaring

Man har imidlertid opdaget en Maade at giöre
Hörren ligesaa fiin som Silke. Den reent heglede
Hör bindes i hvert fiint Linned i Form af en Rulle
omvendes med Sejlgarn og henlegges i en fugtig
Kielder i 14 Dage. Naar den Tid er forlöben, tages
man Hörren og lægges under Bakerne(?) af en med
Staer(?) vel befæstet Rulle. Her rulles den paa
sædvanlig Maade 5 til 6 Gange. Dernæst Böines
den med en fiine Hegling Kam og baade Rul-
lingen og Böiningen gientages 2de Gange.
Naar de første Prøver(?) ere dinget fiine, haaer man
en Hör som ikke giver den Chinesiske Silke
meget efter. Arbeidet med Böiningen lettes
ved Maskiner Bussendorf har opfundet en som
er beskreven i Journal for Fabr: og Manuf: July 1798.
Ved at dyrke Hörren i Lundfalte(?) har man søgt efter
at komme til det samme.—

Siden er, nu ved nöjere Forsög blevet bekiendt at Vandet ikke selv kan raadne, men at dets raadne stinkende og fordærvende Lugt kommer af de Infusions Dyr, som saa talrig formeres i staaende Vand og lige-saa hurtigen udklækkes eller raadne deri. Nu ved man ogsaa at Hör og Hamp, naar de lægges i Vandet, en i forskrækkelig kort Tid utallig Mængde af disse Dyr. hvoraf bliver Vandet skadeligt og usundt at drikke.
Men dette selv samme Vand er af megen Nyttighed for Landmanden; thi hvor man kunde vande Græs og Enge med dette Vand, skulde man have en betydelig Fordeel.—

Hörfröet indeholder en Mængde Sliim og hin Den slimede Deel ligger især i Skallerne som omgive Kiernen. Man udrager denne Sliim ved at over-gyde det heele Fröe med kogende Vand og saale-des er den en yderlig blödgiörende og indhyllende Medicin, som bruges med god Virkning ind-vendig mod Brystsyger, mod Steensmerter, mod Tröske hos Börn blandet med Rosenhonning udvendig blandet med Hyldeblomstvand i Halsbetændelse, som blödgiörende Omslag og Klyster. Til Omslag betiener man sig best af de knuste Fröe selv, da Olien som de indeholde, de tillige komme til Nytte. 1 Lod Fröe giver med 12 Lod Vand et godt Omslag; man bruger 1 Lod Fröe med tregange meget Vand til Klysteer:
Mange sige: tag stödt Hörfröe 2 Skeefulde, söd Meelk en Pægl. bland og kaag dem, og sie dem af

til Gurgelvand i Halssyge og til indvortes [illegible]
[illegible] i Mavegigt, Mavesmerter, Blodløb, [illegible]
og [illegible] [illegible]. Man kan ogsaa med stødt Hør-
frø og [illegible] Vand lave en [illegible] der er god at
drikke i disse Sygdomme. Altid naar man støder
Hørfrø bør man komme lidt Vand i Morteren.
Hørfrø Thee. Tag 2 Theskeer stødt Hørfrø, slaa
derpaa en halv Pot kogt Vand, og bland dertil lidt
Honning eller Sukker eller om man vil begge
Dele. Naar det har staaet noget at trække, da
hældet det af og brug det i [illegible], Hoste, Brystsmer-
ter, [illegible], Blodgang. Denne Thee kan ogsaa
bruges til Gurgelvand i Halssyge.

Olien er til indvortes Brug ubehagelig derfor
bruger man heller andre Olier som Mandelolje etc:
Hvor Olje skal bruges i Mængde da griber man til denne
Olje da andre ere for dyre. Den anbefales mod Tar-
mens [illegible] Blykolik mod Gift etc: Udvortes
[illegible] bruges den at [illegible] paa [illegible] mod Haar-
[illegible] [illegible] Ellers bruges den varm i Olje-
[illegible] mod den gylden Aare. [illegible] er dog for
[illegible]. [illegible] behøver 3 [illegible] [illegible] en Pot for at
[illegible]. [illegible] halvanden [illegible] 3 [illegible] og [illegible]
[illegible] 3 [illegible] [illegible]. Naar [illegible] er [illegible]
[illegible] man den ved at fylde [illegible]
[illegible] med Vand, der er [illegible] og det øvrige
[illegible] med 3 Dele kogende Vand og en Deel Olje
Det hele [illegible] efter og man slaar saa lidt Vand
derpaa til dette bliver klart ved Omrystningen.

No 40.

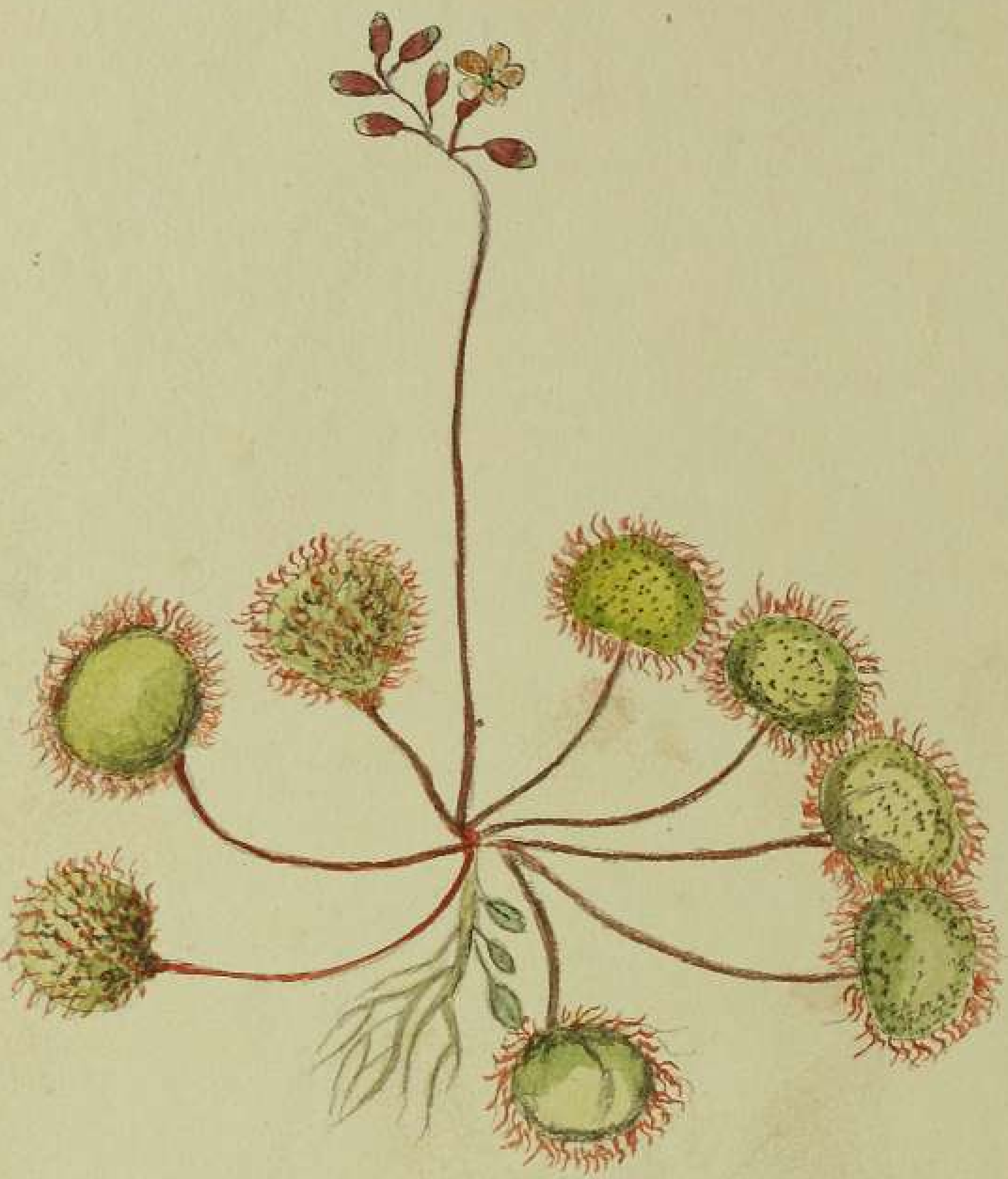

Fig 121.–

Drosera rotundifolia

Sjette Ordn.

N:o 6 Sexqvinnade Hexagynia

Drosera Soldagg

1:a Slägt Rundbladet Soldagg.

Drosera rotundifolia

Slägt Märke: Bladen sitta på roten, äro runda. Skaftet bärer en Klase. F. D: F. 1028. F. N: 234. Norska: Bordugräs, Ringormsgräs, Dugräs, Dallegräs. Allmänneligt ... i [illegible] ... Hanne Marie-Daaregräs, Ringormsgräs. Danska: Soldug, Himmeldug, Eglegræs.

Beskr: Roten trådlik; den frambringar flera ogrenade, trinda glatta, mörkröda, 2-4 tummar långa Skaften. Bladen sitta i en Stjerna vid roten, äro utbredda på Jorden; de äro skaftade, runda, [illegible], öfversta Bladet och i kanten med hår, som äro röda [illegible] och sitta en mörkröd Kula. Blomstjernan sitta i en nedböjd Klase, på toppen af Skaftet. Bägarflikarne aflånga, brune oglatte. Blomkronan

hvide, runduddet udspringe. Kronen hvölle-formige. Bægerbladene aflange. Frøene aflange Blomvagrig. Blomstrer Juli og August.

Denne Plante findes meget almindelig i Myrer. — Paa Hammers Præstegaard, har jeg allerede fundet den, ligesaa til Fjelds paa Sætre, paa Brenhaugliens Storbrækker etc.

Egenskaber og Nytte: Ved at undersøge denne Plante, vil man finde mange af dem sammenrullede, andre ikke. Aarsagen hertil er en Opvinding, som af et eller andet Insekt foraarsages paa Bladene; i de sammenrullede finder man ogsaa gjerne et eller andet dødt Insekt. Man kan overbevise sig herom ved i en klar Sommerdag, at sætte et Insekt paa Bladene; i Begyndelsen vil Insektet søge at undflye og jo mere det rører Bladet, hvormed Haarene først krumme sig og Bladet siden ruller sig sammen fra Siderne indad; undertiden finder man at Insektet døer førend Bladet har rullet sig sammen om det; som rimelig bliver foraarsaget ved den skarpe Vædske, som paa disse fine Haar sees som en Spids. Jo varmere Dagen er, jo større Draaber paa Bladenes Kirtlers Spidse.

Den hele Plante er forresten sammentrængende, skarp, bitterlig og farver Haaret rødt. Læger have i de ældre Tider brugt den

hvide, i eengreenede Opstaaenige. Kronen hvölle Sommige. Bægeret aflang. Frøene aflange glindsende. Blomstrer Juli og August.

Denne Plante findes meget almindelig i Mosser. — Paa Hammer Præstegaard, hvor jeg allerførst fandt den, men og saa til Fjelds paa Ø... paa Myrbærbakkerne etc.

Egensk: eller Kræfter: Naar at undersøge dens Blade, vil man finde mange af dem sammenrullede, andre ikke. Aarsagen hertil er en Spinding, som af et eller andet Insect forvaarsages paa Bladene; i de sammenrullede finder man ogsaa gjerne et eller andet dødt Insect. Man kan derom overbevise sig naar man i en klar Sommerdag, at sette et Insect paa Bladene; i Begyndelsen vil Insectet søge at undflye og jo mere det rører Bladet, hvormed Haarene først krumme sig og Bladet siden ruller sig sammen fra Spidsen nedad; undertiden finder man at Insectet døer forinden Bladet har rullet sig sammen om det; som nemlig bliver foraarsaget ved denne skarpe Vædske, som paa disse smaae Dyr virke som en Gift. De nærmere Tegn er, jo stærkere Draaber paa Bladenes Kirtlers Spidse.

Den hele Plante er bestrøet sammen tiltrængende, skarp, bitter, og giver Haaden rød. Løgen hage i de ældre Tider brugt den

imod Skiörbug, Qvindfolk til Fordrivelse de bruge
er have følbare Midler. Fruentimmerne pleie
paa nogle Steder at blande den med Melk for
derved at forstærke Farven; udvortes bruges
den imod Vorter, Ringorm og Liktorne; an-
dre koge Planten under Lud og vaske med
denne Afkogning deres Skiin. Den Melk
skal den have samme Virkning som almind-
lig Vibefidt — Pinguicula palustris — I Sver-
rige forbedrer man den Melk, som er for-
dervet, ved det at Bønderne have det Svamp
Kohat — Boletus bovinus — ved at fiinden
man Bladene deraf.

Efter Brocks Beretning skulde den være
farlig for Faarene og paaføre dem Hoste og
Qvindsot. Efter Underretning fra Fiindör
Fredskjold i Christiansands Stift troede
man at den Vandsot som herskede i Aaret
1794 og bortrev mange Faar og mange
Kreature, fordi de fortærede denne Plante, fire ydres
Aarsag. Nu har jeg ikke mærket at den
er som en bedærvede Vandplante ingensteds
kan være farlig for disse Dyr, men at gaa-
melt Faar, som i Pigen daglig fik en Haand-
fuld af Planten, ytrede derefter dog in-
tet Sygdoms Tilfælde, og et andet Faar som
gav Skorbugt blev igjen taget bleg ved Hulo

kommen Vuntzel flere Aar.

Krön siger den kaldes Ringormurt, fordi man om Vaaren troer at kunde helbrede Ringorme dermed, ved at tage dens hvide Dug eller Vedske og dermed bestryge Ringormene, hvor ved de skal fordrives. Øjenurt, siger han videre, kaldes den fordi man bruger at bestryge svage Øjne dermed.

Pommer siger i sin Naturhistorie, man bör plukke denne Plante i tört klart Vejr. Hvis man rörer med Enden af Fingrene ved de Vedsker, som drives ud af den, dannes dette Slags Blodbaandstke smaae hvidagtige Hvi[illegible] Traade, som strekker sig. Den hele Plante er god for Brystet, men bedre er sig Saft for Höste Traangbrystighed og Lunge Sot. Udblödt forgaa Skrives Saft i Spiritus, man som Sulzer kiender.

55

No 41.

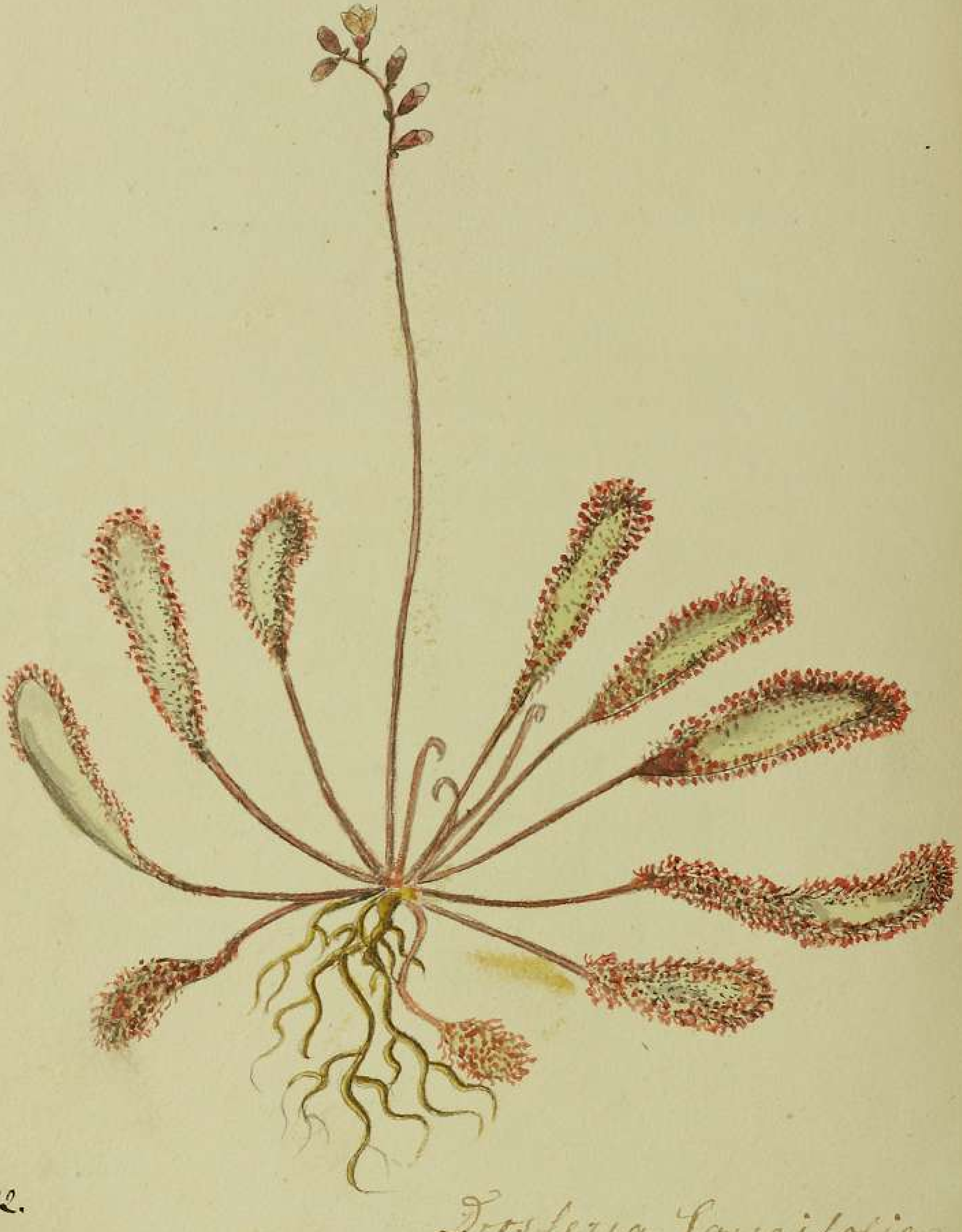

Fig 122.

Drosera longifolia

2den Art.

Drosera longifolia

Langbladet Soldug.

Art Mærke: Bladene med Roden omvendt ægformige. Skaftet bærer en Klase Fl. D: 1093. Fl. N: 279. Norsk Langbladet Duggræs.

Beskriv: naar man undtager Bladenes Form, ligner den aldeles den foregaaende Planteart. Blomstrer i Juli og August.

Denne har jeg fundet og det ikke sjelden at voxe i Selskab med den første Art især nogen den [illegible] paa [illegible] Myrer paa søndre Side af Gaarden.

Egenskab og Anvendelse er som den første Art nemlig den rundbladede.

N° 12.

Narthesium ossifragum

Fig 127.

Sjette Klassen

Första Ordningen

Hexandria Monogynia

1sta Slägt.

~~Anthericum~~ Narthesium ossifragum

Svärdbladadt Benbräck.

Slägt Märke: Blomman hjulformiga Könstråden ullhåriga. Fl. S. D: F. 42. Fl. S. N: 136. Norsk: Stürgras Sommergras, Rüagras, Knyrabrod, Balsäg; Öländ: Lyngras, Benbrytgras, Brönbrot Fylagras, Maigelgras. Dansk: Benbræk.

Bsk: Roten krypande, fjällig; den frambringer flera uppstigande, ogrenade, trinda, glatta, vid grunden lång bladade 6 = 8 Tum: höga Stjelkar eller Stänglar, som ofvanför de längsta Bladen beklädda, med lancettformiga smala Skärmblad. Rotbladen står omfattande, ~~nämnda~~ Stängelns längd, nämnde. Blommorna sitta i Toppen af Stängeln i en kort Klase. Blomskaftstjelkarna vagelvis Tandade, med Blomsterblad vid Grunden. Kronbladen invändigt gula, utvändigt gröna; bladen lancettformig afslånga, bredda ~~[illegible]~~

Støvdragerne kortere end Kronbladene. Støvveiene rødt besatte med gule Haar. Stengelbladene sværdformig aflang, tilspidset grøn. Kapselen pyramidformig-aflang, rødguul. Frøene traadformig med en lang Spids. Blomstrer i Juli og August.

Denne smukke Blomst fandt jeg, Søndagen nogen paa Hammers Præstegaard paa søndre Side af Haugen i en Mose eller Myr, der er begroet med en Mengde Vandurt.

Egenskab: efter Note: En vigtig Fortegnelse gav Anledning til at tro, at Bønderne har Creature, som aad denne Plante, skulde blive saa bløde, at Dyret ikke vare kunde støtte derpaa; men at denne Sygdom igjen kunde hæves med at ingive saadanne Dyr støtte Been af andre Creaturer. Hr. Bartholin og Simon og nu Pontoppidan har udbredt sig vidtløftig herom, hvoraf den sidste ansat og har givet en aldeles ukjendelig Figur af Planten i sin Norges naturlige Historie.

Gunnerus forsikrer at den voxer i stor Mengde i Nordlandene og at Creaturene der æde den med Begjerlighed om Vaaren og det uden mindste Skade. Jeg har bemærket at den voxer i saadan Mengde i Christianssands Stift at dersom den var saa skadelig, som man ha-

har beraabt, maatte alt Andet forlængst uddøde
Taget Dyds Vidnesbyrd ere nok til at gjendrive
dette Sagn. —

Ogsaa hos mig gives Anledning til at be-
kræfte Gunnerii og Oeders Erfaringer; thi paa de
Steder hvor denne Plante voxer ere alene de
ved sin Beliggenhed først Stene befriede for
Sneen paa Fjeldhagerne. Qvæget begjærlige
efter første Solen i Nordlands lange Vinter
søger med Begjærlighed disse Steder og altsaa
afgnaver ofte denne Plante, dog uden Skade
for Kreaturenes Sundhed.

2den Slægt

Convallaria

Convallaria majalis

Lilje Convaller

Art Mærke: Skaftet nøgent halv valseformigt. Blomsterne nikkende, kortstilkede i Klaser Fl: D: T: 854. Fl: N: 179. Di og Norsk Liljeconval, Maj blomme, Majmaanedsblomst Norsk: Hyggeblat Fæteramt. —

Beskriv: Roden krybende. Skaftet opret en halv, udrett trindt, glat 6-8 Tommer højt. Den har 2 Blade som sidde ned Roden og ere aflange, lancetdannede, glatte, kortstilkede, helrandede. Bladstilkene omfattende. Blomsterne nogle sidde, i Enden af Skaftet, i en enkelt Klase; ved hver Blomsterstilk sidder et hindagtigt Blad. Kronen kugleformig klokkeformig hvid med tilbagebøjede Flige. Bæret rødt kugleformig 3rummet – i hvert Rum sædvanlig 2 Frøe.

Egenskab efter Retz: Denne Plante forener med et skiønt Udseende en sød og hvedtvingende Lugt. Dog bør man vogte sig for at have den i altfor stor Mængde i Soverkammer om Natten da man har Exempler paa, at dens Uddunstning under slige Omstændigheder har foraarsaget Bryststikke og Hovedpine &c. Naar Blomsterne ere visne taber Lugten sig og den forgaaer ganske ved Tørringen. Hele Planten har en

Fig. 24.

Convallaria majalis.

til Marked hos sig, som dyrer mindst for Blomsterat.
Men denne forgliner tilligemed nogen Vaegtal
naar Lugten aldeles har tabt sig fuldkomt af
Blomsten, Roden og Bærrene forandrer derfor
ogsaa. Stort Styrke, naar det extraheres i Sirupen
Extractet af Blomsterne har en afførende Egen-
skab, man foreskriver det til denne Hensigt fra
1 Skrupel til en halv Drachma. De tørrede Blom-
ster har man ogsaa brugt imod Convulsioner og
ordelige man Sure med liden Virkning. Or-
nære, samt de med Vand og Viin destillerede
Blomster, som tilforn vare berømte mod ad-
skillige Sygdomme, bruges nu ikke mere.
Bladene give en grön Farve.

I Lysthaver, under höje Træer fortjener
denne smukke Blomst her at opholde. Den
lader sig ogsaa let forplante ved at dele Roden
om Efteraaret, naar Stengelen har visnet og
strax udplante den. For at have Blomsterne om
Vinteren allerede tidlig om Vaaren, planter man
dem i Potter og holder dem i koldt Huus, indtil
man vil fremdrive Blomsterne; da sætter de
i havt Bord eller i en Stue ved en varm Kakkel-
ovn, hvor man holder dem bestandig fugtige
til hvilken Ende man kan belægge Jorden
med Moos. — Faar Hyrder æde Planten. Ana-
lysered med Begjerlighed. Heste Køer og Svin vrage den

Bönderne sige at med Bladene samlede før Solhverv, farver man i Norge Garnet guult paa nogle Steder, hvortil man ogsaa bruger Blomsterne; med Kalk skal Garnet blive grön. Paa Sündmör bruger man dens törrede Blade til Udskyllinger. Blomsterne have afförende Egenskaber.—

Denne Plante haver jeg ej fundet i Ae-mnes Sogn, men den findes paa Dönnö i Herö Sogn og paa Vikaj paa Alsöen.—

Gun: Tent: ess: Plantæ Norvegi Nidrosienses folia ante Solstitium colligunt & vestes pulchro flavo colore tingunt Quidam etiam radices addunt.

No. 44.

Convallaria verticillata. Fig 125.

Sv: Ett Kransbladig Konvalj

Convallaria verticillata

Art Namn: Bladen kransformiga. Sv. B. F. 86. — Fl. N. 181. Växst: [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]. — i [illegible] [illegible].

Beskr: Roten tjock krypande. Stängeln upprätt enkel, trind, kantad glatt, i toppen bladig — [illegible] 3 à 4 fot hög. Bladen smalt lancettformiga, sittande, [illegible], strimmiga glatta, [illegible] kransformiga 3 à 5 i hvar krans. Blomstorna sitta i Bladhörnorna, Blomsterskaften hängande, efter [illegible], grenade med 2-3-4 Blomstor. Kronorna aflånga grönhvita. Bären violett eller röda.

Denna Planta fick jag [illegible] om af en Flicka i min Ungdom, då hon [illegible] dess röda Bär, hvilka hon förklarade vara [illegible] [illegible]. Hon bragte mig Plantan det följande året i sitt blomstrande tillstånd, jag planterade den, men förgicks, i min Trägård. [illegible] har jag sett, at den är ej sällsynt at finna, den [illegible] [illegible] Prästgårdens norra Sida och der nedan om den [illegible] i [illegible] emellan Byggden och [illegible]. Den

omtalte skiönne Bær har jeg ikke seet.

Ganske Eftervaaren skal den have en söd Lugt og en meget kraftig Smag. Ditto hører til Planternes Bær og meget [illegible] om dens Stængel og Blade. — Jeg aad, siger [illegible] Forpagteren, hvorledes at den gierne.

Derefter havde jeg sagt at denne Plante havde röde Bær hvilke havde jeg seet udspaaret deraf i Vaaret 1828 saae jeg selv disse Bær. Roden af denne Plante bruger Bønderne her i Sognet [illegible] paa følgende Maade: Det tager den [illegible] og om Forvaaret tager den i friske grønne indtil den er ganske opløst eller [illegible] da den [illegible] og de tager den sammen med [illegible] Smör — især [illegible] en [illegible] Denne Salve skal være saare herlig at [illegible] höje [illegible] Saar, da den [illegible] og enten kort Tid [illegible] Vaaret.

No. 45.

Majanthemum bifolia
Fig. 73.

3. Ört. – Tobladet Konval.
Convallaria bifolia

Art Mærke: Bladene hjerteformige, sk[a]ft-stillede. Kronen 4 delt, 4 Støvtr. Fl. D. t. 291. Fl. N. 180. – Norsk Hjertebladig, Cornubor. Sammensatte Dönkonge. Tvebladige Danske. Liden Lillekonval.

Beskr. Roden krybende. Stængelen og vel kantet, i bladet lidt böjet ved det understa Blad, ½ – 3 Tommer höj. Bladene vexelvise, spidse, nervede glatte paa den övreste og lidt haarede paa den underste Side. Blomstrene sidde i en axformig Blomsterklase i Enden paa Stængelen. Blomsterstilkene hvide (?) Kronen hvid, 4 klövede, Fligerne tilbagebøjede. Ved Grunden af Blomsterstilkene sidde smaa lidt bredede Blomsterblade. Støvdragere en lange i forhold til Kronens Störrelse med hos de øvrige af denne Slægt. Bæret rundt. Bæret kugleformigt, förend Modningen glindsende grönt, med röde pletter, men rödt naar det er modent. Blomstrer i Maj og Junii.

Denne meget smukke og fine Plante fandt jeg först paa Moe, senere paa Gaarden

-ret, men paa begge Steder kun i blomstrende Stand. –

Brug: Binnerne brukte af denne Plante Dinar som en Prydplante, at anbefale paa skyggefulde Steder, den trykker kun lidt.

I Mart 1828 fandt jeg om Höjden paa Gaarden Brekkerud i Nordbygd hvor denne Plante voxer i Mængde, hele Marken lagsom overströet med röde Bær – ved nöjere Undersøgelse opdagede jeg nu at det var noe Convallaria bifolia.

No. 46.

Fig 249

Rumex domestica

Andra Ordn.

Treqvinnade. (Trigynia:)

1:a Slägt. Syrga — Rumex

1. Art — Röd Syrga — Rumex acutus.

Art Märke: — Fröklaffarne aflånga, hel-kantade, med ett Korn [illegible]. Bladen hjertformigt aflånga tillspetsade. Blom-grenarne bladade. Fl. D. S.

[illegible] Spetsig [illegible], [illegible] [illegible] i [illegible] eller [illegible].

Benämn: Rödbyrka. Syrga, Rodsyrga. [illegible], Spetsig Syrga. —

Besk: Roten [illegible] grenad. Stam-men [illegible], grenig, kantig, trind, glatt, strimt. Grenarne [illegible], [illegible], ~~bladlösa~~ [illegible]-bladade. — Bladen hjertformigt lansettfor-miga i kanten litet krusade, tillspetsa-de skaftade. — Blomstren sitta i långa Klasar, afdelta i enstaka Kransar, som [illegible] ett Blad vid Grunden. Kronbladen äro i Begynnelsen helbräddade eller [illegible] [illegible], men blifva efter Blomningen [illegible]tandade, [illegible] eller i det minsta [illegible], [illegible] [illegible] röda korn.

Blomstrar i Juli. —

Växeruni: Denna är ett [illegible] [illegible] i [illegible]

Ægen- og findes i stor Mængde.

Gangst: efter Lehn. Denne Rod har en bit-
ter sammensnerpende Smag der er ubehage-
lig, den farver Spyttet gult. Bladene er
ledet ligelige af Smag; Frönne ligege
Stammene. Vand som gydes paa Roden far-
ves rödlig gult. Ved at gjöre Vand paa de
modne Frön Kruse, farves det mörkeröd
og bliver sortgraa ved en Tilsetning af Jern-Vitriol.

Noste Gangsteber giver tilkjende at Planten
især indeholder et Garvestof, som et for-
mende Princip.

Hellot har forsögt anvendt den i Farverie.
Han fandt at blaa farvet Töj, som var först
fet med Allun og Viinsteen erholdt en
brun-grön Farve, naar den et par Timer
blev kogt i Farvesuppen af denne Planten.
Vellejson have Hahn anstillet flere Forsög
med denne Rod; Resultatet blev et ifölge
Strandfarven blev skjön og bestandig.
Naar Töjet blev kogt i fire Deele Allun
og en Deel Viinsteensflöde /: opløst i kogende
Vand :/ i en halv Time og endvidere blev
liggende i Oplösningen i 24 Timer mod-
tog det følgende Farver:

1.) Med Roden ud en Tilsetning en
gjöre Farve. Paa denne Maade kan
man faae alle Skatteringer af den gu-
le Farve fra Strandfarven ind til
Olmengult, eftersom man tager
mere eller mindre af Roden til

Kannefrügen og disse Farver holde sig alle
ungefær godt.—

2.– Med 24 Deele Benedicte og en Deel af Ro=
den faaer man en mattet grön Farve der
atter bliver mat.

3.) Med en Deel af Brunkaalsfrö og 2 Dee=
le af Roden faaer man en blaa grönt Farve der
ej er ubehagelig.—

4.) Med 2 Deele Tinopløsning en Deel
Røgsalt og 2 Deele af Roden faaer man Far=
ver som nærmer sig til Citrongul og
taber sig ikke.—

5.) Med lige Deele blaa Vitriol og Roden
faaer man sidenkangrön Farve, som ikke
forandrer sig.

Lindens blom forsög har samme Forfatter
tilkiendegiort i Hannoverische Magazin
1774.— Baade Roden og Bladene tjænlig
Farvning.—

Som Hammarmatarica har Gleditsch
forsögt Planten og anbefalet den meget,
hen har saaret bragt Roden som Väg...
Roden er beprövet mod Hundsgiften
iforanden Planter at Hunnsmidde imod
Kreft. I Tydskland bruges den derof ham=
mel Anvendelse.—
Hornemann siger Roden har nyttig
virket imod Hundsgiftenne. Denne
Planten er almindelig Trygge gaget Dord
havde man nogen, men blive lat til at
skadelige Virkning, da dens Frön er meget

naar Høstetiden og udføres Vallerne i Landen
vil man udrydde den, da maa det skee
førend Frøet modnes, at man opgraver.

Planternes Afvænning: Den opgraves almin-
delig i Maj Maaned. Roden renses i Van-
den har ofte mange ormstukne Dele, som
man bortskaffer bort, de store Rødder splittes
man renser dem hastig i rent Vand flatt-
og tørrer dem hastig den taber ¾ af sin Vægt

I Aaret 1812 brugtes Bladene af Hagen-
planten hvoraf kogtes en Saug, der blev brug
til det herlige spinnebart Mel, hvorved
dette blev saaledes sammenhængende at det
kunde bruges til Födemidler.

I Sommer saae man ogsaa at bruge den-
ne Plante til herlig Spindeforing, som
hvorom mine Anmærkninger ved min
Flora.—

Besynderligt er det hvorimod man søger
at udrydde denne Plante, hvilket ej
kan skee ved Harvning i Sandlande til et
eller andet; thi da fordrer jeg med stor
Umage har min Haven opgravet for at
udrydde den af mine Agre, har Sviin
med Begjærlighed ædt. Rødt Akkerjord
som bruges som en Delicatesse for de
mest sarte Børn, er for ingen Dud
blandet hermed, og om at giorde Vild
tilberedes blandes ud og Bladene derved.

No. 47.

Rumex Acetosa

Fig 146.

2 Art.

Rumex Acetosa

Syra Skräppa.

Art Märke: Bladen aflånga pilformiga. Fröklaggarne kornbärande. S. B. F. S. F. N: 167. – Norsk Engsyre – Syregräs [illegible] Dansk Syre Surkaal.

Beskr: Roten grenad, invändig gul. Stängeln upprät, rund, strimmig, i toppen grenad 1½–2 fot hög. Bladen glatta helbräddade; de nedersta skaftade breda. Stängelbladen sittande, omfattande, spetsiga. Blomstängerne [illegible] nakna. Blomsterkransarna utböjda. – Hanblomstrorna hafva en mörkare färg än honblomstrorna, hvilkas Fruktämnen äro mera nakna. Flerårig blommar i Junii.

Denna planta är här så mycket allmänlig ifrå finnes den i Ängarna vid Hammars trädgård. –

Hushåll: Bladen af Syra Skräppan hafva en mycket behaglig syrlig smak hvaraf den också fått sitt namn. Vid torkning lider denna syrlighet. Den utpressade saften är efter kort tid finare, dock saftes af denna planta bäst, naar den utpressas og renses med at afdunstes, at endtlig lidet gjör[illegible] Salt. –

Den sælges paa forskjellige Maader og gives
om Sommeren nyskaaren og [illegible].
De som have Skörbug bruge ofte den hjem-
tig af denne som et godt Lægemiddel. Den
kan ogsaa bruges som Medicin i Mangel
af Citroner eller andre Syrer. Frøene ere
sammensnærpende og ere anbefalede imod
Blodgang. — Naar man gjør Brand paa Roden
saa er det en bitter og gjennemtrængende
Smag og bliver forbundet med tilhørende Ammo=
niakvol. Dette beviser hvad der befatter
nogat Skarneskal. I Norrig bruges Roden
og bruges til Farvning. I Nordlan=
dene skal den bruges til Skindfarvning
men den ikke formodes imod den foregaa=
ende som bruges almindelig paa [illegible]
imod Maltanella.

Den formeres lettest ved at dele Roden og
af Frøe. Dette giver dem gode Planter og den
giver at finde Steder. Da den bliver hastig
sör samles den paa nogle Steder fra det Slag=
ter Sted og danner for sig selv.

Strangen taler om denne Skrapa kalt 88 pag.
under Navnet Siüorkaal. Den er, siger han,
et herligt Middel mod Skörbug, baade naar
den groer paa Skiba og naar den bruges
paa Landet. Den kan spises raa saaledes
som den bedste Surkaal og kogt saaledes

som man almindelig tillaver den, baade
af den hvide og röde. I Reiser er den og god til
Flesk og salt Mad, da den forhindrer meget
af det Onde, som fed Mad og megen Salt med
foraarsager. Naar den Vinter have der længe været
kan man ogsaa udpresse Saften, og deraf drik-
ke hver Aften og Morgen en halv Pægel i
Skiörbug, men megen Nytte merkes om Vaaren
brugen er kommet meget vidt. Man kan ogsaa
dyppe Blade i Saften og lægge paa brændte Saar.

6.3.

No. 48.

Fig: 148.

Rumex acetosella

5te Art.

Rumex acetosella

Spjutbladad Syrga.

Art Märke. Bladen spjutformiga lancett-formiga, stiftbladen utan Dorn. Fl. S: 1161 Fl. N: 654. — Svensk Ängsyra; Ängsyra, Bergsyra, Åkersyra, Fårsyra.

Beskr: Den har mycken likhet med den föregående Art, men är i alla Delar mycket mindre. Stängeln är sällan gerna 1/2 à 1 fot hög. — Rotbladen hafva ofta utspärrade Öron med Spetsen, de öfversta äro lancett-formiga. Hanblommorna sitta knappt rödagti-ga, Honblommorna sitta nästan purpurfärgade. Flerårig blommar Junii och Julii.

Den växer mycket ymnig på torra gam-la hvilande Ägor. —

Gagn: Denna Syra besitter också någon Syrlighet i Bladen likt den föregående. Denna är besvärlig på hvilande Ägor, där den förökas med sina krypande Rötter och rött utfärgade. Den kallas derföre Baggsyra i Östergötland. Rötterna af denna Planta kunna af Fattigt Folk ätas samt ...

Sö Sundag, man sidan lade på den stora. Sko
ama begynnade den omsådda.

No. 49.

Fig 145.

Rumex digynus.
vel Oxyria reniformis

4de Art.

Rumex digynus.

Fjeld Syrre.

Art Mærke: Rodbladene nyreformige heelrandede, hærdede uden Ører. Blomsterne tvekjønnede. Bladene nyreformige Fl. D. T. 14 Fl. N. 36. Norsk Fjeldsyre Bergsyre.—

Beskr: Roden lidet grenet. Stængelen opstigende eller opret glat, stribet, næsten uden Grene og Blade, ved Roden beklædt med mørkebrune Skiel 4-6 Tommer lang. Bladene sidde alle næsten ved Roden paa 2 Tommer lange stribede, glatte Stilke, de ere glatte nyreformige hjerteformige, næsten breede runde, lidt rundtakkede, eller udbugtede i Kanten, lysgrønne.— Blomsterbladene ere sammenfaldte. Bægeret og Kronen bladet 2 Støvveje; Frøkapslerne rødagtige Skaarenig blomstrer i August.

Efter Gunnerus vogser den paa Skjeldene i Dovre – den findes ogsaa paa Gammes Rodskagaard.

Egenskab— ubekjendt

No. 50.–

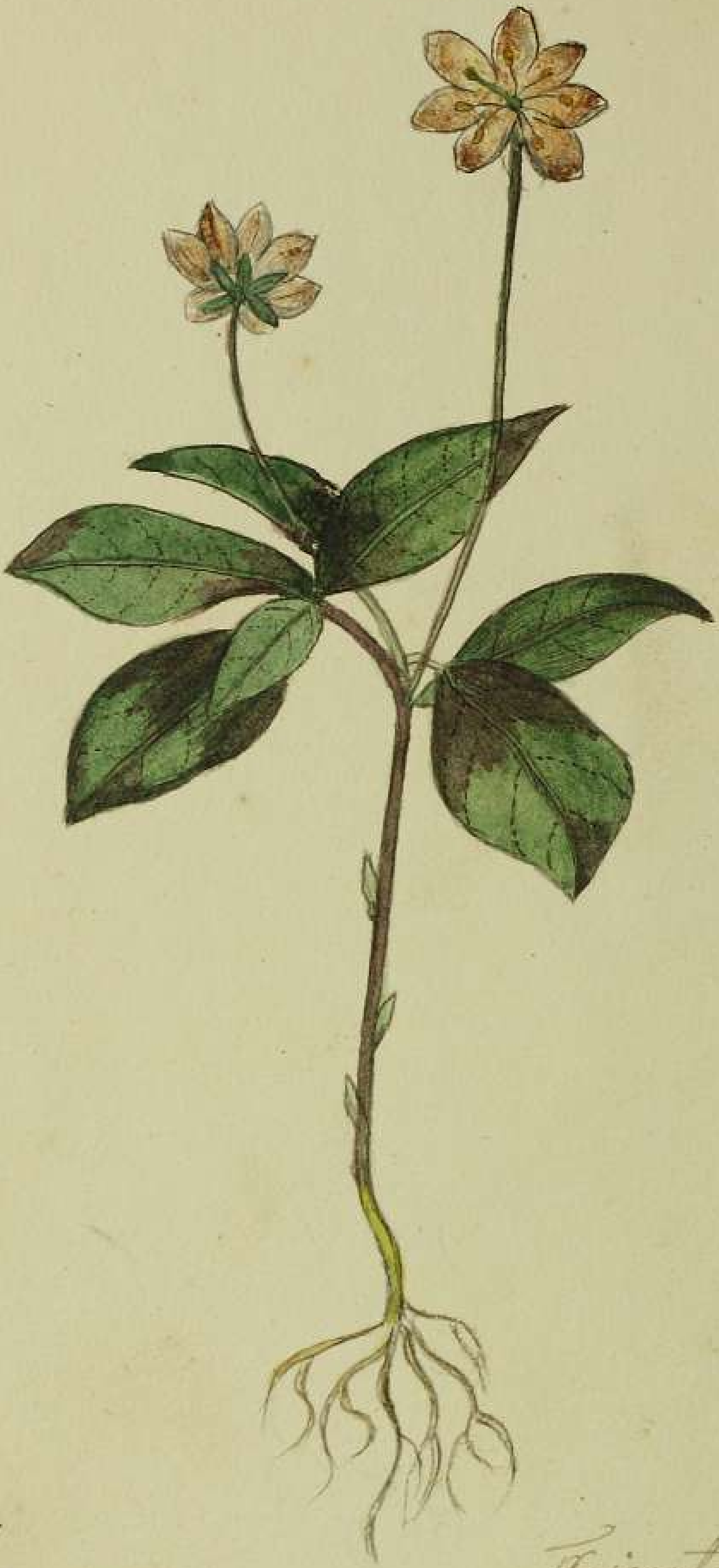

Fig: 153.–

Trientalis europaeus.

Syvende Klasse

Syvhannede Heptandria

Første Orden

Enhunnede Monogynia

1ste Slægt.

Skovstierne Trientalis

Almindelig Skovstjerne

Trientalis europaeus.

Art Mærke: Bladene ere lancetformige heelrandede og sidde i en Krands Fl. D: T 84. Fl. N: 230. – Norsk Hvidstierne, Stierneblomme – Skovgrös, Skoggrös, Fagerblome. Fagergule [illegible], [illegible].
Dansk [illegible] –

Beskr: Roden lidt knudret krybende. Stængelen [illegible] opret, med Grenene nedtil Höjde, glat 3–5 Tommer Höj. Paa Toppen af Stængelen sidder 5–6 heelrandede Blade i en Krands, neden for hvilke sidde underiden nogle mindre, spredte, omvendt ægformige Blade. Imellem Bladene sidde 1–4, [illegible] samlede Blomsterstilke, af

en Tummes Längd. Bägarbladen hjulformigt skifta. Kronan smutsigt hvit, med utbredda till Hälften afskilda Flikar. Ståndtrådarne hvita, nästan af Kronans Längd. Ståndknapparne röda. Fruktknuten ofvanför Blomfästet kägleformig. Stiftet nästan genomskinligt glänsande kägleformigt. Blomning [illegible] i Junii.—

Denna Planta är mycket allmänlig i våra Skogar, den finnes [illegible] höglig gerna [illegible] Ställen.

[illegible] hafva fägnat denna lilla smutsiga Planta har ingenting märkvärdigt Smak eller Lukt, men tros af de flesta [illegible], som [illegible] [illegible].—

Pag: 161.-

Epilobium angu=
stifolium

Åttonde Klassen

Åttamännade – Octandria

Första Ordn.

Enqvinnade – Monogynia

1:e Slägt

Dunört Epilobium

1:e Art. Smalbladig Dunört
Epilobium angustifolium

Slägt Märke: Bladen strödda lingformig lan-cettformiga, ådrade glatta. Kronorna olika [illegible]. Ståndarne nedböjde. Fl. D. T. 289. Sv. B. N: 57. – Norsk [illegible], [illegible] – [illegible]: [illegible] Himmelgrös [illegible] bekjent under [illegible] Biöngula. Dansk: Dunurt –

Besk: Roten [illegible] krypande. Stjel-ken upprät [illegible] glat, trind, bla-dad, vanligtvis 4 = 6 fot hög. Bladen äro jemn-sittande, [illegible], glatta [illegible] och gan-ska [illegible]. Blomstren sit-te i toppen af stjelken utan blad i en pyramidformig klase. Blomskaften korta. – Kronorna [illegible] röda. [illegible] mörkröda. [illegible] blågrå [illegible] blommar i Julii

Denna Planta är mycket allmänlig i [illegible]
Dygn, dess mycket snöhvita Blomster prunkar
från Dal til Fjäll.—

Egenskaper. Ehuru fägra och sköna äro denna Plan-
tas Blomster, ej anbefalla sig med någon fördel i
bruk, har dock dess sköna [illegible] Skaft at de
plats som en Prydplanta i våra Gårdar. Dock
blifwer den undertiden skadelig, då den med sit
flygande frön och krypande rot utbreder sig
mera än man önskar och svårligen utrydes.

Roten har man försökt at anwända til
Maalt, Dricka, Kräfter etc och det med god
Halt.— [illegible] wisa den billigaste
[illegible]. När Roten kokas, fås
deraf en söt och tjockaktig Dricka och man
har deraf sagat Anwisning at brygga et dug-
ligt Öl deraf. Då Roten werkelig innehåller en-
get Socker och med tilsättning af et Jäsnings
Material lätteligen går öfwer i Jäsning,
och sedan i Surjäsning, så är det icke
osannolikt, at den wil gifwa en godartad
[illegible] Dricka eller ock Ättika.

[illegible] Försöken finnas [illegible]
ter i [illegible] pag. 112. När Planten
[illegible] som bestå någon föda [illegible],
och, under den atmosphäriska Luft, [illegible]
genom maatelig Wärme i Watn, då wil man
efter kort tid iakttaga en [illegible] Rö-
relse i Blandningen, [illegible] och
under [illegible] af en Del [illegible]
gar [illegible]. När

Blandningen igjen blifwer klar, när den i-
stället för sin förriga röda färg, fått en grön-
aktig genomskinlig färg och en [illegible] kraft.
Man kallar denna af sig sielf fullgiorda förwand-
lings Jäsning. Men de ämnen, där innehål-
les Socker, kunna gå i Jäsning och Jäsnin-
gen sker en [illegible] emellan
Sockrets Beståndsdelar. Detta är [illegible] denna
[illegible] man erhåller [illegible]. — Efter denna
Jäsning kan följa en annan i de samma
ämnen, som hafwa undergått den första
och under samma omständigheter; det följer
de blifwa alltid surare, mister den wanliga
färg och den berusande kraft, blifwa dri-
mer sura. Som den första kallas Wingiär-
ningen, så kallas den sista Ättiksjäsnin-
gen. Ättikan som framkommer wid denna
är en förbindelse af [illegible] med de
slemmiga och wanliga Delar. —

Efter Krasheninnikows Berättelse tillre-
der Kamtschadalerne en Drick af denna Slan-
ta och Blomsamman, som nyttjas i liten myc-
kenhet [illegible], i större myckenhet förorsaka
en slags Druckenskap, Ziktran i [illegible]
[illegible] [illegible] man tillskrifwes [illegible]
gen af Blomsamman, som man wanligt-
wis; [illegible] [illegible] af [illegible] [illegible]
man utan skada som [illegible]. —

Swampen eller den delen, som i betydelig
myckenhet finnes wid Swamps [illegible] sig i [illegible]

med Bomull, gemenlig spinnes och kan då användas
til Väfnader, Strumpor etc. med hvarhvar [illegible]
den sig ofta blandar och gifwer goda Stoffe. Till
rensa den till fra frönen har man gjort en
Maskine och finnes en af Lungwitz och kopiat i
Svenska Vetenskaps Academiens Afhandlingar
1.–Band. men när denna ej är mogna, låta
de sig ställe derföre wäl at slaa och sjätta Ullen
medan glatt Tork. De Frön som blifva tilbaka
gaa lätt bort med den öfriga Behandling. När
de ikke äro väl mogna börjar de i sin Bägarena
eller at Bräckt ur kapslarne. Tolcuderna sky
ringa alltsamma af denna Ull at giöra Wagen til
at brända i deras Lamplampor. Dog lader den
sig ikke saa godt spinde for sig allena, som naar
den er blandet med Bomuld og det bedste Ar-
bejde kaans hvoraf, wet at blande denne inden-
landske Uld med tegsaa meget Americansk eller
östindisk Bomuld. Den indenlandske Bomuld
er tiltagere, og derfor bringer en saadan Blan-
ding meere Uld i Mesgde med den tilblandede
fremmede Bomuld. Den lader sig farve saa
vel med almindelige Farver som med Ulde-
ner. — Professor Harzer i München har viist
at den kunde tilgilles med Nytte

Fåren äta denna planta med Begiärlig-
het, hvaraf deras dunska Soune kommer. Svine og
Haarene äta den ogerna, men Getter og Svinet
meget den. Anvendt [illegible] den af Mangel paa
andet og Elddyret äter den med Begiärlighet

No 52.

8,1.

Epilob: montanum.

Fig 162.

2. Art.

Epilobium montanum

Glatbladet Dueurt

Art. Mærke: Bladene skilte, ægformige, tandede. Stengelen trind. Oeders Flora D: T: 922. Sv. B. N 56. Norske: Norgesøn, Qvanmølke, Bergmølke, Kaalrøine. Danske: Kaaleurt, stor glat Dueurt.

Beskr. Roden fingernat, liden krybende. Stengelen opret-rund, forgrenet udvendt, trind, rødagtig, lidt fingerhaaret, især ved Bladstilkene, 1–1½ fod høj. Bladene kortstilkede, de nederste modsatte glatte, de øverste vexelvise, næsten lancetformige. Blomsterstilkene næsten lineformige. Kronbladene have blegrøde Blomster i Spidsen. Kronbladene ikke tilbagebøjede. Kapslen fuldkommen fiirkantet. Flerårig blomstrer i Julii.

Denne Plante findes ikke sielden i Nammi; jeg haver ofte fundet denne paa Hammers.

Egenskab: Denne Urt kan bruges som den forrige. Geden og Koen æde Planten, hvert Aar den kun i Mangel af noget bedre.

t. Nt..

N:53.

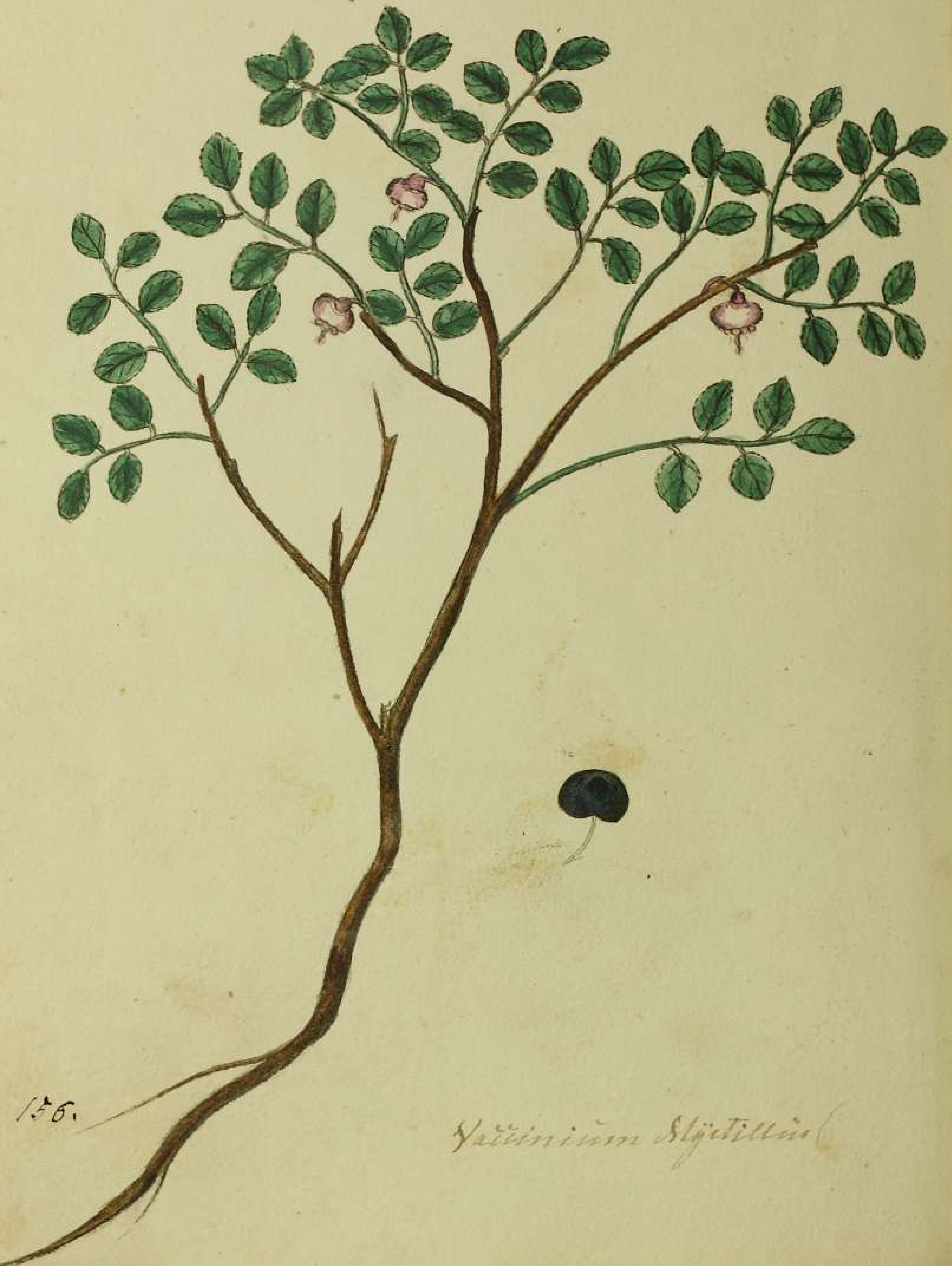

Fig 156.

Vaccinium Myrtillus

2den Slægt.

1ste Art. Vaccinium

Vaccinium Myrtillus

Blaaebær Bølle

Art Mærke: Blomsterstilkene 1blomstrede Bladene ægformige, takkede Stængelen kantet. Fl. D. F. 974. Fl. N. 292. Norsk Blaabærriis aller Lyng. Dansk: Bølle Bølleriis = Blaabær.

Beskr: Roden tiin grenet, krummet, lidt krybende Stammen meget grenet ½–1 fod høi. Grenene kantede, glatte grønagtige, Bladene ægelrunde, kortstilkede, glatte, lysgrønne. Blomsterne nikkende og sidde enkelte i Bladhjørnerne paa korte Stilke. Bægeret meget lidet, 5tandet. Kronen næsten kugleformig, kiødfarvet i Mundingen 4–5 tandet. Støvdragerne indsluttede af Kronen Støvknapperne 2hornede Bæret kugleformigt, sortblaae Blomstrer i Maj og Juni Bærrene modnes i August.

Denne Plante voxer meget almindelig i Nordland.

Oeconom: [illegible] Nytte: Blomsterne af denne Art ere meget skiønne med velluktende. De unge Blade smage behageligt og [illegible] naar de drikkes som Thee, den samme gode Drik. De bruges saaledes i Island.

Bærrene ere søde med en behagelig Syrlig

hal; för de mot at hafva de en sammansnerpende Smag. Man spiser dem i Norge deels raae med Melk eller Flöde deels kogte som Grötte og det spädeste saavel i vand som brunet Dilkaal. Paa begge Maader giver man en velsmagende Ret.

Mohr siger, at Fruentimmerne i Jylland tillager Safften paa samme Maade, som man i Danmark tillaver Ribs — Heri troer jeg skwarlig de norske Fruentimmer tilbage for de jydske —

Som Medicin anföres disse Bär som et godt Middel emot Skörbug og i Munden Udslet mod Tandpine; dog kunde de ved Misbrug blive skadelige, formedelst deres sammensnerpende Egenskab, hvis Tilstedeværelse beviset, saavel ved Smagen, som deraf at Safften ved tilsat Jernvitriol bliver sort.

Safften af Blaabärene er et almindeligt Middel til at farve hvide Viine röde saa det Lüneborgske Porter i Aarene fra 1780 til 90 forsendt en Mängde Skjult til Hamburg de forsendes ogsaa til Frankrig formodentlig i samme Hensigt.

Bärrene ere i det Hele meget farverige. Ved at beskikke udvasket Töj i Alluun og Weinsteen i et Forhold af 8 Lod Allun imod 2 Lod Weinsteen, og koger Töjet siden efter i en Farvesuppe af disse Bär i nogende Timer, saa er Töjet ammir det dunkelblaa farver Lägges det siden en halv Time i en Opløsning af 2-4 Lod Jernvitriol, saa er det en smuk Lazur blaa Farve. En violet Farve kan man ogsaa give Töjet ved

det [illegible] behandlas med Alun. Vid Tillsättning
af Koppervitriol skal färgen blifva mera blaa.
De friska Grenar gifva en skiffergraa färg, hvilken
hvari Ull förberedt med Vitriol, efter den
vanliga sättet, antager en brun beständig
färg. Bladen behandlade ofta at färgastoft.
Spånen kunde af Bönorna också förskaffa sig
en gungunöt färg, vid at behandla dem med
Koppervitriol och Salmiak.

De Bärena innehålla mycket Sockerstoft, för
man också försökt at bränna Brännvin af
dem. De gifva också en god Wijn. Den färska
Bärsaft, hvilken inträngen är befunnen ganska
i Skorsteinarna.

Segelgarn och Skära färgas efter Bönorna mogna
Smältor också vidas af Bönorna. Hädan och Björnar
och Rapphönsen, som nyttjas af Gäster och Svär.

För några år sedan tog man i Kryddor:
Safften af krossade friska Blader gifva för-
skaffliga goda skönfärgiga färger t. Ex. en
likt violet färg som tåls nemlig: naar man
tillsam blefver d: bofter tåldan med Alun,
derpaa Koger de friska Bär några timmar med
tålden i Vand medelst gifver blir som deras
färge, derpaa konnes tålden och utblödas i en
almindelig Lund. Med Tillsättning af
Koppervitriol ved Alun gifva Bladbären en
smuk blaa färg, som udmi bliver mer
[illegible] Halbblaa; Kommer man til denne
Safft tillsammans saa mycket utvidstat Salt

Svampen og Salmiak, hvorved og det behøvig ind
koges, saa faaer man en smuk Jungfernfar-
ve. Man fortynder denne Saft med Regnvand
Alun faaer man en Maler Farve, som er
Jungferröd

Mange taler om Blaabær: Disse Bær bör
ikke burde savnes i nogen Huusholdning.
Deraf kan koges en Suppe ligesom Kirsebær
Suppe, som er god at drikke mod Durklöb
naar den skal standses. Bærrene kan ogsaa
tørres i Ovn med samme Nytte, eller stödes
til Pulver og tages en Theskeefuld heraf ad
een Dosis. Dem og meget gode at bruge paa
alle 3 Maader imod Skörbug

8, 1

No. 4.

Fig 167. -

Vaccinium uliginosum

2 Art. Vaccinium uliginosum
Allmännelig Bölle

Art. Märke: Blomsterstilkarna 1 blomstrade. Bladena omvändt äggformiga, helbräddade glatta. Fig. D. F. 231. Fl. N. 291. Norsk Blokkebær Mikkels bær Blabær Skinntryllar. I sammenbeliggende under Slagnah Blokbær. Dansk Böllebær Bölle bær Skinntryllar.

Egensk: Busk: Stengeln trind, mycket grenad 1-2 fot hög. Bladena trubba, aderade, glatta, gröntint Bladen graaaktiga; på unga plantor äro Bladena lite hårade vid kanten. Blomstorna äro större og blegare end på den foregaaende og förmodlig i kanten 4 delt. Stör Knapparna stakkede. Bärena kugleformig under blaaagtig dug. Blomstrar i Maj.

Denna Bölleart finnes nästan lige saa almindelig som Blaabær, især i vore Skovmarker og paa vore udyrkede højtliggende Marker.

Egensk: Man siger denne Art der ofte forvexles med Blaabær, adskiller sig derfra tydelig derved at Kjödet i Blaabærrene er rödt derimot i disse hvidt. De spises som Blaabær men ære mere vandagtige og mycket mindre smagfulde. Brændevinsbrænderne udskilde Brændevin af dem, som skal være stærkt meget berusende. Urtene og Barken giver de en violet Farve. Blad og Stam bruges i Garverier

Fig 155.

Vaccinium vitis idæa.

3e Art. Vaccin: vitis idaea
Tyttebær Bølle

Art Mærke: Blomsterklaserne i Enden af Stammen, nikkende. Bladene omvendt ægformige, i Randen tilbagerullede, paa Undersiden prikkede. Fl. D. T. 40. – Fl. N. 109. D. N: Tyttebær Tyttebær Tytling Tyttingbær, Tyttingen, Tyttebær Tyttebær – Bekjendt i Norden under Navn Tyt – Tytbær. –

Beskr: Stammen nedstigende glatagtig, opstigende 4–6 Tommer høj med kantede Grene. Bladene stilkede, brede, i Enden lidt indtrykte og utydelig tandede, glatte ovenfra, paa Undersiden blegprikkede. Ved Enden af Blomsten i Klasen, sidder et bredt hindet, aflangt, gjennemsigtigt Blomsterblad. Kronen klokkeformig blegrøde, 4 kløvede. Støvknapperne uden Brod. Støvvejen længere end Kronen. Bærret kugleformigt, mørkerødt. Blomstrer sidst i Junii.

Er meget almindelig her og voxer overalt i Landets Skove.

Oekonomisk Nytte: Tyttebærrene ere her os almindelig bekjendte og yndede formedelst deres behagelige syrlige Smag, som er kjølende og modstaaer Forraadnelse.

I Tylland og Hallandmt Norge fører Nabonde med en ordentlig Handel med disse Bær.

De indsamles i Augustmaaned eller Begyndelsen af October, og giöres ved Udsyltning skikkede til Brug for hele Vinteren. Man udvælger de bedste og meest fuldmodne til at udpresse Saften af, som kaages, afskummes og klares med de Hvide af hele Æg, hvilket med en let Kaagning i tilstrækkeligt Sukker giver Varighed og forhindrer Forraadnelse; det hele bevares i vel tillukkede Flasker eller Krukker og tages siden til Brug o.s.v. Den kogte Saft bruges meget godt til Punsch istedetfor Citronsaft, giver en meget behagelig Smag paa Viinsuppe og Vildt. Alle Slags raat Kiöd som man vil nedlægge alene i Bärnedikke, bevares i Tyttebärsaften fortræffeligt og faaer en behageligere Smag og at formildes bedre. Sylter man denne Saft med Sukker, til den faaer Tykkelse af Gelee, giver den det bedste [illegible] i [illegible].

Som Medicin har Tyttebärsaften megen Værd, saa at ingen, i de Egne, hvor Naturen frembringer den i Overflödighed burde savne den i sit Huus. I hidsige Feber giver den blandet med Vand og Sukker en ypperlig kiölende Drik, som lettelig [illegible] og oplivende. Mod Skörbug har den viist sig meget virksom. Af de [illegible] Bær kan man tilberede saavel Viin som Brændeviin. –

Bladene have en sammensnerpende Smag og skulle give en ret behagelig The. Man har forsøgt dem med Nytte i [illegible]. Faa-rene æde Bladene, men før Bærrene, med Begjerlighed. I Norge — og i Nordland — siger Ascan, samles de aarlig i Overflødighed til Faarer Geder og Sviin.

Efter Gunneri Beretning bruges Bladene i Trondhjem af Guldsmedene til at udkoge Sølv. —

Manger siger i sit Landøkonomie: Saften af Tyttebær er meget læskende i hidsige Sygdomme og god i Skørbug: man tillager den saaledes.

1.) Tyttebærvand. Fyld en Kruke halv fuld med modne Bær, slaae saa Krukken fuldt med det beste Kildevand man kan faae; og lad det ligge i 3 Maaneder, vel tildækket, i den man tager Vandet af, som kan gives i ovenomnævnte Sygdomme at drikke. Man kan søde det efter eenhvers Smag. Maaskee man kunde gjemme Ribs, Bjørnebær og andre saa-danne Bær i Kildevand paa samme Tid be-hagelige Maade. Til samme Brug kunde man og forvare Kimmel ved at slaae 1-2 Pægle Brændeviin derpaa.

2 Saberdrik med Tyttebær: tag 2 gode Skeer Tyttebærmoos eller syltede Tyttebær og bland i en Pot kogende Vand; lad det svales og sie det saa man har deraf god læskende Drik

man efter eget Behag kan i Steden blande med Sukker og i Skjørbug med lidt Viin.

Bomare siger naar de tørres og pulveriseres ere de gode for Durkløb og Blodgang.

Wendt siger i sin Kundgjøring, man kan af disse Bær ligesom af Ribs lave med en liden Tilsætning af Sukker en behagelig Viin som Ribs—

At disse Bær virkelig indeholder en Mængde Saft, sees tydelig naar man ei for tidlig afplukker dem, men lader dem gjerne udstaae for Nattefrost, hvorved de blive fyldte med en blaa klar Saft, der forener en behagelig Syrlighed blandet med Sødhed.

No. 56.

Vaccinium Oxycoccos

4. Art. Vaccinium Oxycoccos

Tranebær Bølle

Art Mærke: Bladene ægformige, helrandede, lidt tilbagerullede. Stænglerne krybende, traadformige glatte. Fl. D.: T. 80. Fl. N.: 72.
Norsk Tranebær, Tranebær, Tranebær. I Nordland kaldes de Myrbær og Tranebær.
Dansk Tranebær. —

Beskr: Roden traadtl., Stænglerne lidt træagtige nedliggende 1 à 1½ Fod lange, korte fremliggende, meget fine, tætbladede især paa de yderste Grene. Bladene regelmæssig tilspidsede, meget mindre end hos de foregaaende, paa Undersiden graaagtige. De 1 blomstrede Blomsterstilke sidde flere sammen i Enden paa Grenene, de ere røde, 1 Tomme lange og ved Grunden forsynede med smaa Blomsterblade. Blomsterne nikkende. Kronen rosenrøde 4 deelte med tilbagebøjede Flige. Støvdragerne fremstaaende. Støvknapperne slutte sig tæt om den [illegible] lidt fremragende Støvvej. Bærrene røde kugleformige. Blomstrer Junii og Julii.

Egenskaber og Nytte: Tranebærrene ere meget syrligere end de andre af denne Slægt. De spises derfor sjelden raa og anvendes [illegible] i Husholdningen. Imidlertid

äro de hertil ingalunda, at umbära og wat
medfyllande gjöra de ondbyfäkten eller ogjärdfylla
bär Saften intet efter i Utsmag. I Norge
og Angermanland, säges Saften, gjord man ogjärdat
benytta den. Der brukar man den inkoka
fade Safft til Mat, til Punsch, som blandt
Brit om Sommaren inkokar den ogjör med
Socker til Gellee. En Del härof uplöst i
Vatn är en tiänlig Drick för Febergubianter
I Sverige är at Snedgarat ofliga Delo af
Åkerbärsaften og Honing [illegible] i Pharma
copéen. Hushållerskorna inkoka Söla med Åker-
Bär
Bladene äro sammandragande og anta
febrilt samtycke og kunna brukas i Gargarisma-
ne. — Bärena ätes af Djuren

Denna Planta finnes i stor Mängd i Ha-
mns Socken [illegible] ingalunda Blader, men de
Blommor [illegible] kommer tidlig i [illegible] mellige Egna
äro Åkerbärenas [illegible] medna Sommartid
at den fallar, jag har derföre funnit, naar
at [illegible] froer är inträffat, [illegible] om Hö-
sten [illegible] Bär fullkomna medna om
Sommaren. [illegible] en Sommar [illegible] funnit
en Bär, hvars Planta [illegible] under [illegible]
röd [illegible] med en [illegible] mycket [illegible]
Safft. [illegible] Bärena hvara [illegible]
de til Plantan hvara mycket [illegible].

jeg forsøgte at afplukke de brune halvmodne Bær og at henlegge disse paa at holde Vinteren over hvor de dog ej frøs; jeg fik en Saft mangedog mager dunklere end den klare brugtelligste Saft jeg havde disse Bær havde naar, de under Sneen være modnede. De Tyttebærrene efter at have været udsatte for Frost, have erholdt en langt klarere og renere Saft, som haver altsaa bevæget mig til at slutte, at den samme Aarsag, maa frembringe samme Virkning hos disse Bær.

[illegible] siger i sin Beskrivelse: Man kan af disse Bær, der plukkes i October eller November eller, som han siger, i Norge efter at Sneen er falden — maaskee fordi, som ovenfor er anført Bærene klarere Saften — lave en meget behagelig og sund Saft, som enten koges med Sukker eller Honning til Syrup, eller ogsaa syltes man dem hele med Sukker eller Honning. —

[illegible] anbefaler ogsaa Saften af disse Bær og siger at Mosen deraf tillaves som af Tyttebær man kan deraf gjøre en Eddikedrik.

8,1.

N:o 57.-

Fig 160.-

Erica vulgaris.-

Calluna vulgaris Nadt.

3dje Slägt.

Ljung Erica

Allmänlig Ljung

Erica Vulgaris

Kar. Märke: Blomkronan inneslutande Blomfodret framstående Kronan 4-deelt, Knappar med Bogenach Bladen motsatta, Hörande Fl. D: 647. Fl. S: 15. Mork Ljung Bastljung Röslyng Bonnelyng. Dansk: Lyng, gemeen Lyng

Besk. Roden grenigt krypande. Stammen buskaktig, rätt liggande, med Roden nagot trenat 1-2 fod hög. Grenarne [illegible] i ändarne blomstrar og bladbärande. Bladene sidde i 4 motsatta rader og äro smaa naalsformi ga [illegible], med Grunden forlængede, glatte [illegible] til Stængelen, [illegible]. Bogenach [illegible], det yderste bestaar af 4 smaa, og [illegible] randstaaende Blade, det inderste [illegible] Kronen formet. Kronen med kjödfarvet, mindre end [illegible] 4 deelt. Blomkronan [illegible] med Grunden 8 = [illegible]. – Blommigjen [illegible] med Bogent Kronet 4 Blomst. [illegible] rundaglig [illegible], 4 [illegible], [illegible], Blomstrar i September. –

Er meget almindelig i Danmark paa Sand-
steder, som ogsaa paa Bjerge. –

Egenskaber efter Rafn: Lyngen har en bitter sammentrækkende Smag uden synderlig Lugt. Det er meget sandsynligt, grundet [illegible] den kalkholdig [illegible] [illegible] at den [illegible] alle andre nyttige Planter; i at mere indeholdigt og giödet Land trives den derimod ilde, saa at den, ved Jordens Forandring og Dyrkning, holdes den tilstrækkelig borte.

Hvor den indtager store Strækninger, har man forsögt adskillige Maader at udrydde den paa, for at gjöre Landet dyrkbart. – Det almindeligste Middel som man har brugt i Jylland er at sætte Ild paa Lyngen i tört Vejr og lade den brænde op. Denne Maade er den simpleste men ogsaa den slettest. Man beholder derved kun meget Aske og alle de brændte Rödder blive tilbage, og lader sig, siden ved [illegible] Pløjning ej opløse til Muld. [illegible] og [illegible] den er den Methode som bruges i Engeland, ved at brænde Grönsværen af [illegible] [illegible] [illegible] naar dette skeer efter de Regler man har i Physiologien at holde sig.

Den vigtigste Forbedring erlanges imidlertid ved Hjelp af [illegible] eller ved [illegible] og Plöj[illegible] [illegible] brugte Englænderne en

en Spade kaldet (: paring Spade, Breast plough :)
hvormed der afskrælles Tørv (: Hardtørv :) af een
Tommes Tykkelse og ½ Allens Brede. Foruden Tilfor-
de bringes Jorden, naar Arbeydet skal skee i
det Store, en svær Harve eller Tromle be-
slaget med Jernbaand og paa hvert af disse
Baand, at 6 Tommer høyt, stærkt og skarpt Jern,
hvorimod man omvender Tordmonnen paa
langs og paa tvers og deraf skiæres Tørven
i dennes behørige Længde og Brede. Efter det-
te Instrument følger da en Ploug, med et
bredt og skarpt Skiær, som afskræller og om-
kaster Tørvene.—

Kan man ej kunde følge disse Veje
til denne Forretning, saa og stilles de af-
skaarne Tørv for at tørres. Siden stilles de
i smaa Hobe, og saaledes: at der bliver
en Aabning i Midten. Man stiller disse
Hobe en halv eller heel Alen fra hinanden
efter deres Størrelse; mogen Tørv kan bli-
ve liggende ved nærmeste Hob, som siden
kastes til. Man stikker nu Ild i disse
Hobe og paa denne Brænding vil den tilkom-
mende Frugtbarhed af Jorden beroe for
en stor Deel.—

Dersom Brændingen skeer hurtigt

af Skrolt, saa at det Hele falder sammen til
en hvidbrændt Aske, vil Jorden imidlertid Sönder-
ligt være udmattet til at frugtbargjöre Jor-
den; dersom derimod Brændingen skeer
langsomt, saa at det Hele mere glöder end
brænder i Lue, at Tørven mere falder
i Stykker, end bliver til Smuler og Asken
holder en graa Farve blandet med mange
Kul, da vil man sikkerlig opnaae sin Hen-
sigt. Man dæmper Ilden med at kaste fri-
ske Tørv paa og Stykker tilsidst med Tæk-
ning af Jord. Med den Jord som ligger
3 til 4 Tommer udenfor Hobene, blander
man nu Hobene selv og udjævner dem over
Agrene, der nu behandles paa sædvanlig
Maade. De første Aar dyrker man her i
Korn- Kartofler, Kaalrötter, eller andre
Rodfrugter, siden Korn og man vil snart
blive betalt for de Udgifter, som Brän-
Behandling medförer. Hvis eller ej den
hele Grund bestaaer i den saakaldte Ahl,
eller en haard Sand blandet med Jern-
Kalk. –
Dersom Lyngen er saa stærk at man
troer at det omtalte Tørvelag af Lyn-
gjennemsnitlig ... er det vel fornödent

sögt at afbrænde den paa fornuftig Maade og
og siden behandle den som ovenfor er sagt.
Det forstaaer sig man foretager og denne
Hedebrand, hvor man frygter for Sandflugt.

Hvor man ikke vil eller har Leilighed til at udrydde Lyngen, kan den ogsaa anvendes til mangen Nytte. I Jylland er den i Egnen omkring Viborg, det meeste Brænde-material næst Tørven. Man heder dermed Bagerovnene, Bryggers og Vaskekjedler, Teglværksovnene etc. Rödderne i Forening med megen Tørv brændes almindelig, og ere bekjendte under Navn af Hedehorn. Lyngen [illegible] man ingen Priis paa til Duur. Planterne giver Faarene en god Föde og det meest om Vinteren. I det Lyneborgske og Vegendri [illegible] man Faarene ud paa Lyngheden i det mai i Foraaret har betydelig noget af Sneen ved en Sneeplog. Dette koster siden Tyngde af Lyngtoppene ved at böjes ved af Sneelaget reiser sig og med Kraft hvorved Sneen afrystes.

Man troer at Lyngen er et Middel imod Lungesyge hos Faarene. Paa mange Steder troer man at de faaer Ormene

nærde til denne Föde, og kunne dere aldrig trives uden samme. Bönderne derimod de see ikke gjerne og man paastaaer i Tydskland at det grasserende Syn og den Sygdom der ere skal være udsatte for Blodstyrt, naar Rugen blomstrer, kunde det ei være usandsynligt at en Planta som besidder sammensnerpende Egenskaber, og som Lægerne saa stærkt vilde anbefale som et Middel imod denne Sygdom, just skulde foraarsage den.

Bierne suge af Blomsterne megen Stof til Honning som deraf faaer en rød Farve. Paa nogle Steder bruger man ei og at plukke Blomsterne ud fra Agerstykkerne naar Rugen blomstrer.

I Tydskland er det Alm. Skikken at See Berberis som vokser under Skov og Dörr, naar man derfor bruger at tjene i Tyske, da udlöser den saaledes til Mad og Frugt barsiör Tornen, hvorpaa den udhører.
Andre bruge den i Hængen i Stedet for Halm, fordi hvilken den har det fortrin at den ... ... og ... og at Rotter og Muus ej söge dertil. Den

sættes til den Ende med Roden ned og Toppen
i Vejret.—
De Börster hvormed man i Engelland gjör
Trægolver og andre Sager rene, gjöres især af
Lyngens Rödder og ere bekiendte under Navn
af Rodbörster. De udgjöre en vigtig Han-
dels Artikel i Egnen omkring Hamborg.
I Frankrig gjöres af de finere Græs Rod-
börster, bekiendte under Navn af Vergettes.
Dette Værktöi beskjæftigede engang en egen
Fabrikke.— Af de gjöres Stængler forskiel=
lige Dragierede.—
Den billige Kost i Engelland, Holland
og flere Steder, gjöres af Lyngens Toppe som
deres Byster og sammenbinder den med Tour;
den brændte Rod lægges i Midten og Toppene ven-
der ind og ud. Et med Straae og Lyng holdt
Tag, skal holde sig meget længere end af mindre
Straae alleene.—
Skotlænderne, skal brygge deres Øl af Lyn-
gens Toppe, hvilket de kalde Ale, ved at
tillægge en tredieddeel Malt og noget Humle.
Det er imidlertid ej at formode, at den, ved
at tilsættes i nogen Mængde skulde give
nogen god Drik.—
Vore Skomagerkoner forbruger Lyn-
gens Stilke som Garnmateriale og findes

dyrket af Albert Berner, siden, efter anmaa-
den Maalgode, indført i Engelland og anbe-
falet af Parlamentet i Irland med en almin-
delig Bekiendtgiørelse derom.

Man kogte nemlig Planten i 3 Timer
i en stor Kobberkiedel, giørde Baandet af
i store Kar, som staaer saaledes at det af
dem kan udtappes og friskt Vand paa.
Hudernes lægges i Baandet naar det har
96 Graders Varme eft: Fahrenheit, hvor
med de bedre gjennemtrænges af Baandet,
og Operationen fremskyndes. Det er vist
at man, efter den fornævnte Maalgodes For-
anstalt, den begaves som Eyeboelen og
at den derover en Tiid blev en Handels
vahre, da der i Aaret 1764 og 65 sendtes
over hundrede tusinde Pund Dyng til Irland.

Efter Dambourneys og Lucxows Forsøg
er Dyngen en ypperlig Farveplante. Det
stødte Pulver af denne Plante gir ulden
Tøj bejtset med Allun en høj og skiøn
tannvarvs gul Farve. Dette, behand-
let paa samme Maade, gir en rød brun
Farve. —

Bejtset med Tinnsolution istedet for
Allun gir ulden Tøj en smuk Lerbrun.

Dette en grønne i det röde brun faldne Farve.

Et Afkog af Lyngen blandet med en mættet Opløsning af Potaske og Alune i Forhold 2 a med Afkoget, gav uldent Töj bejdset med Jern vitriol en mörkebrun og Dette en rödlig brun Farve. —

Ved en lignende stor Tilsætning af en mættet Opløsning af Bordsalt, fik Uldent bejdset med Alune en ikke saare skjøn gule Farve. Dette en smukt brungul Farve.

Nogle have foreslaaet at saae Lyngen i flyvende Sand, men Lyngen voxer ej i Sand for den er bunden, og desuden er Lyngen en af de mest vanskelige Planter at formere med Frøe, hvor den ej udsaaer sig selv.

Det synes paradox, at en Plante, der indtager saa store Strækninger kan være vanskelig at formere; men det er dog virkelig saaledes, og det er først i de senere Aar, at man er kommet efter ved Forsög at formere, de mange skjönne Arter af denne Slags. Hvis de skulle voxe og trives, udfordrer de at nyt Jordmonn; men finder man Torvjorden, hvor Lyngen voxer vild og bringer den först naar den er ganske opløst.

Hvormeget man haver om denne Tiid og ellers forstaaende det at anføre, at den i Norge bruges paa nogle Steder i Hedemarken at skiære den til Hakkelse, befugte den med Meel og give den siden til Qvæget. Saa stærk er den at Bønderne føde deres Heste. Høen af denne Græsart man fordriver Meens. –

No. 58.

Fig. — 159. —

Erica Tetralix.

2den Art.

Mose Lÿng.

Erica Tetralix

Art Mærke: Kronmynnene indsluttede. Kronerne ægformige og deres samlede i et Hoved. Bladene randhaarede og sidde samlede i 4de Rader. Fl. D: T. 81. Fl. N: 369. Norsk Jonsblome, Røsaller, Bughalÿng. Dansk Røsaller, Klokke Lÿng.–

Beskr: Roden træagtig. Stammen buskagtig, nøgen liggende meget grenet. Grenene opreiste, ulodne, de yngre haarede. Bladene lancetformige-ægformige i Randen tilbagebøiede, paa den øverste Flade glatte, besatte med fine Haar, som paa Spidsen bære en Kirtel; de sidde i Krandse 4 i enhver Krands. Quaster Bægerets randhaarede Blade sidde 2de mindre. Blomsterne sidde ensidig paa et skjermformigt Hoved paa Enden af Stængelen og Grenene. Kronerne ere betydelig større og smukkere end paa den foregaaende, smukt lysrøde, aflange, med sammentrukken Munding og 4 tilbagebøiede Flige. Stövet brunt. Pagstaten 1 blomstret. Blomstr. Juli og August.–

Lyngen har jeg fundet i Marken mellem Hammer og Frøyhauget, dog uden Blomster.

Gerskt: Denne Art, siger Hasse, er mindre almindelig, men mere skiön end de andre Arter. Den udbreder sig ej saa stærkt. Hvor den findes nogen Mængde bruges den til at brænde, til Feierbörster, til Tödning – o: s: v: Rör og Kaar tie den deri med mange den af Fæsten.

Hornemann siger dens Skiönhed gjöre den Plads i vore Bogstaller, men den er ej let at dyrke, da den fordrer en fugtig Lyngjord. Forresten har den i Almindelighed mangt tilfælles med den foregaaende.

8,1

No. 59.

Fig. 176.

Erica cörulea

(Menziesia cörulea

3 Art.

Blaa Lyng

Erica cærulea

Art Mærke: Støvdragerne og Støvvejene indsluttede. 4-5 Blomsterstilke i Enden paa Stengelen og meget længere end de udbredte Blomster. Bladene 3 sidede, linjeformige, tornspidsede, samlede. (: Andromeda cærulea Lin.:) Fl. D: T. 57. F. No 18. Norsk Benævning Tommebrak. Greingras.

Beskr: Stammen fornemlig meget grenet ved Grunden nøgen 6-10 Tommer lang. Bladene ere grønne, tæt samlede, glindsende, fine. Blomsterstilkene ligesom Bægerne besatte med kjertelbærende Haar, omgivne ved Grunden af 3 smaa Blade. Kronen smukt blaa. Bægeret rødagtig. Pilgrimme kandelformige. Blomstrer i Juli.

Denne Erica fandt jeg i Marken imellem Hammerø og Fredstangeh, dog ej i Mængde.

Anvendl:- Nytten kan ej denne Plante og Kvæget sige Kummerlighed ubekjendt

No. 60.

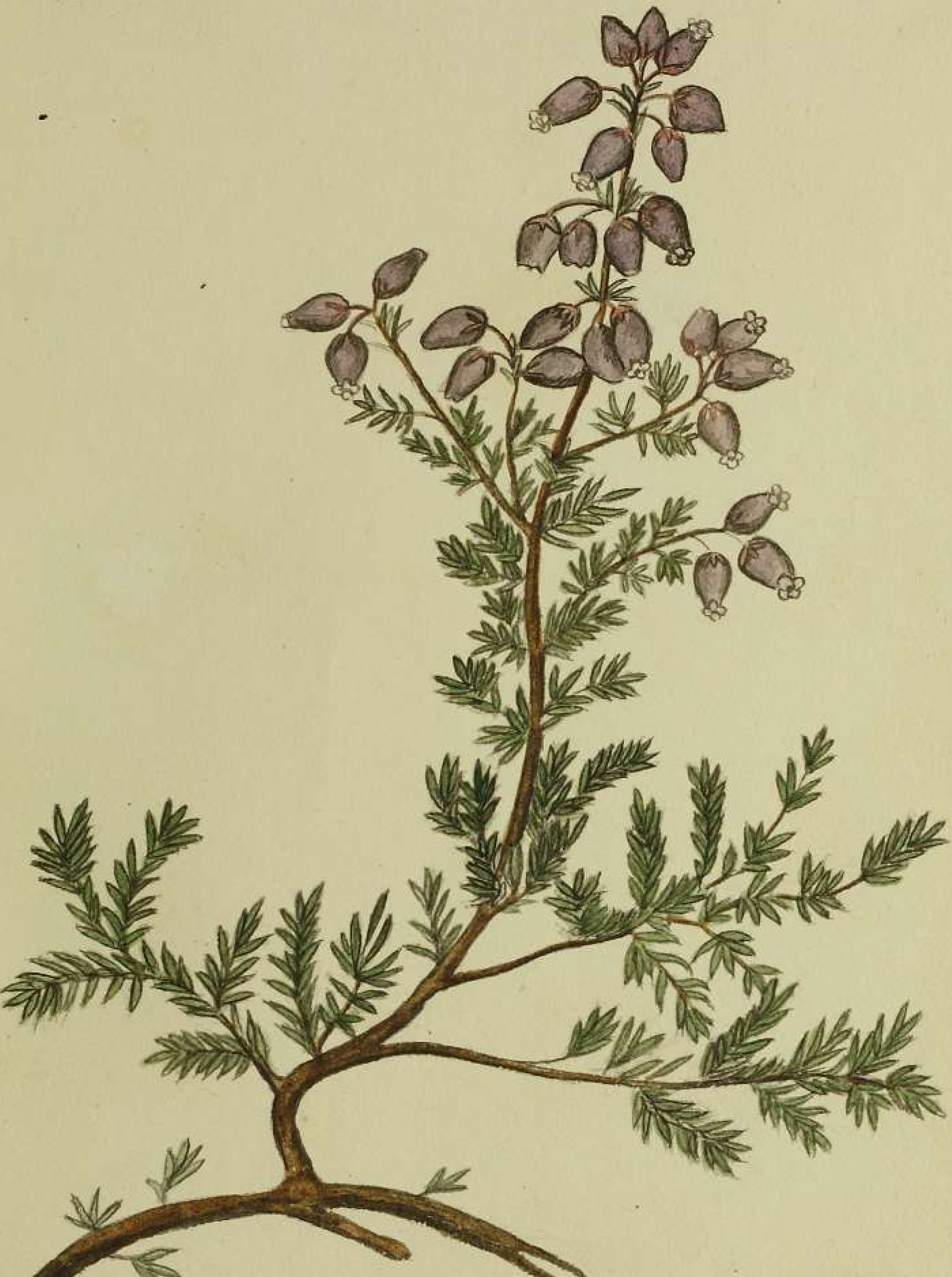

Erica cinerea

4de Art.

Graae Lÿng.

Erica cinerea

Art Mærke: Støvvejen lidt fremragende Kronen kugleformigt. Kronerne ægformig Bladene i 3 Krandse. Fl. D. T. 38. Fl. N. 367.
Norsk: Graae-Lÿng.

Beskr: Stammen buskagtig og grenet. Grenene opretstaaende beklædte 1-2 Fod høi. Bladene 3 sammen i Krandse linjeformige, stive glatte, spidse. Blomsterne i bladede Klaser i Enden af Grenene og Stængelen. Blomsterstilkene faae, farvede. Kronerne ægformig-klokkeformige tykke med Grunden ud i Mundingen, 4 kantede blaaagtig røde. Bægeret glat med 2 smaae Blade ved Grunden. Kapslerne rundagtige 4 klappede. Blomst: Juli August.

Egenskab: Faaene gaae ei denne Art. Hvorimod man siger Bierne ere meget forsøgte paa denne Art. I Holland farver man Tøi guult med Røggenalunen.

No. 61.

Fig 154.

Daphne Mezereum

4:de Klass.

Almindelig Kjelderhals
Daphne Mezereum

Art Mærke: Blomsterne i [illegible] paa Stængelen. Bladene lancetformige affaldende. S.S. D: T 268. F.S.N: 22. Norsk Navne: [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Navne. Dansk Kielderhals

Beskr. Roden grenet meget stor. Stammen buskagtig, meget grenet 1–3 fod høj. Grenene seje, bladede ovenfor og nedenfor Blomsterne. Bladene ægformige. Blomsterne fremkomme førend Bladene, og sidde i Talle (3 i Knipper) og ere mellemstaaende. Kronen [illegible] [illegible]. Bærrene [illegible] kugleformige højrøde. Blomstrer i Marts og April saasnart Sneen smelter.

[illegible] findes paa de fleste Steder i Sommer-Dagen, men især ved Gaarden Neder-Leren og [illegible] som [illegible] [illegible] mig bekjendte. Også fandt jeg den i Hatfieldtale

Egenskab [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]

udsöndrer alt hidtil en Fornemt sin herlig Duft over Sommeren, hvoraf den afgives. Dens Bark og Blade yttrede Virkning imod dem, som nyde dem, med en Bedövelse i Lungerne, der maa gives i flere Timer. Den stærke Lugt som disse Dele besidde er med Sikkerhed i frisk Tilstand, men haber vi ikke ved Törring. Den er overmaade farlig men ogsaa overmaade velgiörende for Mennesket, alt i Forhold til de Lungesiugdomme, imod hvilke den bruges og til Mengden som nydes deraf.

Adskillige som den törrede Bark foraarsager heftig Brækning, naar et Afkog eller Pulver deraf gives indvortes; men i smaa Qvantiteter gives det med nogen Nytte. Det er urin og sveddrivende, virker imod Slimfladerne af Kroppen og bruges med Held imod langvarige Brystsvagheder, Hudsygdomme af venerisk Aarsag, mod Rheumatisme etc. 1 Qvintin af den friske med 3 ℔ Vand indkoges til 2 ℔. Deraf gives i Begyndelsen ½ ℔ siden mere. Af Barken tages 1 Lod til 6 ℔ Vand, som indkoges til 4 ℔, hvoraf han om Dagen drikker det halve 3 – 4 Dages Omgang. —

Paa Huden foraarsager Barken en

heftig Tørhed og Betændelse, forbundet med
nogen Smerte. Den knuste mangfoldige Sim-
simpe Blommer paa Stedet hvor den ligger og
understikkes paa nogen Strækning derom-
kring. Saaledes knust er den et herligt
Middel mod adskillige kroniske Sygdomme
hvor man kan mærke Nytte af en stærk
udvortes Pirring. Man bløder den først
i Eddike eller Vand og lægger et friskt Stykke
paa Morgen og Aften og vedbliver dermed
indtil Stedet begynder at gørske.

I Norge er Barken et Huusmiddel imod
gamle skarpe Saarheder eller Buulder. Man
blander 8 Lod Bark med 3 Lod Svinefedt og
1 Lod Druue, koger dette sammen i 2 Potter
Vand, og gnider Buulderne dermed.

Bærrene foraarsager en ubehagelig
Tørhed, stærk Bugløb, Blodtrækning og selv
Døden naar de nydes i nogen Mængde. Bær
dette saaledes en ung Pige. Disse fordøje
Ørn og Ugle f: Ex: dræbes af disse Bær. Hvem
Ungst skulde foraarsage Blodgang, men
Kramsfugle fortære dem med Begjerlighed og
uden Skade. —

Det er en høist farlig Skik, som man har
paa nogle Steder, at sætte disse Bær paa Brænde

Viin eller Öl for at gjöre det mere gjæren-de; ligesaa farligt er det at bruge dem ifstedet for Humlebær Heyrhilde anbefales af Provsten Beyer i hans Bog angaaende Bryggeriet.

En meget god röd Malerfarve tilberedes af Bærrene; de nydeligste Fruentimmer bruge den til Sminke. De blodröde Stængler gaae en grönguul Farvetinge, hvori Uld, som var bejdset i Wismuth, antog en guulbruun Farve.

En Busk som denne, der er saa meget bekjendt, siger videre Aufli, fortjener ingen vidtlöftigere Anbefaling for at blive dyrket i Haver og nyeste Anlæg. Den lader sig formere ved Bærrene som lægges i en god Havejord, strax efter at de ere faldne, ½ Tomme dybt. De fleste ville gaae op til næste Vaar, nogle ligge længere. Ved Afleggere og Stikker lader den sig og let forplante.

Hornemann har intet videre end det af Lehmann anförte; det samme gjelder ogsaa om Schmidt i hans Naturhistorie. Bonnevie anfører den under Pillerhals, men siger at dens Brug er farlig.–

Wendt siger i sin Anmærkning: 5) Man afskraller Barken — (: som almindelig er blaagrön :) af de yngre Grene, og lader Busten, som Bönder meget helst ved Barken blive siddende. Afbarkningen skeer almindelig i Februar eller Marts, deels er Barken kraftigere end sonst, naar den tages af Træet om Efteraaret, efter at Blomstrene ere vordne. Erfaring har lært at den Bark er virksomst, som afskrælles fra Stammen ind til Roden, men Træet gaaer almindelig, efter en saadan Afbarkning, ud.

Den tørres i maadelig Varme eller Luft, tørt og gjemmes hen at tört Sted, og taber ved Tørringen $\frac{17}{32}$ af dens Vægt.

Den 20 i Marts 1825 var i Fosnes Sogn, i nordre Trondhjems Amt, omtrent 594 for=skiellige Huusdyr af en Mængde Ulve som gjennemstreifede dette Sogn, blev der fremsat i denne Anledning, af en Anonym i Adresseavisen No 12 Aar 1826 følgende Middel

Jeg erindrer at have læst i Tønne's Thea=tre Anga pag: 374, hvorudi han fortæller at en Lieberg's Tieven var en stor Mester at

fange Ilder i den af ham beboede Provinds
paa følgende Maade:

Han lod fylde tykskinnede Tarmestum-
per, ikke længere end 1¼ Alen i det høieste
med stinkt Krud, ingredienserne med Klem-
ning af Boldergalsbor — gode omkaalte
Tinder-Bær — og tilsidst Honekage. Hvordem
Tarme bindes vel og er denne Pølse nalog fa-
stor, at Ilderen kan sluge den ud, uden at
tygge den. Men man maae have Haand paa
denne Pølser til Udtagning.

Men Kunsten ved denne Fangst bestaar
ifordeni, at kunde tillægge det Vitium
d: e: den Snørrelse, hvorved Ilderen har
lokket, med hvilket Vitium at fylde
Røg eller andet saaslag ind i Hullernes, hvil-
ket anstrengte Saaslag bindes i en Snor
og af en Mand til Hest — formodentlig
til Hjords fjernes det af Ilderen — trækkes
bag efter Hesten i alle Directioner, hvil-
ke Ilderen søger efter med Begiærlighed.
Hist og her udkastes af de forgiftede Pølser,
hvilke Ilderen slugen i sig og døer deraf.

Dette Vitium eller Tilen, siger Pro-
fessorerne haver jeg tillagt paa følgende

Maade: Man tager 1 a 2 Mark Faarefedt eller i Mangel deraf Svinefedt, smelter det i en reen Casserolle og kommer deri 2 a 3 [illegible] Hvidlög, Gräslög og saamegen Campher som af en Ertes Störrelse og jeg troer ogsaa lidt Honning; lader dette smaalig koge saa meget, uden at blive brunt til en tynd Salve. Med denne Salve indsmörrer man det Anslag, som skal i Skoen trækkes efter [illegible] Tid.–

I denne [illegible] hvor denne Curen det nogen i de slette Skoe, var det önskeligt at Indbyggerne vilde forsöge dette Middel, som [illegible] de dyrebare Bör bestandig kunde samles og de aldrig [illegible], der ofte tilföjer dem betydelig Skade.

[illegible] bruges derimod, som at Legeme [illegible] baade for Draaberne og Munden. Jeg kjender en Kone, som blev af sine Börn befængt med det almindelige Skab, hun brugte af frisk [illegible] Bark koge en Suppe og med denne vaskede hun sit hele Legeme, dog uden Virkning for sit Udslet, men besynderlig nok ogsaa uden skadelig Virkning for hendes Sundhed.

Endnu bemærker jeg at Fruentimmer, der har været i min Bekiendtskab flere Aar, der er plaget af en saa rasende Hovedpine, at naar Paroxysmen kommer er hun ganske berøvet sin Bevidsthed, men ved at bære sit Hoved i en Pung af dette Daphne Mezereum giver Hovedpinen sig og udebliver i længere Tiid at hjemsøge hende.

Desuden bruges Barken af denne Busk som et Præservativ for de slemme Sygdomme blandt Hornqvæget. En [illegible] af Roden ere nyttig naar Creaturerne ere syge, nemlig mod Lamhed, som alle universal Midler, ej skulde give forønsket Virkning, men dog har det i flere Tilfælde gjort Nytte.

Naar Qvinden har den Svaghed, der følger dem med at de beholde sin Tiid, da bruger man her i Landet at mægte den i Laugen af Tiid der giør en herlig Virkning, da Sygdommen straks ophører, maaske ved den inwortes Drug, der fölger saadanne Omstændigheder, skulde naturligere at give dem at drikke. —

N: 62..

Fig: 167..

Polygonum vivipar

8=Deild

Þrefimmunda Trigynia

1sta Deild.

Polygonium Jslenskt

1.) Teg. Polygonium viviparum

[illegible] [illegible]

Ætt. Merki: Stönglarnir [illegible] [illegible] at Teg. Blöðin lensulags formuga, í [illegible] [illegible] Fl. D: T. 13. Fg. N: 9. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] af [illegible].—

[illegible]: [illegible] [illegible] [illegible]. Stöngullinn [illegible] 6=10 [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]=[illegible] formuga, [illegible]. Stöngulblöðin [illegible] formuga=lensulags formuga, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]; [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] og [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] af Stönglinum [illegible] at [illegible],

1–2 Tommer lange, tungeformige, [illegible] [illegible], glindsende Blade. Kronerne skinnende røde. Kronen 5 deelt. Fleeraarig, blomstrer i Juni og Juli

Denne Plante voxer meget almindelig i Norges Fjelde; jeg har gaaet [illegible] der fundet den af en [illegible] [illegible] den har været brugt til Føde i Aarene 1812.—

Egenskab: efter Gunnerus kan den [illegible] af [illegible], Lungesyge og [illegible] [illegible] [illegible] og af [illegible]. I Norge er den paa [illegible] der blomsten brugt til Brød og Gunnerus anbefaler den i denne Henseende meget.

N: 63.

Fig: 168.

Polygonum aviculare.

2den Klass: Polygonum aviculare

Ledstrakt Pilört

Kjendemærke: Blomsterne i Bladhjørnerne. Bladene aflang-lancetformige; i Kanten ru- Blomsterne uden Stilbladene hinde. Stengelen fremliggende, udbredt.

Fl. D. T. 803 Fl. N. 309. Norsk: Haardgræs Tungræsse, Fuglefrø, Tilingsgræs, Tramgræs, Hønsebir. Dansk: Veigræs Hundekrise, Hønsegræs.

Beskr: Roden bestaaer af mange lige Traader. Stengelen udbredt, nedliggende, grenet, trind, stribet, ½=1 Fod lang. Bladene ægafrunde, glatte, hvide sølvglindsende Skeder af sølvglindsende Hinde erstatter Stilbladenes hinde fine, deelte med fine Kanter. Blomsterne smaa, stilkede. Kronerne røde og hvide. Blomsterne ... Frøet ... 3kantet. Flerårig blomstrer fra Junii til Efteraaret.

Egentlig er denne en af denne Plantes Arter, hvoraf gives flere med Hensyn til det Forandringer ... regne.

den her opregnede Slægter Polygonum aviculare Latifolium Breit- eller Bredbladt vildtvoxende Hulrund.

Efter Aasen da kan denne Urt, hvis Blade ere tydeligen ¼ Tomme brede til en Tomme lange, udbrede sig paa Jorden indtil 2 Alens Længde. den forekommer her i god Jord i Haver og Veje.

Egensk: efter Smag: Denne Urt har en meget sammensnerpende Smag. Den er gavnlig baade udvortes, som at Saar-middel, indvortes mod Blodløb. Det kan i det højeste tjene eller som at Hæmorrhoid i Mangel af noget bedre.

Den er et slemt Ukrud i Haver, som hverken kan udrydde den, bedst udryddes de i fugtige Haver. Man holder en for at den er Faarene skadelig, da den skal for aarsage dem Forstoppelse og Tarmsyge. Frøet er en behagelig Føde for Fuglene og da det findes i saa stor Mængde kan de det meloyske bruges af Mennesker.

Thunberg anmærker, at denne og et par andre Urter, som have nogen Lighed med den dyrkes i Japan, hvor man farver

har jeg ikke og Bomuld blaat farvet.
Loureiro anfører Planten, som dyrkes der,
for en nye Art. Polygonum tinctorum
og Doumbournay har ikke af nogen Plante
kundet uddrage nogen blaa Farve.

Hornemann siger foruden det at en
Ænder Duer Fugle og Svinene [illegible] æder
dens Frø med Begjærlighed, for Faarene
skal den, naar den voxer paa fugtige Steder
være skadelig. Paa Roden skal der under
tiden findes en Art af Cochenille Insekt
eller Land hvorfra dens nytige Sæde
[illegible] Tøjeblod.

No. 61.-

Fig 171

Paris quadrifolia

Fjerde Orden

Firqvindede - Tetragynia

i Slægt. Paris

Paris quadrifolia

Almindelig Firblad

Det Mærke: Med 4, sjelden 5, krandsformige, ægformige Blade paa Enden af Stengelen. Fl. D: T. 139. Fl. N: 129. Norsk: [illegible], [illegible]bær, Bjørnbær, [illegible], [illegible], [illegible]bær, [illegible], [illegible], Firblad. — I Norge er dette Bær bekjendt under det, og paa [illegible], [illegible] [illegible] Troldbær. Dansk: Firblad, [illegible]bær, [illegible]bær, [illegible]bær, [illegible]blad.

Beskr: Roden lang, krybende, [illegible]. Stengelen [illegible] enkelt, rund, [illegible], stribet, glat, blomsterbærende, 6-10 Tommer høj, kun bladet i Toppen. Bladene [illegible] under Siden ere 4, sjelden 3, ægformige, helrandede, glatte, [illegible] mørkegrønne, [illegible]. Blomsterstilken sidder paa Enden af Stengelen ovenfor Bladene og ere [illegible] [illegible], 1-1½ Tomme lange. Bægerbladene [illegible], lancetformige, [illegible] ægformig [illegible]. Kronbladene linieformige, grønne og [illegible]. De sidde [illegible] imod Bægerbladene. [illegible]formige Støvknappe sidde [illegible] Støvtraadene paa [illegible] af de grønne Støvtraade og ere [illegible]. Frugtknuden 4 kantet, [illegible] [illegible].

agtig, mørk-violet. Støvknapperne gule.
Bæret sort, 4 rummet. Flerårig. Blomstrer i Maj.—

Denne Plante findes meget almindelig i vore Skove især har jeg seet den paa de ydre Strandsider i Moss Sogn.

Egensk: Planten er giftig og af et ualmindeligt Udseende. Den har ingen udmærket Smag, men en ubehagelig Lugt. Dens Rod foraarsager Brækning, naar den gives i Pulver fra 35 til 40 Gran. I Forening med andre Brækmidler virkede den efter Coster og Willimets Forsøg stærk, hvor den var allene at givet flere Gange og i større Mængde uden Virkning. Bladene og Bærrene have de Ældre beæret med saamange forskjellige Dyder at de ere meget anseete, som et Demi vegetal-Middel, der som ikke de Kundskaber vi nu besidde forbyde at bruge saaledes. Man har nogle Exempler paa, at Bærrene ere giftige for Høns og flere Fugle.

De tørrede Blade skulle efter Linders Forsøg give Garn, som er beiset i Allun en rød Farve. Bærrene give en grøn Malerfarve.

Hermann siger naar Bladene afplukkes denne Plante før Blomstringen, tørres og koges med Garn, som er beiset i Allun, skal de farve gulgrønt. Af de modne Bær laves i Frankrig en Malerfarve.

N:o 65.

Fig 175.-

Andromeda polifolia

Tionde Klassen

Tiomännade Decandria

Första Ordn.

Enqvinnade Monogynia

1sta Slägt: Andromeda.

Andromeda polifolia

Rosmarinbladig Andromeda.

Slägtmärke: Blomsterskaften samlade i ändan af stammen. Bladen regelvisa, lancettformiga, i kanten tillbakaböjda, undersidan blågröna. Fl. D: T. 54 Fl. N: 297. Liknar och kallas vild Rosmarin.

Beskr: Roten trädaktig, grenad, krypande. Stammen buskaktig, liggande vid grunden och uppåt med toppen, grenig, glatt, 1–1½ fot hög. Bladen ständigt gröna, styfva, korta, skaftade, [illegible], spetsiga. Blomsterskaften sitta nästan i en skärm och äro 1 blomstrade, ½ tums långa, [illegible] vid grunden med 2 äggformiga [illegible]. Blomkronan röd. Kronan klockformig, [illegible]. Strängarne [?] 2 spetsade [?] i ändan [illegible]. Ståndknapparne [?] 2 [illegible] i ändan hårda [?]. Växer [?] [illegible] Kärrfälten [?] [illegible]. Blommar i Juni. —

Egenskab efter Navn: Bladene ere lige, ne-
gat [?] villee [?] og sammenhængende. Hvis den
samles i Mængde, kunde den med Nytte
bruges i Farverier. Dens Brug kunde [?]
bidrage til at binde de løsere Mosser,
og gjøre dem skikkede til Tørv. –

Kvæget [?] æde den ikke gjerne; Svin [?]
vigsbage [?] de gelam [?] og anden Uvinsuld [?]
man [?] maae [?] den siden. Svinene æde den.

Den er saameget som de øvrige Arter af
denne Familie Slægt vanskelig at dyrke og
formere. Frøet gaaer sjelden [?] og, og naar
det end gaaer op kaster [?] Planken [?] sjelden at
forplante [?]. Frøet af de Arter, som voxe i
Moser og dybe [?] Steder, saaer man paa en
fugtig Jord og dækker dem [illegible] med Mos.

Fig 180.

Pyrola rotundifolia

2:dra Slägt.

Vintergrön Pyrola

1:sta Art Pyrola rotundifolia

Rundbladig Vintergrön

Art Märke: Ståndsträngarne uppstigande. Stämpeln nedböjd. Blomsterklasen mångblommig. Fl. D: T: 110. Fl. N: 119. Norsk Vintergrön(?). Danske: Vintergrön, Vinterlilje.

Besk: Hela plantan 6-8 tum lång. Roten trådformig krypande. Stänglarne upprätte, enkle, kantade, bladade, 1-2 tum långe. Bladen gemensamt(?), skaftade, nästan trind runda, glatte, helbräddade, eller otydligt tandade, ofta vid grunden. Från midten af stjelken eller stängeln, sitter en 6 tum lång blomsterstjelk, som har 3-4 hinnaktiga(?), ... lansettformiga ... Blomklasen mångblommig. Blommorna temligen stora, hvita. Blomsterskaften ... 2 linier långe, nedböjde og hava vid grunden ett spetsigt lansettformigt blomsterblad. Stoftknapparne trinda. Stämpeln mycket längre än ståndsträngarne.

Denna mycket sällsynta plantan hafver jag funnit uti Hammars trädgård i Kratsjön(?) från norra sidan; derjemte ... flera ställen.

Egensk: efter Aafin: Denna Planta är mera förtärande för Djur än nyttig för Läkemedlen och Apotekskonsten. Den har ingen Lukt, men en skarp bitter förargande Smak, der tillika är bitter. Dessa Egenskaper hafva förorsakat förslaget at den en plats ibland Läkemedlen, af hvilket Skäl den fordom är uppställd. Dess bruka Läkarne och Fältskärerna, den använda i form af Thé, mot åtskilliga Sjukdomar isynnerhet Bukflöd och Blodgång. Med Afkokat nyttas Vin.

Den begagnas af Hemmansbonne uti-tha gen af Skeden. Samma dermed som de följande Rötter, skarpa Sönderdelningar imellan Bukstenarne och Fötterna. De emellertid icke at förtjena en plats i Gummorna men nämligt at dyr-ka. De fordra stöppa en lös Mulljord af förrådnat och uplöst Jord och tåla icke at rötterna blottas med Omsättning.

Bönderne säga at på Öland bruges en Afkokning af denna Plantas Blad at dricka mot Bröst Sjukdomar.

Et Decoct är godt för Saar och den vogher och för Bröst ... chroniska Sjukdomar. — Dunus

No. 67.

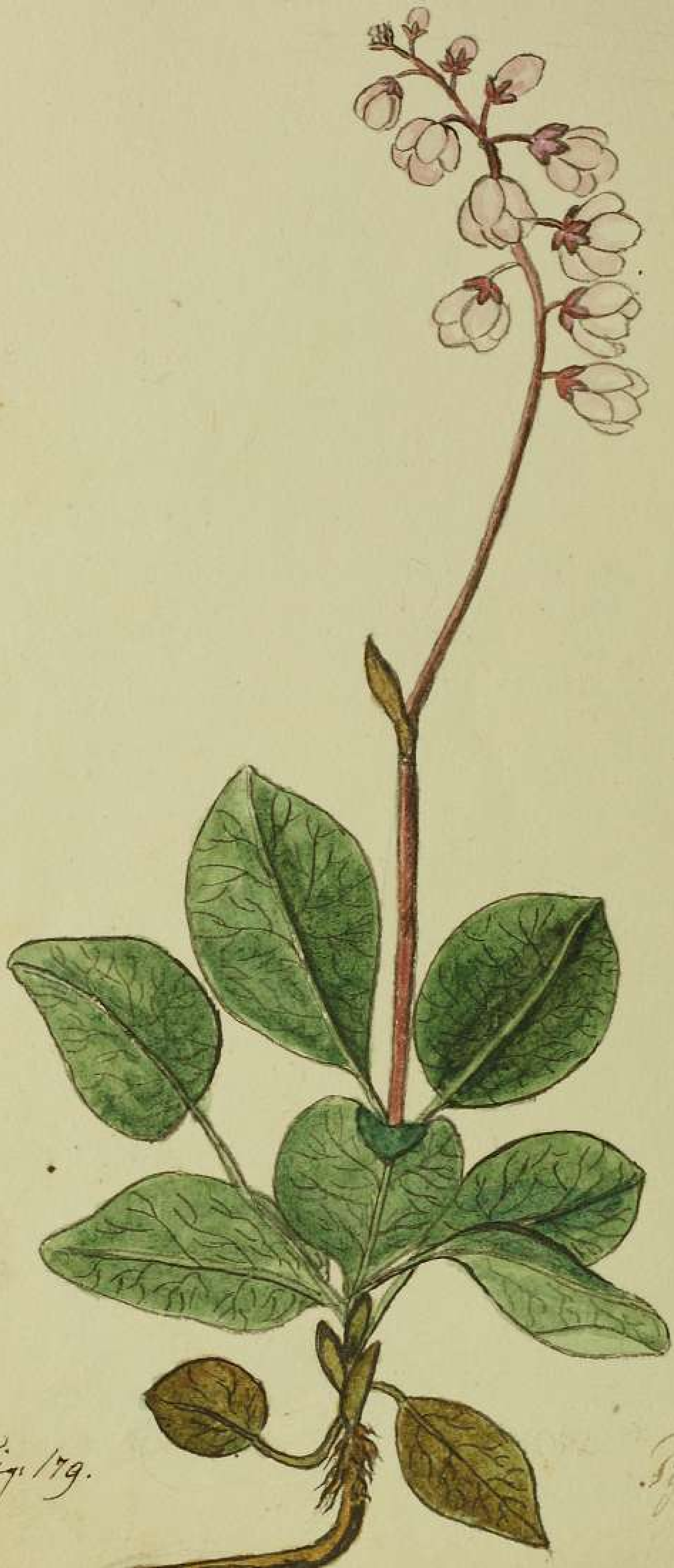

Fig. 179.

Pyrola minor. –

2=Art. Pyrola minor
Liden Vintergrön

Art Mærke: Støvdragerne og Støvvejen rette. Blomsterne adskilte paa Stilken. Fl: D: T: 55. – Fl: N: 121. Dansk Vintergrön, Norsk [illegible]. –

Beskriv: Den ligner meget den foregaaende, men er sædvanlig mindre. Bladene ere mindre kredsrunde og have en tydeligere Spids, hvorved Enden paa disse er mere tilrundet. Bladstilken har kun i[illegible] skjælformigt, [illegible] Skjel. Blomsterne ere kun halv saa store, rødagtige. Bægeret rødagtigt kun halv saa stort som Kronen med ægformige Flige. Støvvejen meget kort og ganske ret. Blomstrer Juli og August.

Den findes ikke sjelden saavel i Skovmarken paa Hammers Præstegaard, som ogsaa i Skjelskogen f: Ex: Bryggefjeldsaken etc: –

Egenskab: saavel efter Lugten som Farven, men anvendes den paa samme Maade som foregaaende Art.

Vi og Østerne siger Linnæus bruger denne Plante, for Tandpine eller Øjensvaghed dels ved at smøre Øjne dermed eller ogsaa ved en Infusion af Plante[n]

N:o 68.

Fig 177.–

Pyrola uniflora.

53de Art. Pyrola uniflora

Eenblomstret Vintergrön

Art. Mærke: Med en enlig Blomst.
Fl. D.: T. 8. Fl. N.: 122. Norsk: Eenblomst, [illegible]blom, [illegible], Liden [illegible].

Beskr.: Roden krybende [illegible]. Stængelen [illegible] kort, trind, kantet, bladet. Bladene [illegible] og formige eller næsten kredsrunde, [illegible], glatte. Blomsterstilken lang, opret, trind, glat [illegible]. Blomsten [illegible] hvid [illegible] [illegible], [illegible]. Kronen hvid med røde Striber. Støvvejen opret, længere end Støvdragerne. Arret 5 delt. [illegible] aarig blomstrer i Julii.

Denne meget smukke lille Blomst fandt jeg i [illegible] paa [illegible] Vejen til [illegible]. Senere har jeg ogsaa fundet den i [illegible] [illegible] Skovmark.–

[illegible]: efter Hornemann den har en behagelig Lugt, som Lilje Convalaria. Den er [illegible] anvendt imod [illegible].

[illegible] har jeg denne Plante, der [illegible], ej fundet i Danmark.

N: 69.-

10,2.

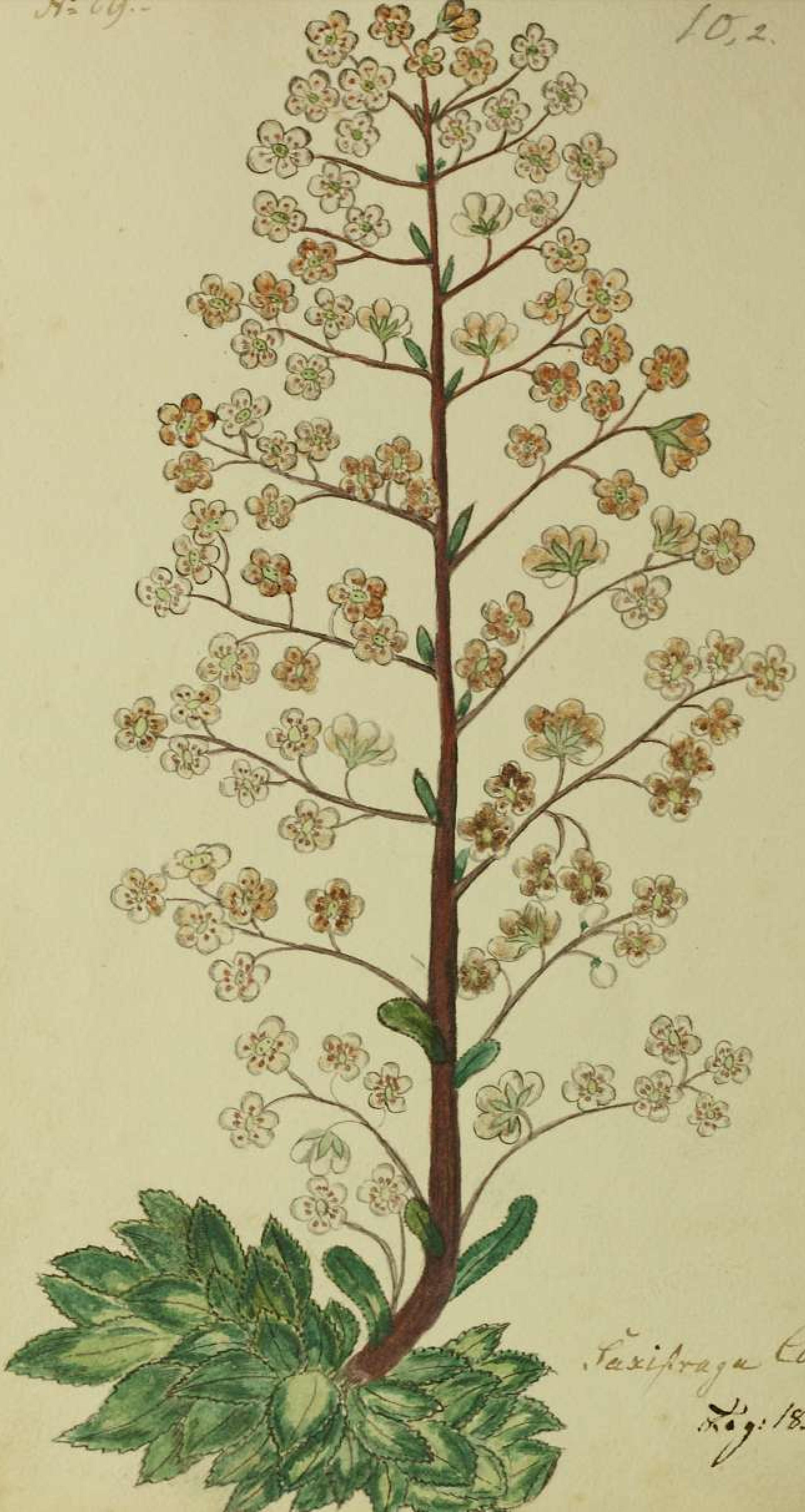

Saxifraga Cotyledon

Pag: 183.-

Anden Orden

Decandria Digynia

1te Slægt ~~Cotyledon~~ Saxifraga

Saxifrag: Cotyledon. – Nagle Steenbræk.

Slægt Mærke: Rodbladene, sammenhobede, tunge-formige, bruskagtig-tandede. Stængelen bladet, topformig deelt i Enden. Bægerne besatte med kjertelbærende Haar. Fl: D: T: 241. – Fl: N: 13. Norske: Sildblommen, Steengræs, Fjeldkrone, Bergkrands, Bergkrone, Tungegræs, Fjeldrose, Heyfylde. I Hallingdal kaldes det Bjergpil. Dansk: Naglebæk. –

Beskr: Af denne Plante træffes der utallige Exemplarer paa de norvegiske Bjerge, hvor af denne Egns Beboere kunde gjøre en egen Brug. Stængelen er rank, glat, besat med Blomster nedenfra Roden af, ½ – 1½ Fod høj. Bladene stive, temmelig brede, glatte, de yderste krumme, de inderste hvælvede; ved Grunden af hver Blomsterstilk sidder et ægformigt-lancetformigt, skjærpt tandet Blad, ligeledes ved hver Blomsterstilk kun ere disse mindre – jeg vilde tilføje alle Blade ere tykke – Den har mangfoldige Blomster. Kronbladene ere nedenfra hvidbrunede, hvide. Bægerbladene ere haarede.

Denne findes meget almindeligt i Nor-
rige, især i Fjeldrifterne ved Kaafior-
dens Bredder; jeg har også seet den voxe
og til Fjelds, hvor dog Indbyggerne, hin-
fremmest den som en Fjeldurt og meget
langer Vext end ved Söesiden, hvor jeg
har seet den indtil 2 fods Höjde.

Egensk: Lappen har hverken denne Urt
ej heller de efterfölgende af mig samlade
Hornemann derimot siger, at Bladene
skal brugas i Norge til at lægge paa brandt
Saar. — Virkelig ligner dens Blade me-
get Sempervivum, da Bladene ere tykke og
saftrige. — I Finmarken har man hertil mig
bekjendt, ej giort sig nogen Nytte af den-
ne Plante. —

10,2.

No 69.

Tig 1847

Saxifraga oppositafolia

2. Art. Saxifraga oppositifolia
Purpurrødt Steenbræk.

Art Mærke: Blomsterbladene ægformige, modsatte, taglagte; de øverste randhaarede. – Fl. D: t: 34. – Fl. N: 53. Norsk Bergsildre.

Beskr: Roden trævlet. Stænglerne af meget forskjellig Længde, ofte henimod en Fod lange, fremliggende, meget grenede, undersiden rodskydende. Grenene tæt bladede, de blomsterbærende oprette. Bladene tætte, brede lidt kjølede, stribede, hule, de øverste i Enden paa Grenene ofte lidt nagelvise; de nederste ere visne, men de øverste ere grønne. Blomsterne i Enden paa Grenene og Stænglerne. Kronbladene mørkrøde, meget omvendt ægformige. Blomsterstilkene udelte. Boggerne sidder midt paa Frugtknuden. Flerårig. Blomstrer i Maj og Junii.

Denne Plante fandt jeg paa min Reise over Dovren, at Fjeld i Jemnes Fjerding imellem Gaarden Bryggefeldshe og Smalsundmoe.

Egenskab – ubekjendt. –

3. Art. Saxifraga cernua
Nikkende Steenbræk

Art Mærke: Bladene haandformige stilkede. Stængelen løgbærende. Kuglen oven for Bægeret. Kronbladene indbøjede i Spidsen. Fl. D. T. 390 — under Navn af Saxif: bulbifera Fl. N: 528. Norsk Løgsilla (o: Løgsilra) Løksilre.

Beskr: Roden knoplet belagt med [illegible] formige Skjæl, ofte forenet; Stængelen opret [illegible] i Toppen, nedentil udvalt og en Blomsterhol, [illegible] glat, bladet. Rodbladene og de nederste Stængelblade langstilkede, nyreformige, [illegible] rundte, [illegible] grönne, delte i 5 til 7 Lapper, glatte; de mellemste Stængelblade kortstilkede, 3delte; de øverste siddende, lancetformige og have i Hjørnerne røde Løg. Blomsterne enkelte paa Grenene eller Stænglerne. Bægerfligene aflange, jevnte. Kronbladene hvide udrandede 3nervede. Flerårig. Blomstrer Juli og August.

Denne Blomst fandt jeg i Fjeldstrøget i Hammers Sogn og den svarer til Oeders Saxif: bulbifera og til Gunnerus Beskrivelse over Saxif: cernua — da den derimod afviger fra Oeders Saxif: Cernua Tab: 22. Gjengivt: ubekjendt

10,2.

No 70.

Fig 185.

Saxifraga cernua

No 71.-

Fig 188.

Cucubalus Behen.

Tredie Orden

Treqvindede (Trigynia)

1ste Slægt

Smælde Cucubalus.

Blære Smælde Cucubalus Behen

Det Mærke Blomsterne udskilende i andet Kronbladene tvekløvede. Bægeret [illegible] opblæst, netformig aaret. Bladene lancetformige. Stængelen opret. Fl. D. 914. Fig. No. 8. — Norske Benævnelser: [illegible] [illegible] Danske Smældeblomster [illegible], Klangeblomst. —

Beskr.: Roden [illegible] grenet. Stænglerne opstigende [illegible] Roden, oprette, grenede glatte, [illegible] blaagraae [illegible] 1 Fod høje. Bladene [illegible] lancetformige, [illegible] glatte blaagraae [illegible], [illegible] lancetformige. Blomsterne [illegible]. Bægeret [illegible] [illegible] [illegible] Kronbladene [illegible] tvekløvede [illegible]. Blomstrer i Junii og Julii.

Denne Blomst findes meget almindelig i [illegible] i [illegible] mange Egne omkring i [illegible]

kommer: efter Aften: Denne Planta har
faaet Navn af Vejret, som forbliver naar
det klarner ikke. Den udmærker sig fra
han med Dug eller Regn; men de unge Bla-
de bruges nogle Steder som Kaal og af Bøn-
derne. Ved hvor man i Nordpalt skaffe sig at
gnave, der er skiønligt.

Hornqvæget æder den ikke med Lyst; men
Bierne søge dens Blomster.

Herimod anmerkes efter Linnæi Be-
retning at Creaturerne æde den i Norge med
Begjerlighed, det samme synes man at kunde be-
vidne fra egen Egne, hvor Creaturerne al-
deles ikke vrager den.—

10, 3.

№ 72.

Silene rupestris

2dra Slägt.

Silena — Silene

Fjäll-Silena Silene rupestris.

[illegible] Blomstrena [illegible] i en [illegible] Kronbladen [illegible]. Bägaren trind. Bladen lancettformiga Fl. D. T. 4. — Fl. N. 670. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Bsk. Roten [illegible] [illegible]. Stjelken [illegible], [illegible], den öfversta Del grenad — 4=6 Tum hög bladet glatt, trind. — Bladen motsatte omfattande, lancettformiga, [illegible] glatta [illegible]. Blomstren [illegible] långa, fina skaft. Bägaren [illegible]. Kronbladen [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] Blomstrar i Juli och Augusti.

Denna planta fann jag i form af en [illegible] på fjället [illegible] i [illegible] [illegible]

10,3.

№ 73.

Stellaria nemorium

Fig 194

Vext.–

Fladstjerne Stellaria

Bredbladet Fladstjerne
Stellaria nemorum

Kort Mærke: De nederste Blade hjerteformige stilkede; de øverste ægformige, siddende. Blomsterkronen længere. – Fl. D: T. 271 Fl. N: 232.

Norsk: Dygræs Dvergnagl – Dansk: Höjahrün

Beskr: Roden fiin lidt krybende; Stengelen lidt fremliggende ved Roden, derpaa opret, tyndgrenet, bladet, lidt haaret og henved 6=10 Tommer lang. Bladene regelmæssig modsatte, hjerteformede spidse. Bladstilkene omfattende paa den nederste Side haarede. Blomsterne i Siden paa Stengelen. Bægeret ved Grunden haaret, i Kanten hvidhindet. Kronbladene aabne hvide, dybt ådelte. Frugtstilkene lidt nedbøjede. Kapselen aflang. Planten er i Blomstring i Junii.–

Denne Blomst er ej ualmindelig paa Hammers Præstegaard ligesom jeg har ogsaa fundet den paa Mor.–

Anmærk: Hannstøvene ere den længste Deel af Blomsterne. – Denne smukke Plante opliver Lunderne med sine hvide Blomster.

2 = Art.

[illegible] Stjerne

Stellaria uliginosa

Art Mærke: Bladene elliptisk lancetformige [illegible], i Enden lidt [illegible]. Blomster en efter 3 [illegible] i Bladhjørnerne eller [illegible] en Blomsterstilk. Fl. D: T. 415.

Besk: Stænglerne [illegible] nedliggende 4 kantede bladede, glatte 4 = 6 Tommer lange. Roden [illegible]. Bladene [illegible] grønne, lidt blaagrønne; Blomsterstilkene opreiste før Blomstringen, men lidt nedhængende efter den; de øverste [illegible] grenede 2 = 3 blomstrede. Bladene ved Blomsterne smaae, lancetformige [illegible]. Blomsterne smaae. Kronbladene meget dybt deelte, mindre end Bægeret, hvide. Kapselen ægformig [illegible]? Blomstrer Junii og Julii.

Brugen ubekjendt.

№ 75.

Fig. 212. — Sedum acre. —

Fjerde Ordn.

Femqvinnade - Pentagynia

1:a Slgt. Kanört - Sedum —

1 Art. Sedum acre

Bitter Kanört.

Art Märke: Bladena ägglikformiga, nedtill oskaf-taga, trinda, puckliga, tilltryckta, sittande. Blom-stocken tredelad, bladad. Se D: F: Fl: N: 149.

Namn: Skörbjugsknoppar, Bergknoppar, Skjötrot; Fnyksblod, Hästagräs, Borkagräs, Vägg-drag, Bergskorgen, Mukküe, Tallitaur, Berg-Stutar. —

Beskr: Roten krypande. Stjelkarna grenig grenade korta, uppåtgående, glatta, trinda, tätt bladade i öfre ändan, 3-5 tum lång. Bla-dena ägglinga, taglagda, trinda med den inåtvän-dige sida sammanvuxna med Stjelken, med trubbig spetsbauende, gröna eller rödaktiga. Kronbladena smalt gula, spetsiga. Fodrebladena trinda. Planteraring blomstrar i Julii och Junii.

Finnes i Mängd på Runnes korna bliggar ochså på Gamla Prestgårds södra sida. —

Användn: efter Rahn: Den friska Planta har en mycket skarp och bitande Smak, som tillika Sabors med Förviningen. Invärtes brukas för anfsagen Brakning och Skolgång. Utvär-tes lagd på Nyslan, som Omslag, skal den kunna upplösa dyda. — Med godt tillstånd

har man ock användt den utwärtes med
[illegible] framgång: en Handfull af Planten
kokas med en Stop [illegible] Öl under [illegible]
Laag, intill dess halfva war inkokt; deraf to-
ges dagligen 3 til 4 [illegible]. Så hafwa wi i
de förra [illegible] [illegible] [illegible]
deßa [illegible] [illegible] [illegible]; Hwarsom
[illegible] war [illegible] eller [illegible] [illegible]
de, [illegible] [illegible] [illegible], med [illegible] [illegible] eller
[illegible], för [illegible] at skylla [illegible].
[illegible] har Marquet försökt och berömt
den; [illegible] med [illegible] [illegible]. – I hans
Memoires – har han framsatt åtskillige lyc-
[illegible] [illegible] lyckelig [illegible] war
Bruk af denna Planta – Den är nu gaaet i för-
glömmelse förmodentlig fordi den mister
utwärtes bruk för Gikt. –

10,4

76.

Fig. 213.

Sedum saxatile

2 Art: Klippe-Stenurt.
Sedum saxatile. —

Art Mærke: Bladene halvrunde, butte, tykke ved Grunden — Stængelen grenet med liggende Fl. D: T. 59. — Fl. N: 636 — Paa begge Steder under Navn af Sedum rupestre.

Norsk: Fjeldknop, Bergknop — Stenurt. —

Beskriv. Roden trevlet, lidt krybende. Stængelen opstigende ved Grunden, tæt bladet, dog haves de nederste Blade først. Bladene siddende uden Stilk, og ere glatte. — Blomsterne gule, siddende paa de tilbagebøiede Grene. Kronbladene spidse. Bægerbladene kortere end Kronbladene butte. Flerårig, blomstrer i Juli. —

Findes ... almindelig i Norge og ... paa Bjergene. —

Indenlands ubekjendt. —

№ 77. 10,4

Oxalis acetosella

Fig 294.

2. Vegt. –

Gjökmat Oxalis

Hvit Gjökmat Oxalis Acetosella

Art Märke: Skaftet 1 blomstrigt, Bladen 3 lobade, omvändt hjertformiga, hårade. Ko- [illegible] ledet Fl. D. T. 980. Fl. N. 289. Vanl. [illegible], Gjöke-syra, Gökmat, [illegible], [illegible], Ängblad, [illegible]. [illegible] Gjökmat [illegible] Gjöksyra. [illegible].

Beskr: Roten krypande, ledad, med [illegible], Skaftet upprätt, trådformigt, glatt, rödaktigt försedt på midten, med 2 små Blomsterblad, 3–4 tum högt. Bladen sitta alla vid roten [illegible] på långa skaft. Bladskaften [illegible] med Skaftet. Blomstret [illegible] på ändan af Skaftet. Bägarbladen lancettformiga, hvita i kanten. Kronbladen mycket större än Bägaren, hvita eller rödaktiga, med violetta ådror och en gul fläck på den inwendiga sidan af Nageln, hvarmed de hänga litet samman. Fröhuset femkantigt, femrummigt, i hvart rum 2 frön som utkastas af de elastiska blåsor när de äro mogna. Blomstrar i April och Maj.

Denna planta växer allmänt i mörka skogar, dock har jag ej sett den blomstra [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i Blomstringstiden.

brugende efter Maade. Denne lille Plante for-
tiener vor Opmærksomhed, saavel for sin Virk-
ning som for sin Nytte. De friske Blade have en
behagelig syrlig og tørstslukkende Smag, som over-
gaaer dennes af vor almindelige Syre Skræppe
og ligner næsten Citronsaften. Naar man
stöder den friske Plante i en Steenmorter,
udpresser Saften, giver den Tid til at sæt-
te sig, filtrerer den, koger den klar med
Æggehvide, afdamper den til Sirups Tykkelse
og henstiller den siden i Glasskaale paa et köligt
Sted, saa anskyde smaa Saltkrystaller sig paa
Siderne af Glasset, og man erholder da det
bekjendte Suurkleesalt. Efter et Forsög
gav 20 Pund Blade 6 Pund Saft, hvoraf man fik
omtrent 5 Lod Salt. Syren haves udiör en
egen Plantesyre bekjendt under Navn Suur-
kleesyre. I det Store bereedes ogsaa Syren
af Syre Skræppen Rumex acetosa. —
I Kattunerierne bruges Saltet især til
at tage Rust og Blækpletter af Linned. Lin-
nedet dyppes i Vand, Pletten overdrysses
med lidet af det pulveriserede Salt gni-
des og afvaskes siden i varmt Vand. Saf-
ten af de friske Blade kan ogsaa bruges her-
til. Med Sødmelk tillaver man ogsaa Valle, og
denne er et godt Middel i galdagtige Sygdomme
man tager 1=2 Lod ad Gangen; i slige Tilfælde
bruges ogsaa Saltet fra 10 til 20 Gran. Suur-
kleesaltet kan ogsaa med Nytte bruges i
de saakaldte Gald og Forraadnelses Sygdomme

(formodentlig ogsaa i de egentlige germanske Bygdomme;) men da det er magert Djur, nyttiller den med Blomster eller Ed. Akseljöra

Haar Skuden og Regn de Planten; Sönnen ryster den ikke og Gassen graaner den aldeles Brannsöge Blomsterkrat.

Den Egenskab som den Sümme Kjögemad har tilfælles med Fiolen er denne, at den sætter Frö og Fröhuse uagtet hele Sommeren igjennem uden at udvikle Blomster, som man kun seer om Vaaren. Naar den har afblomstret, böjer Stilken sig nedad, men saasnart Fröet er modent, rejser den sig og og Fröet udkastes da langt bort formedelst Stöder-kraften af den tidende Fröhinde, som omgiver den.—

Blandt har i sin Benævning antaget ni-dene med det af Natur anførte.—

10,4

No 78.

Lychnis Flos Cuculi.

Fig 204. —

3. Slægt.

Tregtjerne Lychnis

Frynseblomstret Tregtjerne

Lychnis Flos Cuculi

Med [illegible] Kronbladene 4delte. Bægeret [illegible] Tragtformig. Fl. D: T.590. Fl. N: 124. Norsk: Engenellike. Dansk: Gjögeurt, Gjöge-nellike, Kommellik.

Beskr: Roden krybende, grenet. Stængelen opret, kantet, lidt haaret, leddet, enkel, neden til mörkröd, omtrent 1–1½ fod höj. Bladene modsatte, ved Grunden sammenvoxne, smalt lancetformige, temmelig glatte. Blomsterstanden i Enden paa Stængelen opret [illegible]. Bægeret klokkeformigt og furet, mörkrödt. Kronbladene rosenröde; [illegible] gerne ulige fire flikede.

Egenskab. og Anv.: Roden har en bitter Smag. Planten [illegible] at [illegible] i Toppen, hvor den [illegible] bliver skjult. Den ædes af Gjeder, Heste og Faar, men Kvæget gaar den almindelig forbi. —

10,4

No. 79.

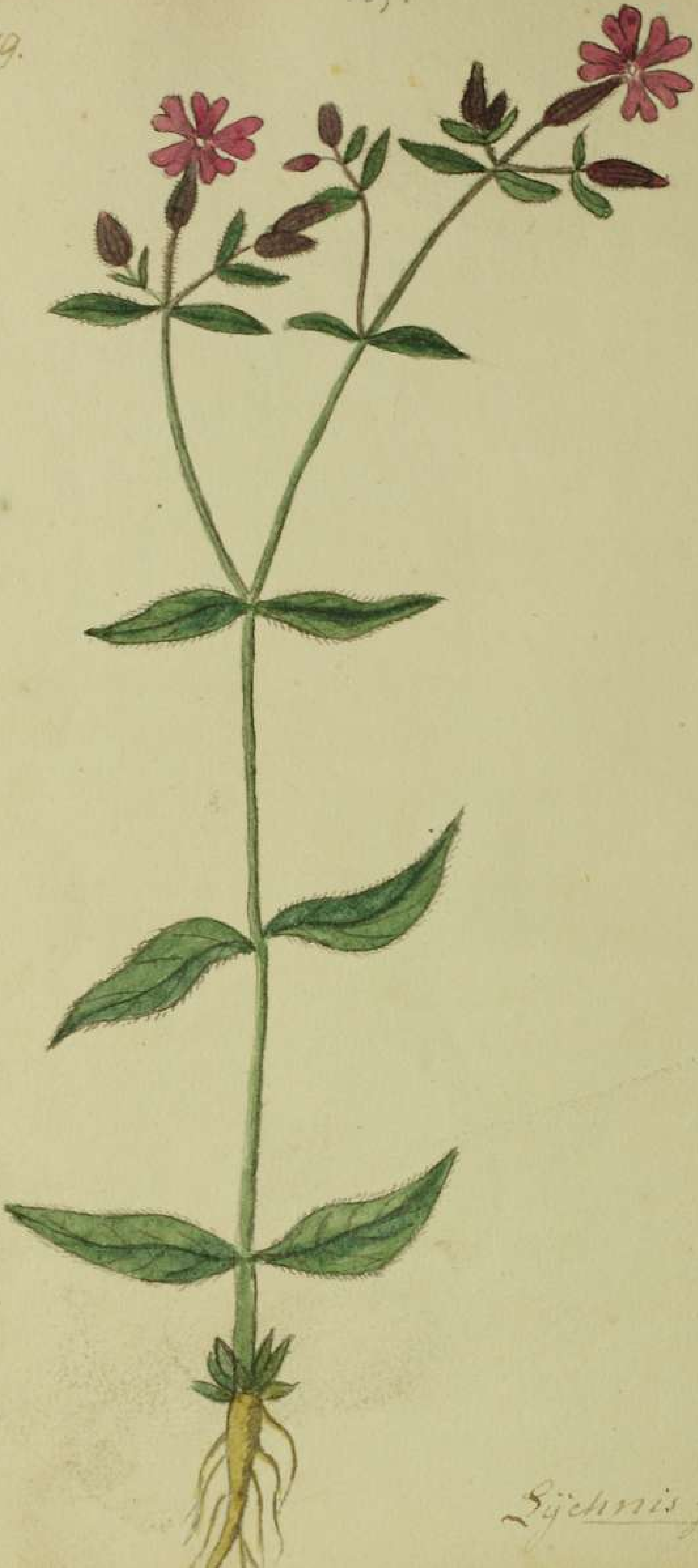

Fig 103.

Lychnis sylvestris.

2. Art. Röd Fruktkjärna
Lychnis Sylvestris

Art Märke: Bladen äggformiga, tillspetsade. Fodret borstara med Kronans rör. Kronbladen yttersta klyfvade ända till midten. Blomstren åtskiljda Tvebyggare. Fröhuset äggformigt. — (Lychnis dioica Lin:) Sv. Bot. Fig. N:o 123. — Dag [illegible] Kragen-Nätlik, [illegible] — Röd blomma. —

Rot: Roten tapformig. Stjelken upprätt, i toppen [illegible], greniga [illegible], 1-2 fot hög. Bladen äggformiga lancettformiga, motsatta, [illegible], håriga, [illegible]. Fodret äggformigt, 10 ribbat, [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] med [illegible]. Kronbladen [illegible] röda. — Underkronan [illegible] af 4 [illegible]. Blommorna [illegible]. [illegible] 10 till [illegible] Ståndare. Fröämnet [illegible]. Blomstret [illegible] blommar i Juni och Julii. —

Växer i [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] och [illegible] [illegible]. —

Anmärk: Blomstret har en [illegible] lukt. [illegible] blommor, [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] i [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

.29..

Register

Öfver Plantorna i Helgelands Flora 1-Delen.

		Pag		
Asperula odora	Vanlig Myskia	30	Tab 12.	
Alchemilla vulg.	Vanlig Daggkåpa	43.	Tab 15.	4K, 1, 29.
- - - alpina	Fjäll Daggkåpa	45	Tab 17.	
Angelica Archang.	Angelika	76	Tab 30.	5, 2, 75
- - - Sylvestris	Skogs Angelik	79	Tab 31	5, 2, 74.
Alsine media	Vanlig Våtarv	94.	Tab: 36.	
Anthericum ossifrag.	Gräsbladet Benbräck	114	Tab 42	
Andromeda pollif.	Rosmarin bladet Lindrom	177.	Tab 65.	
Chenopodium album	Hvit Molla	70.	Tab 27	5, 2, 86.
Campanula rotund.	Rundbladet Klocka	55	Tab 20.	5, 1, 59.
- - - latifolia	Bredbladet Klocka	51.	Tab 21.	
Chaerophyll. Sylvestre	Skogs Hundkäx	82.	Tab 32.	
Carum Carvi	Vanlig Kummin	84.	Tab 33.	
Convallaria majalis	Lilje Konval	115	Tab 43.	6, 1, 96.
— verticillata	Kransbladet Konval	120	Tab 44.	
— bifolia	Tvåbladet Konval	122	Tab 45.	
Cucubalus Behen	Blåsa Smälla	188	Tab: 71.	
Daphne Mezereum	Vanlig Källarhals	164.	Tab 61.	
Drosera rotund.	Rundbladet Soldagg	108	Tab 40.	5, 5, 94.
— Longif.	Långbladet Soldagg	111	Tab 41.	
Diapensia Lapponica	Lappländsk Fjällgröna	49.	Tab 18	
Eriophorum vagin.	Slidbladet Tufvull	27.	Tab 9.	14, 1 3K, 1
- - - polystach.	Flatbladet Tufvull	29	Tab 10.	14.
Epilobium angust.	Smalbladet Dunört	137.	Tab: 51.	8, 1, 108.
— mont.	Bredbladet Dunört			
Erica vulgaris	Vanlig Ljung	152	Tab: 57.	
- - - Tetralix	Mosse Ljung	158	Tab 58.	8, 1, 112.

Erica cærulea –	Blaa Lyng – – –	160 –	Tab: 59	
Erica cinerea –	Graa Lyng – – –	162.	Tab 60.	
Gallium boreale	Kransende Snerle –	38.	Tab: 13.	
Gentiana nivalis	Snee Entzian – –	~~28~~ 72	Tab: 28.	
campestris	Mark Entzian – –	74.	Tab 29	5, 1, 53.
Glaux maritima	Almindelig Sandkryb –	68.	26. –	5, 1, 67.
Linum usitatissimum	almindelig Hör –	102.	39.	
Lychnis flos cuculi	Engle blomstret Fragtsjern	201. –	78.	10, 4, 131
– – sylvestris	Skov – Fragtsjern	203 –	79.	
Myosotis palustris	Eng Forglemmigej –	47.	17.	5, 1, 46.
Menyanthes trifol	Almindelig Bukkeblad			5, 1, 54.
Oxalis acetosella	Vaar Gjögemad –	198.	77.	
Pinguicula ~~palust~~ vulg:	Almindelig Vibefedt	15. –	5. –	
Plantago major	Glat Vejbred – – –	40	14.	4, 1, 35.
Parnassia palust –	Hvid Leverurt	97.	34	5, 4, 92.
Polygonum vivip:	Topgrønd Pileurt –	168	62.	
– – – – avicular	[illegible] Pileurt –	170. –	63	8, 2, 115.
Paris quadrifolia	Almindelig Firblad	179. –	64	8, 4, 117
Pyrola rotundifolia	Rund bladet Vintergrøn	178 –	66.	
– – minor	Liden Vintergrøn	181. –	67.	
Pimpinella saxif:	Almindelig Pimpinelle	87. –	34.	5, 2, 83.
Rumex acutus	Spids Skræppe – –	124. –	46.	
– – – – Acetosa	Syre Skræppe – – –	127.	47.	6, 3, 103.
Acetosella	Syre bladet Skræppe	130.	48.	
digynus	Fjeld Skræppe –	132.	49.	

Salvia officinalis –	Almindelig Salvie –	17.	6.	
Scabiosa Succisa –	Djævelsbid Skabiose –	33.	11	
Sambucus nigra –	Almindelig Hyld – –	89	35.	5,3,91.
Statice armeria –	Almindelig Strandnellike	99	38.	
Saxifraga Cotyledon –	Klynge Stenbræk –	183	69. }	
oppositifolia	Modsatbladet Stenbræk	185.	69. }	10,2,
cernua –	Nikkende Stenbræk –	186.	70. }	
Silene rupestris –	Fjeld Silene – – –	187.	72	10.3
Stellaria nemorum	Bredbladet Fladstjerne	190.	73 }	10.7
uliginosa –	Sump Fladstjerne	192	74. }	
	Bitter Stenurt –	194.	75	10,4,130.
Sedum acre – –	Bleg Stenurt –	196.	76.	
saxatile –				
Trientalis europaeus	Almind. Skovstjerne	134.	50.	7,1,107
Veronica saxatilis	Bjerg Ærenpris –	7.	1.	
serpyllifolia	Glat Ærenpris –	9.	2.	6,1 } 2 Kl.1.
officinalis –	Læge Ærenpris	11.	3.	3 }
Chamaedrys	Tveskægget Æren: –	13.	4.	4 }
Valeriana officinalis	Læge Baldrian –	21.	7.	10,1 } 3,1
	Tvebo Baldrian	25.	8.	2 }
dioica –				
		60.	22	5,1,66.2
Viola – palustris –	Eng Viol – – –			
canina –	Hunde Viol – – –	62.	23.	– " – 4
biflora –	Toblomstret Viol	64.	24.	– " – 5.
tricolor –	Trefarvet Viol	64.	25.	
Vaccinium myrtillus	Blaabær Lyng – – –	142.	53. }	
uliginosum	Almindelig Bølle –	145	54. }	8,1,113.
vitis idaea –	Tyttebær Bølle –	147.	55. }	
Oxycoccos –	Tranebær Bølle –	149.	56. }	